ГЕНДЕРНИЙ МОНІТОРИНГ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ 2015 РОКУ В УКРАЇНІ

Аналітичний звіт

м. Київ
2015

Аналітичний звіт «Гендерний моніторинг місцевих виборів 2015 року в Україні» розкриває кількісний і якісний аналіз гендерного виміру місцевих виборів, а саме аналіз кількісного представництва жінок і чоловіків серед кандидатів на місцеві вибори і, відповідно, дотримання партіями визначених у Законі України «Про місцеві вибори» гендерних квот; порівняльний аналіз гендерного складу партійних списків та складу рад, порівняння новообраного складу рад з попереднім; гендерний моніторинг зустрічей кандидаток/кандидатів з виборцями; фокус-групові інтерв'ю з кандидатками та новообраними депутатками, що дало можливість здійснити комплексний аналіз участі жінок у місцевих виборах, включно з оцінюванням ефективності запроваджуваних у Законі «Про місцеві вибори» спеціальних тимчасових заходів для забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі.

Збірник містить висновки та рекомендації щодо посилення ролі й участі жінок у політичному житті.

Розраховано на експертів, політиків, науковців, державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, широке коло громадськості.

Авторський колектив: Іваніна Тетяна, Поровська Віра, Чернявська Людмила, Ярош Оксана

Загальна редакція: Л.Чернявська

Літературна редакція: Т. Небесна

Дизайн і верстка: Г. Волкова

Детальну інформацію про гендерний моніторинг місцевих виборів 2015 року в Україні можна знайти на сайті «Жінки у політиці»: http://vybory2014.wcu-network.org.ua/

Для безкоштовного розповсюдження

Аналітичний звіт «Гендерний моніторинг місцевих виборів 2015 року в Україні» підготовлено і видано ВГО «Жіночий консорціум України» у партнерстві з Міжнародним інститутом демократії і підтримки виборів (IDEA).

Зміст звіту є винятковою відповідальністю ВГО «Жіночий консорціум України» та не обов'язково відображає погляди IDEA.

Забороняється відтворення та використання будь-якої частини звіт у будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання чи використання в будь-який інший спосіб, без відповідного посилання на оригінальне джерело.

Контактна інформація для зворотного зв'язку:

Ел. скринька: info@wcu-network.org.ua

Тел.: +38-044-592-68-54

ВГО «Жіночий консорціум України»

ЗМІСТ

Привітальне слово програмного директора ВГО «Жіночий консорціум України» Віри Поровської 5

I. Аналітичний огляд законодавчого забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі. Передумови проведення місцевих виборів 2015 року в Україні (Людмила Чернявська) 6

II. Гендерний моніторинг місцевих виборів в Україні 2015 року 11

1. Методологія гендерного моніторингу 11

2. Гендерний моніторинг зустрічей кандидатів з виборцями (Людмила Чернявська) 12

3. Гендерний моніторинг партійних списків кандидатів у депутати до місцевих рад всіх рівнів (обласних, районних міських) та представленості жінок у складі рад (Тетяна Іваніна) 20

4. Особливості участі жінок у виборах до місцевих рад – 2015: шляхи, виклики, чинники ефективності. Аналітичний звіт за результатами проведення фокус-групових інтерв'ю (Оксана Ярош) 32

5. Висвітлення гендерного моніторингу у ЗМІ (Віра Карайчева) 63

III. Висновки та рекомендації 67

IV. Інформаційні джерела 69

Збільшення впливу жінок на рішення, які ухвалюються на національному та регіональному рівнях, є одним з пріоритетних напрямків діяльності Жіночого консорціуму України починаючи з 2006 року. Це обумовлено стабільно низьким рівнем представленості жінок у керівництві всіх гілок влади країни і нашим прагненням змінити ситуацію. Для цього ми разом з партнерами проводимо значну роботу – від вивчення проблеми, спостереження за ситуацією до проведення навчання та заходів, що мають на меті спонукати жінок до більш активної участі в обговорені питань, які їх стосуються.

Гендерний моніторинг виборів займає у цій роботі окрему нішу і є своєрідним ноу-хау ЖКУ та Жіночої демократичної мережі. Вперше ми проводили комплексний оперативний аналіз участі жінок у виборах до ВРУ в 2012 році. Завдяки різним компонентам гендерного моніторингу нам тоді вдалося привернути увагу журналістів до питання низького представництва жінок та проблем, з якими вони стикаються на шляху побудови політичної кар'єри. Як наслідок, значно зросла кількість відповідних публікацій та сюжетів, у яких висвітлювалися не тільки причини низької представленості жінок на різних рівнях влади, а й переваги, які принесе збільшення числа жінок у політиці, якщо воно все ж відбудеться.

Революція Гідності 2013–2014 років, а також військова агресія РФ значною мірою активізували все населення країни. Жінки відіграли в цих подіях вагому роль, і зараз ми стаємо свідками перетворень там, де, здавалося б, змінити ситуацію надзвичайно важко. З'явились нові обличчя серед громадських та політичних лідерів. Частина з них після позачергових виборів у жовтні 2014 року потрапила до Верховної Ради. Шість із 50 жінок очолили парламентські комітети, уперше жінка стала заступницею спікера ВРУ. Жіночий консорціум України з радістю відзначав це збільшення чисельності жінок у керівному складі ВРУ.

У жовтні 2015 р. відбулися вибори до місцевих рад. Жіночий консорціум за традицією долучився до проведення гендерного моніторингу. Цього року на площадці було тісно – багато організацій проводили гендерні дослідження місцевих виборів у кількісному вимірі. Тому перед ЖКУ постав подвійний виклик: 1) ми вперше проводили гендерний моніторинг саме місцевих виборів (попередні стосувалися виборів до Верховної Ради); 2) це був перший моніторинг, де основна увага приділялася якісному дослідженню участі чоловіків-кандидатів і жінок-кандидаток у виборчому процесі та відстеженню впливу на цей процес нової норми Закону «Про місцеві вибори» щодо представленості не менше 30 % кандидатів однієї статі у списках партій.

Проведене дослідження не тільки дало можливість розкрити якісний бік перебігу виборів у місцевих громадах, розбіжність між очікуваннями від законодавчих нововведень і реальною ситуацією з кількісним представництвом жінок, а й поставило питання: яким має бути виборче законодавство, щоб кількість жінок у партійних списках гарантовано відображалася у їх представленості у владі?

Результати дослідження засвідчили також достатній лідерський та професійний потенціал жінок для ефективної участі у політиці, дали краще розуміння того, у яких напрямках слід працювати з партіями, як «достукатися» до виборців, спонукати їх голосувати за жінок та які зміни слід внести в законодавство, щоб більш ефективно використовувати той потенціал, який сьогодні задіяний незначною мірою, що дасть можливість урахувати потреби та інтереси ширшого кола людей та гармонізувати розвиток українського суспільства.

Висловлюємо щиру подяку Міжнародному інституту демократії та підтримки виборів (IDEA, Швеція), завдяки якому ця робота стала можливою, а також команді проекту та нашій моніторинговій групі, які здійснили це дослідження і зробили свій внесок у справу збільшення представництва жінок на всіх рівнях влади.

Програмний директор

ВГО «Жіночий консорціум України»

Віра Поровська

Рівноправна участь жінок у прийнятті рішень є не лише вимогою елементарної справедливості та демократії, а й необхідною умовою сталого розвитку суспільства.

Від того, які рішення будуть прийматися на центральному чи місцевому рівні, залежатиме гендерний баланс у суспільстві, а відтак – сталість соціально-економічного розвитку.

Проте, незважаючи на те, що жінки і чоловіки в Україні де-юре мають рівні права, де-факто жінки продовжують зазнавати дискримінації у політичній сфері, оскільки недостатньо представлені серед політичного керівництва.

Як наслідок, жінки мають обмежені можливості впливу на прийняття рішень, що стосуються їхнього життя, життя їхніх громад та всієї країни.

Спільність інтересів, потреб та поглядів чоловіків і жінок, яка часто слугує аргументом для виправдання переважної більшості чоловіків у владі, не відповідає дійсності.

Гендерний аналіз політичних процесів і рішень показує, що чоловіки й жінки не завжди поділяють ті самі погляди і не завжди мають однакові потреби, тому представництво жінок є виключно важливим для того, щоб їхні інтереси і погляди могли бути адекватно адресовані.

Це зумовлює необхідність розроблення механізмів, які б забезпечили розширення участі жінок у політиці – як для використання їхніх знань та досвіду, так і для покращення якості управління – за рахунок значимості залучення, яка виникає із взаємної поваги до різних думок і позицій.

> *«КОЖНА КРАЇНА ЗАСЛУГОВУЄ НА НАЙКРАЩИХ ЛІДЕРІВ, А ЦЕ ОЗНАЧАЄ, ЩО ЖІНКИ ПОВИННІ ОТРИМАТИ МОЖЛИВІСТЬ КОНКУРУВАТИ НА ПОЛІТИЧНІЙ АРЕНІ. НЕ ДАЮЧИ ЇМ МОЖЛИВОСТІ ЗМАГАТИСЯ НА ВИБОРАХ, КРАЇНИ САМІ СЕБЕ ПОЗБАВЛЯЮТЬ ВЕЛИКОЇ ЧАСТИНИ ТАЛАНОВИТИХ ЛІДЕРІВ»*
>
> Мадлен Олбрайт

Збільшення представництва жінок у політиці сприятиме винесенню на порядок денний нових тем, посиленню конкуренції ідей, що забезпечить прийняття більш виважених рішень, більш відкриту політику, реалізацію програм і послуг, які братимуть до уваги потреби всіх груп населення.

Законодавчі механізми рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у політичних процесах

Гендерні квоти є дієвим інструментом розширення можливостей жінок щодо участі у політиці.

Світові стандарти законодавчого врегулювання виборчого процесу допускають встановлення гендерних квот.

Конвенція ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW, 1979), яка відіграла особливу роль у становленні рівності статей, визначає відповідальність держави за паритетне представництво жінок і чоловіків у виборних органах влади на основі спеціальних заходів.

У статті 4 Конвенції зазначається, що «вжиття державами-учасницями **тимчасових спеціальних заходів, спрямованих на прискорення встановлення фактичної рівності між чоловіками і жінками, не вважається дискримінаційним,** однак воно жодною мірою не повинно тягти за собою збереження нерівноправних чи диференційованих стандартів; ці заходи мають бути скасовані, коли будуть досягнуті цілі рівності можливостей і рівноправного ставлення».

У Керівних принципах щодо виборів, прийнятих Європейською комісією за демократію через право (Венеціанською комісією) на 52-й пленарній сесії, зазначається, що **«правові норми, які встановлюють мінімальний відсоток осіб однієї або другої статі серед кандидатів, не слід розглядати як такі, що суперечать принципу рівності виборчих прав, якщо вони спираються на положення Конституції».**

У Декларації про участь жінок у виборах, ухваленій Венеціанською Комісією на її 67 Пленарній сесії 9-10 червня 2006 року, стверджується, що «запровадження принципу паритету може допускати під час виборів за системою списків: зобов'язання забезпечити формування списків кандидатів шляхом чергування чоловіків і жінок; відмову у реєстрації списків, у яких не дотримано такого почергового формування. На виборах в одномандатних округах: зобов'язання забезпечити збалансований відсоток жінок і чоловіків серед кандидатів однієї і тієї ж партії; переконливі санкції у випадку недотримання цього зобов'язання».

Україна ратифікувала всі основні міжнародні документи у сфері гендерної рівності, серед них – Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та її Факультативний протокол, Пекінську декларацію та Платформу дій, Європейську конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод і Європейську соціальну хартію (переглянуту) та ін., і цим самим взяла на себе зобов'язання щодо втілення міжнародних стандартів дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у суспільстві, зокрема щодо рівноправної участі у прийнятті політичних рішень.

Окрім цього, Україна підписала Міжнародний пакт «Цілі розвитку тисячоліття», однією з восьми цілей якого визначено: «Розвивати гендерну рівність та надавати повноваження жінкам», – що передбачало реалізацію комплексу заходів, зокрема забезпечення гендерного співвідношення (30 до 70 %) у ВРУ, серед депутатів місцевих органів влади, серед вищих держслужбовців у представницьких органах влади та на вищих щаблях виконавчої влади.

«ТВОРЕННЯ ВІЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА МОЖЛИВЕ ЛИШЕ ЗА УМОВИ УЧАСТІ ВСІХ ГРОМАДЯН ЦЬОГО СУСПІЛЬСТВА, А НЕ ЙОГО ПОЛОВИНИ»

Тамара Мельник

На виконання міжнародних зобов'язань Україна включила принцип гендерної рівності до **Конституції** (див. зокрема ст. 24, 23, 21), в якій проголошується, що **«рівність прав жінки та чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у суспільно-політичній та культурній діяльності,** у одержанні освіти та професійної підготовки, у праці та винагороді за неї» (ст. 24).

Практичне втілення принципу рівності статей забезпечив Закон України **«Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»** (2005). «Метою цього Закону, – зазначено у Преамбулі до нього, – є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та **застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України».**

У статті 15 Закону під назвою «Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі» визначається: «Політичні партії, виборчі блоки під час висунення кандидатів у народні депутати України в багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі **передбачають представництво жінок і чоловіків у відповідних виборчих списках.** Контроль за цією вимогою здійснюють виборчі комісії». Однак чинні механізми та інструментарії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні залишаються недосконалими.

На це зверталася увага Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок після розгляду 6-ї та 7-ї об'єднаних періодичних доповідей України (2010).

У п. 2 Попередніх заключних зауважень йшлося про **«недостатнє представництво жінок у вищих ешелонах певних сфер суспільного життя та недостатнє застосування позитивних дій, таких як введення квот та інших тимчасових спеціальних заходів».**

У п. 17 Комітет закликав Україну «внести зміни до Закону «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» з метою **зміцнення механізмів розгляду скарг та застосування санкцій»,** а у п. 23 рекомендував **«прийняти і реалізувати тимчасові спеціальні заходи, включно із встановленням квот, у рамках комплексної стратегії, спрямованої на забезпечення реальної гендерної рівності у сферах, де жінки недостатньо представлені або перебувають у несприятливому становищі».**

Тому завдання законодавців – удосконалити застосування гендерних квот через чітко визначені механізми юридичної відповідальності у разі їх недотримання або порушення – для забезпечення рівноправної участі жінок у політичних процесах.

Практика гендерного квотування досить активно застосовується у світі, зокрема у скандинавських країнах, що забезпечує лідируючі позиції цих країн щодо представництва жінок у парламентах. Приміром, у парламенті у Швеції 44 % жінок, у парламенті Фінляндії – 43 %.

Ті самі північні країни – Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Швеція, – згідно з показниками глобального гендерного розриву (Global Gender Gap Index) за 2015 рік, посідають перші 4 місця за індексом реального рівноправ'я.

Уперше Доповідь про глобальний гендерний розрив була представлена на Світовому економічному форумі у 2005 році. З 2006 року так званий Індекс гендерного розриву представляється щорічно.

Дослідження базується на чотирьох основних показниках:

- економічна участь та можливості;
- політичне представництво;
- здоров'я та тривалість життя;
- доступ до освіти.

Україна у 2015 році посіла 67-ме місце серед 145 країн світу. Порівняно з попереднім роком загальний рейтинг України знизився на 11 пунктів – у 2014 році вона була на 56-му місці.

Така ситуація пов'язана насамперед з погіршенням показників політичного представництва. За субпоказником політичного представництва жінок Україна посіла **107-ме місце.**

І це не дивно. Якщо середній показник представництва жінок у національних парламентах країн Європи (членів ОБСЄ) станом на 1 листопада 2015 року становив 25,9%, у світі загалом – 22,6 %, то у Верховні Раді України сьогодні лише 12,1 % жінок.

Такий стан справ обумовлює необхідність запровадження заходів з розширення жіночої політичної участі, в першу чергу шляхом законодавчих механізмів.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЖІНОК У НАЦІОНАЛЬНИХ ПАРЛАМЕНТАХ
(за даними Міжпарламентського Союзу (www.ipu.org) на 1 листопада 2015 року)

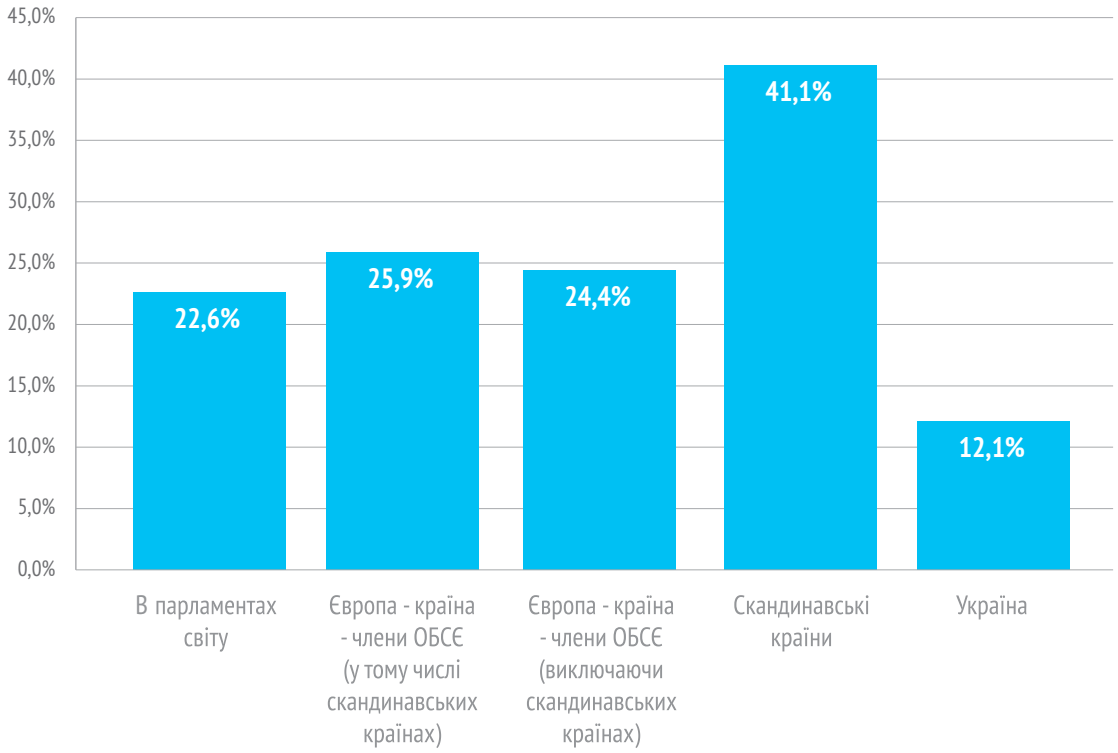

Передумови проведення місцевих виборів 2015 року в Україні

У 2013 році було внесено зміни до Закону України **«Про політичні партії України»,** які передбачали 30-відсоткову добровільну гендерну квоту у виборчих списках кандидатів у депутати.

ВГО «Жіночий консорціум України» здійснював гендерний моніторинг позачергових парламентських виборів 2014 року, і одним із завдань дослідження був аналіз дотримання партіями гендерних квот.

В результаті моніторингу було виявлено, що «20 із 29 партій під час парламентських виборів 2014 року не дотрималися цих вимог, а ті партії, які дотримувалися квотного принципу формування виборчих списків, відводили жінкам непрохідну частину».

На жаль, лідери партій (а переважна їх більшість – чоловіки) неохоче дотримуються гендерної квоти, не виявляють особливої прихильності до забезпечення рівності у виборчому процесі, особливо коли йдеться про розширення можливостей для жінок бути обраними.

У 2015 році 30-відсоткову гендерну квоту було законодавчо поширено на рівень місцевих виборів. Зокрема, у прийнятому 14 липня 2015 року Законі України **«Про місцеві вибори»** у статті 4 «Рівне виборче право» зазначено: «Усі кандидати [...] мають рівні права і можливості брати участь у виборчому процесі відповідних місцевих виборів. Представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку».

Цим же законом було внесено зміни до Закону України **«Про політичні партії в Україні»** та введено вимогу щодо статутів політичних партій у частині інформації про гендерні квоти. Так, у статті 8 зауважено, що статут політичної партії повинен містити, зокрема, «розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва жінок і чоловіків у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії у загальнодержавному окрузі, кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах і має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку» (статтю 8 доповнено пунктом 10 згідно із Законом № 709-VII від 21.11.2013; зі змінами, внесеними згідно із Законом № 595-VIII від 14.07.2015).

Зважаючи на ці обставини, **ВГО «Жіночий консорціум України»,** який уже мав досвід проведення гендерного моніторингу, а також низка інших неурядових організацій, серед яких ОПОРА, Комітет виборців України, які вперше досліджували гендерні аспекти виборів, поставили за мету дослідити:

- чи буде дотримана гендерна квота на місцевих виборах;
- як буде реалізовуватися норма закону;
- чи вплинуть квоти на збільшення представництва жінок.

Місцеві вибори 2015 року вирізнялися тим, що гендерна квота була запроваджена одночасно зі зміною виборчої системи.

За три місяці до початку виборчого процесу відбулася зміна виборчого законодавства, яка передбачала запровадження пропорційної виборчої системи з територіальними виборчими округами у частині виборів депутатів обласних, районних та міських рад.

Система є дуже непростою для розуміння і застосування.

- По-перше, кандидатів до міських, районних, обласних рад можуть висувати тільки партії.
- У кожному окрузі має бути окремий бюлетень для голосування.
- Виборець може обрати у цьому бюлетені тільки один варіант.
- Відповідно до того, скільки відсотків набрала кожна партія-переможниця, визначається, скільки місць у раді вона отримає.
- Мандати між парторганізаціями розподіляються пропорційно підтримці; за методом найбільших залишків.
- Мандати між кандидатами розподіляються відповідно до відсотка голосів, набраних у територіальному окрузі.
- Відповідно, до ради зможуть пройти тільки ті партії, які отримають більше 5 % голосів загалом по місту/району/області – тобто подолають бар'єр.
- Перший кандидат (без закріплення за округом) має пріоритет в отриманні мандату, слідом ітимуть інші кандидати (із закріпленням за округами).

Виклики для кандидатів, насамперед для жінок

- Рівень явки не впливає на шанси кандидата бути обраним.
- Ціна мандату в голосах не однакова для різних округів.
- Якщо партійна організація здобула лише один мандат, його отримує № 1 у списку.

Жінка-кандидат може набрати переважну більшість голосів виборців у ТВО, але не отримати мандат і не потрапити до ради, бо партія загалом по всьому місту/району/області набирає менше прохідних 5 відсотків.

Навіть якщо жінка-кандидат набере найбільшу кількість голосів, бо явка в її окрузі була високою, вона може не отримати мандат депутата, а ті, хто приніс партії меншу кількість голосів (за рахунок низької явки виборців в окрузі) можуть мати вищий результат у відсотках і стати депутатами. Таким чином, депутатом може стати кандидат, який у своєму окрузі зайняв третє або четверте місце.

Застосування гендерних квот ускладнювалося не лише особливостями нового виборчого законодавства, а й тим, що і в Законі «Про політичні партії в Україні», і у Законі України «Про місцеві вибори», і в базовому Законі «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» **не були чітко визначені механізми відповідальності за порушення або невиконання норм закону.**

До того ж у Постанові Центральної виборчої комісії № 362 від 23 вересня 2015 року було зазначено, що недотримання квот не є підставою для відмови у реєстрації, тобто фактично було визнано, що на місцевих виборах в Україні дотримання 30-відсоткових квот не є обов'язковим.

У таких політико-правових умовах ВГО «Жіночий консорціум України» за підтримки Міжнародного Інституту демократії та підтримки виборів здійснив гендерний моніторинг виборів до органів місцевого самоврядування в Україні.

Моніторинг проводився у 15 областях України: Київській, Вінницькій, Волинській, Запорізькій, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській, – що дало можливість відстежити тенденції проведення виборчих кампаній у всіх частинах України: в центрі, на сході, заході, півночі та півдні.

Координували проведення гендерного моніторингу в областях представники/представниці громадських організацій, що входять до мережі Жіночого консорціуму України.

У ході моніторингу було проаналізовано **кількісне представництво жінок і чоловіків серед кандидатів на місцеві вибори** і, відповідно, дотримання партіями визначеного у ст. 4. Закону України «Про місцеві вибори» 30-відсоткового представництва осіб однієї статі у партійних списках; **здійснено порівняльний аналіз гендерного складу партійних списків та складу рад;** порівняння новообраного складу рад з попереднім; визначено рейтинг партій за дотриманням гендерної квоти; окреслено портрети новообраних депутаток.

Завданням гендерного моніторингу, окрім визначення представництва жінок серед кандидатів на місцеві вибори та у складі новообраних місцевих рад, був **аналіз якісної складової місцевих виборів.**

За результатами порівняльного аналізу зустрічей жінок-кандидаток і чоловіків-кандидатів з виборцями, фокус-групових інтерв'ю з кандидатками та новообраними депутатками було визначено особливості участі жінок у виборах до місцевих рад – 2015 в Україні.

Предметом моніторингу **зустрічей кандидаток/кандидатів з виборцями були:** інформаційна підтримка кандидатки/кандидата; гендерно-віковий склад виборців, присутніх на зустрічах; питання, на яких фокусувалися кандидати під час зустрічей; зокрема гендерні.

Моніторинг зустрічей кандидаток/кандидатів з виборцями дав можливість проаналізувати підготовленість кандидаток/кандидатів до кампанії, ступінь їх підтримки партіями; інтегрованість питань гендерної рівності у партійні платформи та програми окремих кандидатів.

Фокус-групові інтерв'ю з жінками-кандидатками та новообраними депутатками дали можливість визначити мотивацію участі жінок у виборах; проаналізувати чинники ефективності виборчої кампанії та виклики, з якими зустрілися жінки-кандидатки на шляху входження у політику; рівень прихильності партійних організацій до ідеї питання забезпечення гендерної рівності у виборчому процесі; з'ясувати ставлення жінок до запроваджених у Законі «Про місцеві вибори» гендерних квот; визначити стратегії розширення участі жінок у прийнятті політичних рішень на місцевому рівні.

1. МЕТОДОЛОГІЯ МОНІТОРИНГУ

Методологія гендерного моніторингу місцевих виборів полягала у кількісному та якісному оцінюванні гендерної складової місцевих виборів з урахуванням порівняльного аспекту.

Предметом цього дослідження був комплексний аналіз участі жінок у місцевих виборах, включно з оцінюванням ефективності запроваджуваних у Законі «Про місцеві вибори» спеціальних тимчасових заходів для забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі – 30-відсоткового представництва осіб однієї статі у партійних списках, моніторингом реалізації цього законодавства, аналізом впливу запровадження гендерних квот на збільшення представництва жінок в органах місцевого самоврядування.

Гендерний моніторинг зустрічей кандидатів з виборцями ґрунтувався на порівняльному аналізі особливостей проведення зустрічей жінок-кандидаток і чоловіків-кандидатів з виборцями (місце, супровід, гендерно-віковий склад присутніх); порівнянні інформаційної підтримки кандидатки/кандидата, питань, на яких фокусувалися кандидати під час зустрічей, зокрема на врахуванні гендерних питань, і проводився за спеціально розробленими моніторинговими формами.

Гендерний моніторинг виборчих списків кандидатів від партійних організацій та складу новообраних місцевих рад спирався на: кількісні показники представленості жінок-кандидаток; порівняльний аналіз співвідношення жінок-кандидаток і жінок-депутаток; визначення рейтингу областей за представленістю жінок серед кандидатів та депутатів місцевих рад, рейтингу партій за дотриманням гендерної квоти; порівняльний аналіз кількісного представництва жінок у складі новообраних місцевих рад та у попередніх радах. Аналіз проведено на рівні обласних, міських рад міст обласного значення та районних рад кожної з 15 областей, в яких проводився моніторинг.

Фокус-групові інтерв'ю з жінками-кандидатками та новообраними депутатками ґрунтувалися на методі глибинного колективного інтерв'ю (метод фокус-груп) шляхом запису на диктофон відповідей учасниць на запитання, що ставилися модератором фокус-групи, або реакції на репліки інших учасників, для виявлення типового та специфічного у тенденціях щодо участі кандидаток у виборчому процесі на місцевих виборах 2015 р.

Обробка даних виконувалася шляхом розшифровування диктофонних записів, а також рукописних записів спостережень і вражень модераторів стосовно емоційної атмосфери, невербальних реакцій учасниць, неформального розподілу ролей між учасницями тощо.

Моніторинг медіа-простору спирався на аналіз висвітлення у ЗМІ гендерного моніторингу місцевих виборів та особливостей участі жінок у виборах. Особлива увага була приділена сайту «Жінки у політиці» (http://vybory2012.wcunetwork.org.ua), спеціалізованому інтернет-ресурсу, а також спеціалізованій сторінці у Facebook «Жінки і політика» (https://www.facebook.com/groups/politicalwomen), де постійно висвітлювались події та факти стосовно участі жінок у виборах, кількісних результатів та початку роботи (зокрема призначення на посади) жінок у радах.

2. ГЕНДЕРНИЙ МОНІТОРИНГ ЗУСТРІЧЕЙ КАНДИДАТІВ З ВИБОРЦЯМИ

Гендерний моніторинг зустрічей кандидатів з виборцями проводився у 15 областях України: Київській, Вінницькій, Волинській, Запорізькій, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській.

Для моніторингу було обрано 5 партій: три загальнонаціональні («Солідарність», «Батьківщина» та «Свобода») і дві – на вибір місцевих координаторів.

Переважно були обрані партії, найбільш популярні у тих чи інших областях/містах і найбільш рейтингові за представленістю жінок серед кандидатів на вибори до місцевих рад.

Серед них – як відомі на загальнонаціональному рівні партії: «Об'єднання «Самопоміч», громадський рух «Народний контроль», Радикальна партія Ляшка, УКРОП, «Сила людей», «Опозиційний блок», «Наш край», «Відродження», Демальянс, – так і менш відомі, але популярні у тих чи інших областях партії: «Галицька партія», «Черкащани», «Довіряй ділам», «Нова держава», Народна партія, партія «Конкретних справ», Партія вільних демократів.

Вибір партій для моніторингу був зумовлений і низкою об'єктивних чинників: доступністю контактної інформації щодо політичної сили, можливістю встановлення реальних контактів зі штабами/офісами/координаційними центрами політичних сил; наявністю графіків зустрічей з виборцями, активністю партій у проведенні зустрічей з виборцями (на жаль, не всі партії розглядали зустрічі з виборцями як важливу частину виборчої кампанії та ефективний чинник розширення кола прихильників і залучення голосів).

Гендерний моніторинг проводився на ТВО різних рівнів (до обласної ради, міської, районної). На кожному ТВО здійснювався моніторинг двох зустрічей кандидатів: однієї кандидатки та одного кандидата, які представляли одну партію у даному ТВО.

Гендерний моніторинг зустрічей кандидатів з виборцями ґрунтувався на порівняльному аналізі особливостей проведення зустрічей жінок-кандидаток і чоловіків-кандидатів з виборцями (місце, супровід, гендерно-віковий склад присутніх); інформаційної підтримки кандидатки/кандидата; питань, на яких фокусувалися кандидати під час зустрічей, зокрема гендерних, за спеціально розробленими моніторинговими формами, що дало змогу проаналізувати підготовленість кандидаток/кандидатів до кампанії, ступінь їх підтримки партіями; інтегрованість питань гендерної рівності в партійні платформи та програми окремих кандидатів.

У кожній області було здійснено моніторинг 10 (і більше) зустрічей з виборцями кандидаток і кандидатів, які балотувалися від 5 партій на ТВО різних рівнів. **Загалом 156 зустрічей кандидатів /кандидаток з виборцями у 15 областях України.**

	Загалом	ТВО для виборів депутатів обласних рад	ТВО для виборів депутатів міських рад обласного значення	ТВО для виборів депутатів районних рад	ТВО для виборів депутатів міських рад районного значення
Кандидати від партій регіональної вибірки	64	22	28	4	10
Кандидати від партій національної вибірки	92	32	30	24	6
Загалом	156	54	60	26	16

КІЛЬКІСТЬ ЗУСТРІЧЕЙ ЗА ТИПАМИ ОКРУГІВ (партії національної вибірки)

	Всього	ТВО для виборів депутатів обласних рад	ТВО для виборів депутатів міських рад обласного значення	ТВО для виборів депутатів районних рад	ТВО для виборів депутатів міських рад районного значення
БПП «Солідарність»	32	16	6	8	2
Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	32	10	12	8	2
Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	28	6	12	8	2
Загалом	92	32	30	24	6

КІЛЬКІСТЬ ЗУСТРІЧЕЙ (партії регіональної вибірки)

«Самопоміч»	10	Демальянс	2
«Наш Край»	10	«Сила людей»	2
«Відродження»	6	«Громадянська позиція»	2
«Опозиційний блок»	6	«Конкретних справ»	2
«Народний контроль»	6	«Черкащани»	2
УКРОП	4	Галицька партія	2
Радикальна партія Ляшка	4	«За Україну»	2
Партія вільних демократів	2	«Довіряй ділам»	2

Особливості проведення зустрічей

У відкритих джерелах (ЗМІ, соцмережі, сторінки політичних партій) інформація щодо зустрічей кандидатів/кандидаток у депутати з виборцями не розміщувалася. У більшості випадків цю інформацію можна було отримати у штабах партій або ж у самих кандидатів. Часто зустрічі з виборцями анонсувалися через оголошення у дворах будинків, поблизу адміністративних споруд.

Оскільки переважна більшість зустрічей відбувалися на вулицях, часто і з огляду на безпеку, і для підтримки кандидатів на зустрічі з виборцями представники партій приходили всією командою.

У таких випадках відзначалися рівні умови проведення зустрічей і кандидаток, і кандидатів.

Більшість зустрічей з виборцями (74 %) було проведено на вулицях.

У приміщеннях (школах, центрах надання послуг, клубах тощо) частіше проходили зустрічі кандидатів у депутати до обласних та районних рад.

ПРОВЕДЕННЯ ЗУСТРІЧЕЙ З ВИБОРЦЯМИ

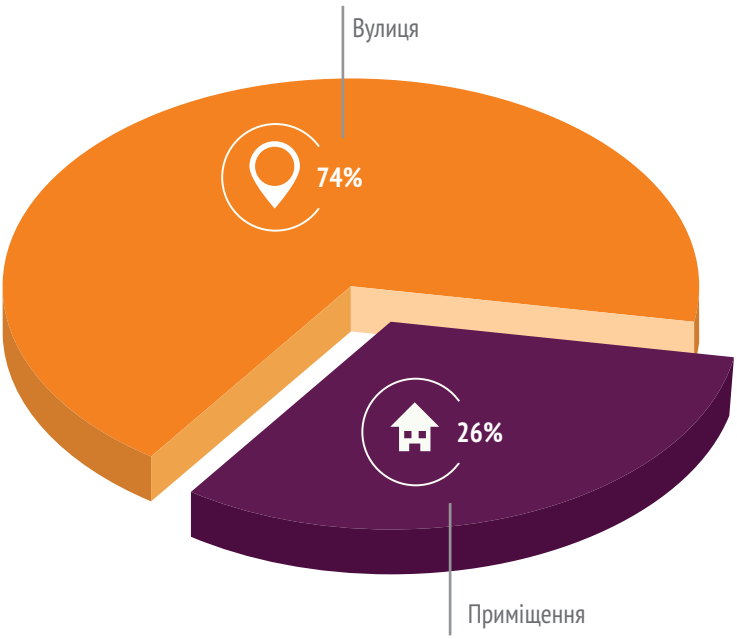

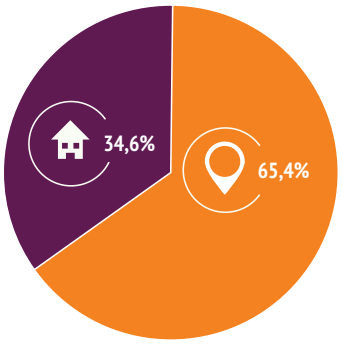

Місце проведення моніторинігових зустрічей (ТВО для виборів депутатів районних рад)

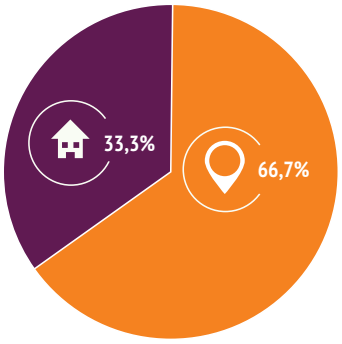

Місце проведення зустрічей (ТВО область)

Зустрічі кандидатів та кандидаток з виборцями мали свої відмінності, зумовлені приналежністю до партій.

Кандидати від відомих на національному рівні (зокрема провладних) партій частіше проводили зустрічі у приміщеннях: школах, технікумах, лікарнях, центрах надання допомоги, спортивних закладах тощо.

Кандидати від нових політичних сил («Самопоміч», УКРОП, Демальянс, «Сила людей»), а також від «Свободи», «Батьківщини» здебільшого проводили зустрічі у дворах будинків, парках, біля ринків.

Кількість виборців, присутніх на зустрічах у дворах, біля ринків, була нижчою – в середньому 10–15 осіб, тоді як на зустрічах, що проводилися у приміщеннях, – в середньому 50 осіб.

Що стосується зустрічей, що відбувалися в селах, то там кількість виборців була в рази більша. Це пояснюється тим, що зустрічі організовувалися паралельно з проведенням культурно-масових заходів, на яких кандидат/кандидатка позиціонувалася як ініціатор-організатор.

На зустрічах з кандидатами (і жінками, і чоловіками) переважали пенсіонери (80 %), здебільшого жінки. Однак на зустрічах з кандидатами від нових політичних сил (Демальянс, УКРОП), як і з висуванцями від «Свободи», було більше молоді.

Представники відомих політичних сил частіше, ніж «молоді» партії, використовували соціальні програми для агітації виборців. Скажімо, у Запоріжжі кандидати від «Опозиційного блоку» організовували Свято двору, численні дитячі свята, під час яких доносили до виборців ключові повідомлення партії.

Кандидати від БПП «Солідарність» у Черкаській області проводили зустрічі з кандидатами під час Дня села, відкриття дитячого садка.

Загалом кандидати озвучували партійні програми. Власних ключових повідомлень, особистісних звернень до виборців було вкрай мало.

Особливості проведення зустрічей кандидаток і кандидатів з виборцями

Чоловіки-кандидати здебільшого збирали більші аудиторії, ніж жінки, мали більш численний супровід.

Жінки-кандидатки частіше, ніж чоловіки-кандидати, незалежно від партії та рівня місцевої ради, проводили зустрічі з виборцями на вулиці.

Кандидатки віддавали перевагу безпосередньому, живому спілкуванню частіше, ніж чоловіки, працювали з виборцями напряму (зустрічі у дворах, на дитячих майданчиках, від дверей до дверей), завдяки чому під час зустрічей з виборцями фокусували увагу саме на тих питаннях, які були актуальні для даного округу.

Моніторами з Волинської області відзначалося, що чоловіки-кандидати частіше, ніж жінки-кандидатки, вдаються до жорсткої критики опонентів. У комунікації жінок-кандидаток таких аспектів на п'яти зустрічах виявлено не було.

Відзначалося упереджене ставлення до молодих жінок-кандидаток з боку виборців, присутніх на зустрічах. Наприклад, у кількох випадках звучали запитання на кшталт: «Для чого тобі, молодій дівчині, політика?», «Звідки в тебе гроші на вибори?», «Де ти працюєш і що знаєш у такому віці?», «Чи є в тебе чоловік?», – що може свідчити про стійкість гендерних стереотипів щодо призначення жінки і чоловіка у суспільстві, прийнятності для них тих чи інших професій.

Тенденції стосовно інформаційної підтримки кандидатів

У зовнішній рекламі (білборди, плакати, реклама у ЗМІ, агітаційні намети тощо) представлені в переважній більшості чоловіки, в основному – лідери списків.

Оскільки жінки серед кандидатів – лідерів списків представлені мало, то, відповідно, зовнішньої реклами на підтримку жінок значно менше.

Причому що вищий рівень ТВО, то менше жінок у списках і, відповідно, серед лідерів списків.

Хоча спостерігалися випадки, коли партії використовували позитивний імідж відомих в області жінок-лідерок і ставили їх першими у партійних списках. Приміром, на виборах до Рівненської обласної ради першим номером у списку новоствореної партії «Конкретних справ» була Світлана Кирилівна Богатирчук-Кривко, відома громадська діячка, яка впродовж 8 років є членом делегації України в Конгресі місцевої та регіональної влади Ради Європи, експерт Ради Європи.

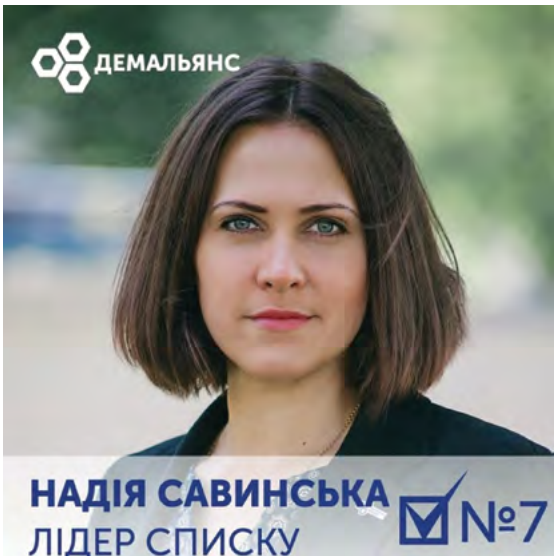

Чоловіки, особливо на рівні кандидатів до обласної ради, були краще забезпечені агітаційними матеріалами, спрямованими на їх власне просування, і ці матеріали зазвичай були більш вартісними (банери, кольорові буклети, блокноти, ручки з власним зображенням).

Агітація з використанням дешевших носіїв – газет, листівок, плакатів – була більш пропорційною.

Проте у партійних виданнях (газетах), навіть у тих, що містили інформацію про кандидаток, жіночих зображень, зокрема крупним планом, на перших сторінках практично не було.

Разом з тим, відзначався більш творчий підхід кандидаток до агітаційної роботи. Жінки-кандидатки частіше використовували соцмережі, друкували свої статті у ЗМІ, виступали на радіо, організовували перформенси, що допомагало їм встановлювати більш тісні зв'язки з виборцями, розширювати коло прихильників.

Під час виборчої кампанії жінки-кандидатки часто з'являлися на ТБ. Імовірно, причиною цього було запровадження гендерних квот і, відповідно, зростання суспільного інтересу до гендерної тематики. ЗМІ активно включилися у суспільний діалог, обговорювали з жінками-кандидатками виклики, з якими зустрічаються жінки-політики, вплив гендерних квот на розширення жіночої політичної участі.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД КАНДИДАТА/КАНДИДАТКИ

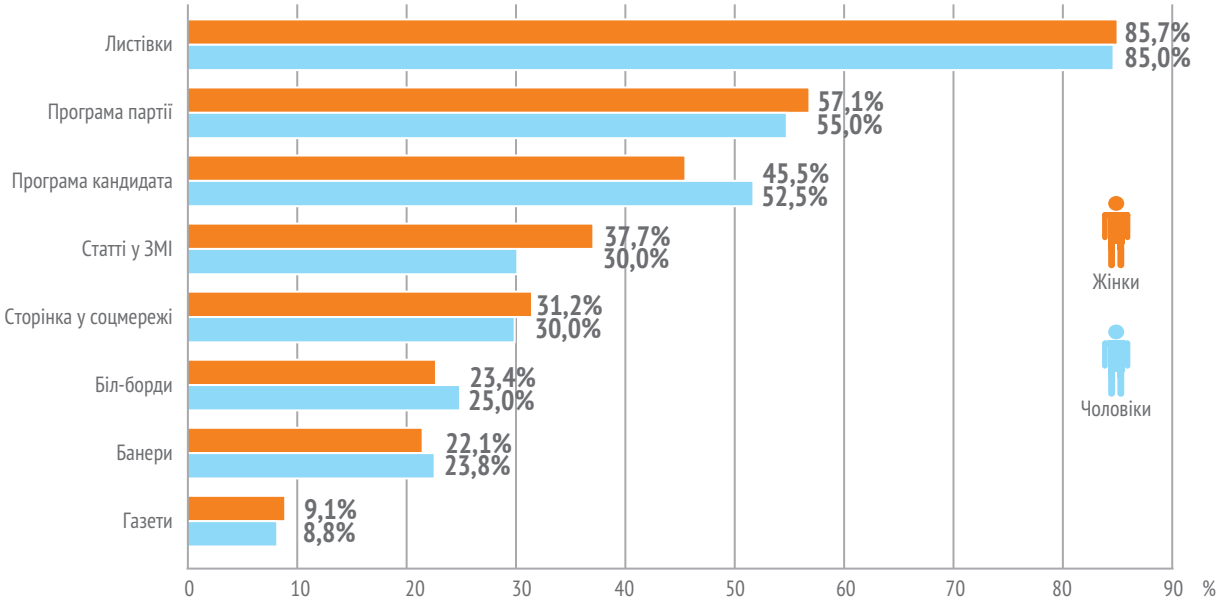

Питання, на яких фокусувалися кандидати

Загалом кандидати озвучують партійні програми, власних ключових повідомлень, особистісних звернень до виборців мало.

Всупереч усталеній думці, що кандидатки більшою мірою переймаються питаннями освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, моніторами відзначалося, що кандидатки часто фокусуються на тих самих питаннях, що й чоловіки-кандидати, як-от: економічний розвиток міст, робочі місця, зарплата, підвищення якості життя, міська інфраструктура (тротуари, дороги, освітлення). Окремі кандидатки привертали увагу до незаконних забудов, екологічних проблем.

Однак загалом тенденція стосовно зосередження уваги жінок-кандидаток на питаннях гуманітарної сфери (створення місць для дозвілля дітей, безбар'єрного простору для людей з особливими фізичними потребами, питання освіти, підтримки малозабезпечених і т. п.) зберігалася.

На зустрічах з виборцями як чоловіки, так і жінки-кандидатки часто зосереджували увагу на питаннях, що не входять до компетенції ОМС: зниженні податків, підвищенні пенсій, реформуванні армії, правоохоронних органів.

Гендерні питання

Загалом на зустрічах кандидатів і кандидаток з виборцями питанням ГР приділялося мало уваги.

В окремих областях, згідно з моніторинговими формами, на жодній з 10 зустрічей ці питання навіть не згадувалися, що дає підстави для припущення, що у партійних програмах, внутрішній політиці та структурі партій питання ГР не актуалізуються і не вважаються пріоритетними.

Однак кандидатки, що мали досвід громадсько-політичної діяльності (лідерки ГО, викладачі вишів) під час зустрічей з виборцями фокусували увагу і на питанні політичної участі жінок, і на необхідності підтримки жіночого підприємництва, подоланні гендерної професійної сегрегації на ринку праці, збалансуванні професійних і домашніх обов'язків, попередженні насильства щодо жінок тощо.

Окремі кандидати-чоловіки також зосереджували увагу на питаннях ГР, хоча здебільшого це були питання, пов'язані з розвитком соціальних/освітніх послуг (дитячі садки, центри творчості).

Разом з тим чоловіки-кандидати від «Свободи», «Самопомочі» у Вінниці, «Батьківщини» у Черкасах на зустрічах з виборцями піднімали питання домашнього насильства, забезпечення безпеки жінок у громадських місцях. Депутат з Рівного, що балотувався від партії «Конкретних справ», зосереджував увагу на великому значенні збільшення представництва жінок у політиці та на керівних посадах, необхідності створення робочих місць для жінок, зміцнення репродуктивного здоров'я, створення безпечної території міст для жінок і дівчат, що свідчить про його обізнаність у питаннях рівності, прихильність партійної організації до ідеї забезпечення рівності у суспільстві.

Ставлення до квотування

В процесі спілкування з кандидатами (під час погодження графіку зустрічей, після зустрічей кандидатів з виборцями) моніторами ставилося запитання щодо ставлення кандидатів до квот.

Загалом кандидати (і жінки, і чоловіки) виявили позитивне ставлення до гендерного квотування, але більшу підтримку щодо застосування тимчасових спеціальних заходів виявляли жінки-кандидатки.

Жінки-депутатки зазначали, що «закон зрушив з місця проблему жіночого лідерства, підняв це питання на широке обговорення», що квота стала вирішальною складовою в їхній політичній кар'єрі.

Разом з тим, окремі жінки-кандидатки (5 %) виявили байдуже ставлення до квот, деякі (5 %) зазначили, що не підтримують квотування, оскільки, за словами однієї з кандидаток, «жінкам ніхто не заважає йти у політику, вони самі роблять свій вибір, зосереджуючись лише на сімейних обов'язках».

Були відзначені коментарі кандидатів-чоловіків на кшталт «немає жінок у достатній кількості, щоб вони були спроможні представляти політичну силу», «жінок-політиків тепер треба шукати».

СТАВЛЕННЯ КАНДИДАТІВ ДО КВОТУВАННЯ

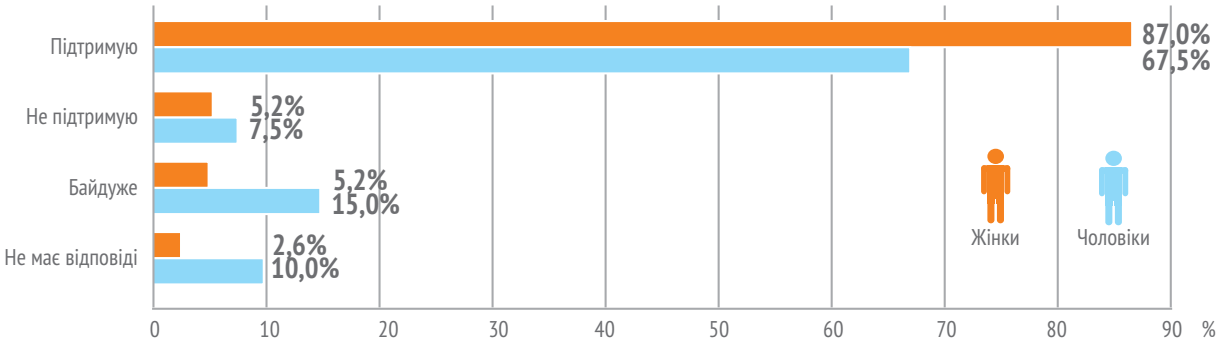

ВИСНОВКИ

- Жінки-кандидатки мають достатній лідерський і професійний потенціал для ефективної участі у політиці, тому можуть зробити вагомий внесок у політику і зробити її більш якісною і відкритою.
- Кандидатки добре обізнані в актуальних питаннях місцевого самоврядування і місцевого економічного розвитку, а головне – мають бачення шляхів розв'язання проблем.
- Разом з тим, жінки-кандидатки не усвідомлюють повною мірою значення гендерної рівності для сталого розвитку громад і країни загалом.
- Жінки-кандидатки виявили творчий підхід до інформування, агітації виборців; частіше, ніж чоловіки, використовували безпосереднє, живе спілкування з виборцями під час зустрічей у дворах, від дверей до дверей.
- Однак підтримка з боку політичних партій (інформаційна, освітня, організаційна, фінансова) була недостатньою для забезпечення жінкам рівних з чоловіками можливостей ефективно вести передвиборчу кампанію, агітувати за своє обрання і бути обраними.

Актуальними є потреби:

- законодавчого закріплення відповідальності партійних організацій за дотримання гендерної рівності у виборчому процесі: внесення питань ГР до статуту партій, програм та стратегій;
- запровадження програм і заходів, спрямованих на розвиток гендерної чутливості партій, їхньої прихильності до питань рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; врахування гендерної рівності при відборі кандидатів, розподілі коштів та наданні підтримки;
- запровадження інформаційно-освітніх програм з посилення потенціалу жінок-кандидаток стосовно механізмів ведення виборчої кампанії (планування, розроблення стратегії, підготовка ключового повідомлення, визначення цільових груп, залучення волонтерів, фандрейзинг, взаємодія зі ЗМІ);
- запровадження інформаційно-освітніх програм для жінок-кандидаток з питань ГР; шляхів інтеграції гендерних питань у місцеве самоврядування та стратегії місцевого розвитку;
- запровадження інформаційно-освітніх програм для жінок-кандидаток;
- розбудови мережі жінок-кандидаток та депутаток;
- запровадження програм підтримки жінок-кандидаток (стажування, тренінги з політичного лідерства, стратегій спілкування, командної роботи, менторство тощо);
- інтенсифікації широких інформаційних кампаній, спрямованих на подолання у суспільстві гендерних стереотипів та усвідомлення важливості жіночої політичної участі;
- продовження суспільного діалогу щодо важливості розширення жіночої політичної участі та значення у цьому процесі спеціальних тимчасових заходів – гендерних квот.

3. ГЕНДЕРНИЙ МОНІТОРИНГ ПАРТІЙНИХ СПИСКІВ КАНДИДАТІВ У ДЕПУТАТИ ДО МІСЦЕВИХ РАД ВСІХ РІВНІВ (ОБЛАСНИХ, РАЙОННИХ МІСЬКИХ) ТА ПРЕДСТАВЛЕНОСТІ ЖІНОК У СКЛАДІ РАД

Гендерний моніторинг виборчих списків кандидатів від партійних організацій та складу новообраних місцевих рад проводився в рамках проекту «Гендерний моніторинг місцевих виборів 2015 року в Україні», який реалізовував ВГО «Жіночий консорціум України» за підтримки Міжнародного інституту демократії та підтримки виборів.

ОБЛАСТІ, У ЯКИХ ПРОВОДИВСЯ ГЕНДЕРНИЙ МОНІТОРИНГ

В ході чергових місцевих виборів 25.10.2015 обиралися:

- депутати обласних рад, міста Києва – 1820 осіб;
- депутати районних рад – 15135;
- депутати міських рад – 10602;
- депутати районних у містах з районних поділом рад – 1032;
- депутати селищних рад – 11438;
- депутати сільських рад – 118372;
- міські голови – 357;
- селищні голови – 567;
- сільські голови – 9126.

Моніторинг проводився у 15 областях України на основі кількісного аналізу даних ЦВК по виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад від політичних партій та списках обраних депутатів. Аналіз проведено на рівні обласних, міських рад міст обласного значення та районних рад кожної з областей, що брали участь у моніторингу.

Завдання гендерного моніторингу виборчих списків кандидатів у депутати місцевих рад від політичних партій та складу місцевих рад:

- аналіз дотримання 30-відсоткового представництва осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад (на рівні обласної, міських рад міст обласного значення та районних рад);
- аналіз представництва жінок серед депутатів новообраних місцевих рад;
- порівняльний аналіз представництва жінок у списках кандидатів до місцевих рад та серед депутатів місцевих рад;
- порівняльний аналіз гендерного співвідношення складу місцевих рад за результатами виборів 2010 і 2015 р. (VI і VII скликання).

Аналіз дотримання 30-відсоткового представництва осіб у виборчих списках кандидатів у депутати багатомандатних виборчих округів в межах 15 регіонів України (на рівні обласних, міських рад міст обласного значення та районних рад)

2015 року в Україні був прийнятий Закон «Про місцеві вибори», згідно з яким «представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку». Проте цю норму постановою № 362 від 23.09.2015 ЦВК вирішила зробити необов'язковою.

«Згідно з частиною третьою статті 4 Закону представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку. Разом з тим, серед передбачених частиною першою статті 46 Закону підстав для відмови в реєстрації кандидата... вказане положення відсутнє. З огляду на це відмова в реєстрації кандидатів... з підстав недотримання положення Закону щодо представництва осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах на підставі пункту 1 частини першої статті 46 Закону не допускається», – повідомили в ЦВК.

Таким чином, закон не передбачав жодних санкцій за недотримання гендерної квоти. Це дало можливість низці партійних організацій проігнорувати вимоги законодавства. У ході обговорення цього питання багато учасників процесу підтримали думку, яку висловив глава місії ENEMO (European Network of Election Monitoring Organizations) Златко Вуйович: «...квоти, яких можна не дотримуватися, не мають сенсу».

Однак, попри фактичну відсутність санкцій за дотримання положення законодавства, переважна більшість партій дотрималися квоти при формуванні списків кандидатів, а мета забезпечення 30-відсоткового представництва осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад на рівні досліджуваних областей була досягнута (мал. 2).

ДОТРИМАННЯ 30-ВІДСОТКОВОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ОСІБ ОДНІЄЇ СТАТІ У СПИСКАХ КАНДИДАТІВ ДО МІСЦЕВИХ РАД РІЗНИХ РІВНІВ (обласних, районних рад та міських рад міст обласного значення)

Вінницька область	33,6
Волинська область	34,8
Запорізька область	37,5
Київська область	32,3
Львівська область	32,7
Миколаївська область	37,4
Одеська область	34,5
Полтавська область	37,2
Рівненська область	31,7
Сумська область	35,5
Харківська область	35
Херсонська область	36,9
Хмельницька область	35,7
Черкаська область	32,5
Чернігівська область	36,6

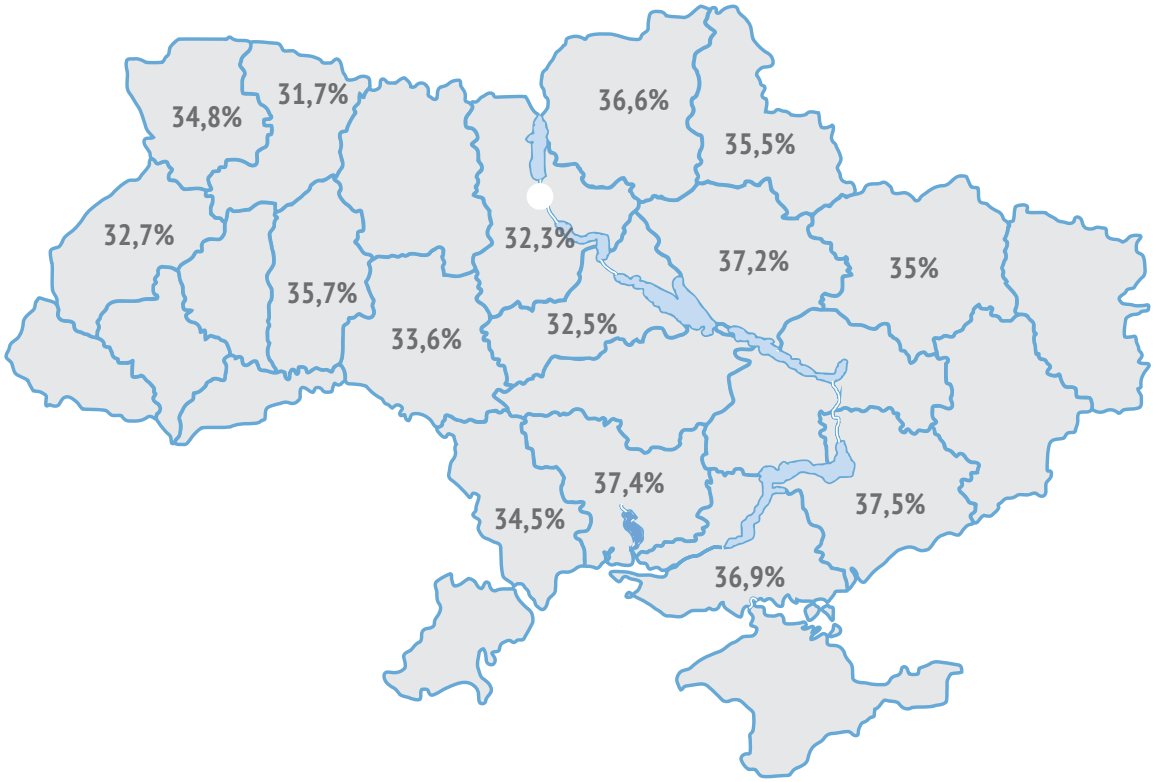

Більш детальний аналіз за рівнем рад підтверджує залежність між рівнем влади і рівнем представництва жінок ще навіть на етапі подання списків кандидатів. Так, якщо на рівні районних рад в усіх 15 досліджуваних областях було дотримано вимогу 30-відсоткового представництва, то на рівні обласних рад цієї норми дотримались 8 областей з 15. Більше того, навіть у тих областях, де квота витримана, частка жінок не перевищила 33 % (Полтавська, Запорізька області), що певним чином може свідчити про формальне виконання партіями норми закону.

Варто відзначити, що на рівні міст обласного значення усі області дотримали квоти. Тут «лідерами гендерного рейтингу» були такі партії як «Відродження», «Самопоміч» та інші.

Таблиця 1. ДОТРИМАННЯ 30-ВІДСОТКОВОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ОСІБ ОДНІЄЇ СТАТІ У СПИСКАХ КАНДИДАТІВ ДО МІСЦЕВИХ РАД (за рівнем рад)

Область	% жінок-кандидаток на рівні обласної ради	% жінок-кандидаток на рівні міських рад (міст обласного значення)	% жінок-кандидаток на рівні районних рад
Вінницька	29,8	35,7	32,9
Волинська	30,5	31,7	36,7
Запорізька	33,4	36,4	39,4
Київська	28,3	35,3	33,3
Львівська	30,8	32,8	32,9
Миколаївська	30,1	36,7	38,9
Одеська	27,3	34,9	35,9
Полтавська	33,3	37,3	37,8
Рівненська	26,6	33,1	32,2
Сумська	27,5	36,9	36,0
Харківська	31,9	34,3	36,4
Херсонська	32,4	33,8	39,2
Хмельницька	30,4	34,0	37,4
Черкаська	27,9	32,9	33,2
Чернігівська	28,5	35,6	36,5

Аналіз представництва жінок серед депутатів новообраних місцевих рад

Аналіз засвідчив, що найбільший рівень представництва жінок у місцевих радах (на рівні обласної, міських рад міст обласного значення та районних рад) у Одеській області, де в середньому подолано 30-відсотковий бар'єр.

Найнижче представництво жінок – у Рівненські області

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЖІНОК–ДЕПУТАТОК У РАДАХ РІЗНИХ РІВНІВ (обласних, районних рад та міських рад міст обласного значення

Одеська	31,1
Миколаївська	28,2
Херсонська	27,4
Запорізька	25,5
Харківська	25,3
Київська	23,9
Сумська	23,2
Полтавська	22,8
Волинська	22,7
Хмельницька	22,7
Львівська	22,3
Вінницька	21,7
Черкаська	21,7
Чернігівська	21,4
Рівненська	18,6

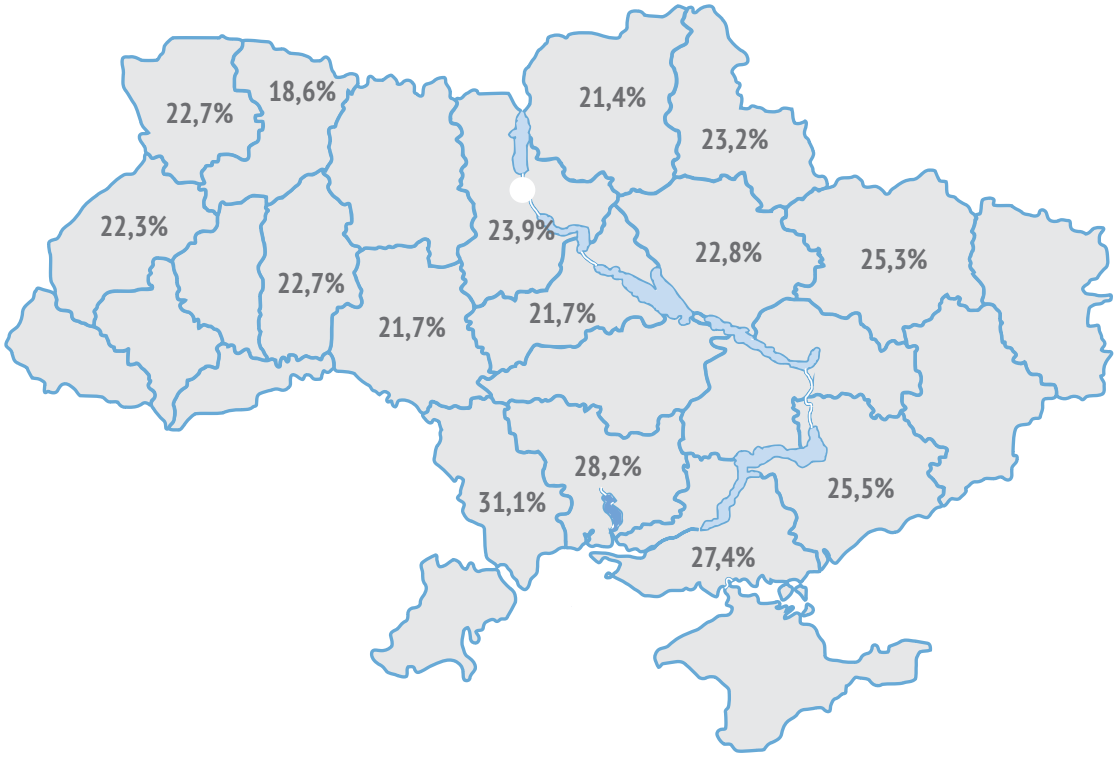

Порівняння представництва жінок-депутаток у радах різних рівнів засвідчує залежність представленості жінок від рівня ради, що підтверджує тенденцію – що вищий рівень ради, то менше жінок у ній представлено. При цьому середня частка жінок-депутаток у досліджуваних областях склала:

- на рівні обласної ради – 15 %;
- на рівні міських рад міст обласного значення – 26,1 %;
- на рівні районних рад –24,5 %.

Аналіз на рівні областей засвідчив, що у жодній обласній раді не досягнуто 30-відсоткового представництва жінок-депутаток. Вже у міських радах спостерігаємо більше представництво жінок-депутаток. Так, у двох областях – Львівській та Одеській – подолано 30-відсотковий бар'єр. На рівні районних рад 30-відсотковий бар'єр подолано лише в одній області – Одеській.

Найвища частка жінок-депутаток:

- на рівні обласної ради – у Хмельницькій (21,4 %), Харківській (19,2 %), Чернігівській (18,8 %) обласних радах;
- на рівні міських рад міст обласного значення – в Одеській (30,8 %), Миколаївський (29,3 %), Херсонській (28,7 %), Сумській (28,5 %) областях;
- на рівні районних рад – в Одеській (33,4 %), Миколаївській (29,2 %), Запорізькій (28,5 %) областях.
- Найнижча частка жінок-депутаток:
- на рівні обласної ради – в Одеській обласній раді (9,5 %);
- на рівні міських рад міст обласного значення – у Волинській області (15,8 %);
- на рівні районних рад – у Львівській (16,8 %) та Рівненській (18,6 %) областях.

Таблиця 2. ПРЕДСТАВНИЦТВО ЖІНОК-ДЕПУТАТОК У РАДАХ РІЗНИХ РІВНІВ (за рівнем ради)

Область	% жінок-депутаток на рівні обласної ради	% жінок-депутаток на рівні міських рад (міст обласного значення)	% жінок-депутаток на рівні районних рад
Вінницька	10,7	26,4	21,6
Волинська	12,5	15,8	26,0
Запорізька	15,5	20,5	28,5
Київська	15,5	25,0	24,2
Львівська	16,7	36,5	16,8
Миколаївська	15,6	29,3	29,2
Одеська	9,5	30,8	33,4
Полтавська	15,5	26,8	22,5
Рівненська	12,5	21,3	18,6
Сумська	18,8	28,5	21,4
Харківська	19,2	24,8	26,3
Херсонська	15,6	28,7	29,0
Хмельницька	21,4	23,5	22,6
Черкаська	11,9	23,6	22,4
Чернігівська	18,8	21,0	25,6

Рівень представництва жінок-депутаток суттєво залежить від партії, за списками якої обрані депутатки. Для аналізу в кожній області було взято 10 політичних партій, які, за даними ЦВК, провели до місцевих рад найбільшу кількість депутатів.

При цьому на рівні обласної, міських рад міст обласного значення та районних рад кожної з областей представлені такі партійні організації:

- політична партія «Блок Петра Порошенка «Солідарність»;
- політична партія «Українське об'єднання патріотів – УКРОП»;
- політична партія «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина».

Нижче наведені партії, які не представлені в жодній раді у таких областях:

Партія	Область
Політична партія «Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	Запорізька, Одеська, Харківська
Політична партія «Об'єднання «Самопоміч»	Чернігівська
Партія «Відродження»	Вінницька, Волинська, Київська, Львівська, Рівненська
Аграрна партія України	Вінницька, Львівська
Радикальна партія Олега Ляшка	Одеська
Політична партія «Опозиційний блок»	Львівська
Політична партія «Наш край»	Рівненська

Детальний аналіз списків кандидатів та депутатів від партійних організацій засвідчив, що попри те, що переважна кількість партій дотрималась квоти при формуванні списків, на рівні представництва жінок у новообраних радах у досліджуваних областях лише партія «Наш край» досягла квоти (30 %), а партія «Відродження» впритул наблизилась до цього бар'єру (29,1 %). Найменший відсоток жінок (в рамках досліджуваних партій) провели Аграрна партія України та політична партія «Всеукраїнське об'єднання «Свобода» – кожна по 19 %.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЖІНОК-ДЕПУТАТОК НА РІВНІ ОБЛАСНИХ, РАЙОННИХ РАД ТА МІСЬКИХ РАД МІСТ ОБЛАСНОГО ЗНАЧЕННЯ (за партіями)

Цікавим для аналізу є порівняння частки жінок, які були обрані від партій у ради різних рівнів. Так, на рівні обласних рад щодна партія не досягла їх 30-відсоткового представництва. Політична партія «Об'єднання «Самопоміч» провела у ради 28,4 % жінок. Політична партія «Українське об'єднання патріотів – УКРОП» – 21,2 %. Найменше жінок-депутаток на рівні обласних рад мають Аграрна партія України (3 %) та партія «Блок Петра Порошенка «Солідарність» (9,8 %).

Гендерної квоти досягли:

- на рівні міських рад міст обласного значення – партія «Відродження» (33,3 %) та Аграрна партія України (31,6 %);
- на рівні районних рад – політична партія «Наш край» (32,7 %) та «Опозиційний блок» (31,8 %).

Таблиця 3. РІВЕНЬ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЖІНОК-ДЕПУТАТОК У МІСЦЕВИХ РАДАХ (за партіями та рівнем рад)

Таблиця 3. РІВЕНЬ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЖІНОК-ДЕПУТАТОК У МІСЦЕВИХ РАДАХ (за партіями та рівнем рад)

	% жінок-депутаток на рівні обласних рад	% жінок-депутаток на рівні міських рад (міст обласного значення)	% жінок-депутаток на рівні районних рад
Партія «Блок Петра Порошенка «Солідарність»	9,8	24,5	22,3
Політична партія «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	11,9	21,4	26,7
Політична партія «Наш край»	14,7	25,4	32,7
Політична партія «Опозиційний блок»	11,8	23,3	31,8
Аграрна партія України	3,0	31,6	19,4
Радикальна партія Олега Ляшка	18,7	18,8	25,0
Політична партія «Українське об'єднання патріотів – УКРОП»	21,2	25,1	23,5
Партія «Відродження»	18,9	33,3	29,5
Політична партія «Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	15,7	18,1	20,2
Політична партія «Об'єднання «Самопоміч»	28,4	26,5	27,3
Херсонська	15,6	28,7	29,0
Хмельницька	21,4	23,5	22,6
Черкаська	11,9	23,6	22,4
Чернігівська	18,8	21,0	25,6

Порівняльний аналіз представництва жінок у списках кандидатів і у складі місцевих рад

Результати моніторингу свідчать: попри те, що у більшості виборчих списків політичних партій було дотримано гендерної квоти, існує суттєвий розрив між часткою кандидаток і часткою депутаток у складах новообраних рад.

Порівняння представництва жінок у складі новообраних місцевих рад з представництвом у списках кандидатів (на рівні обласних, районних, міських рад міст обласного значення) підтвердило, що внесення в закон норми про дотримання 30-відсоткового представництва осіб однієї статі у списках кандидатів до місцевих рад не гарантує дотримання цієї квоти у списках рад.

ПОРІВНЯННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЖІНОК У СКЛАДІ МІСЦЕВИХ РАД З ПРЕДСТАВНИЦТВОМ У СПИСКАХ КАНДИДАТІВ
(на рівні обласних, районних рад та міських рад міст обласного значення)

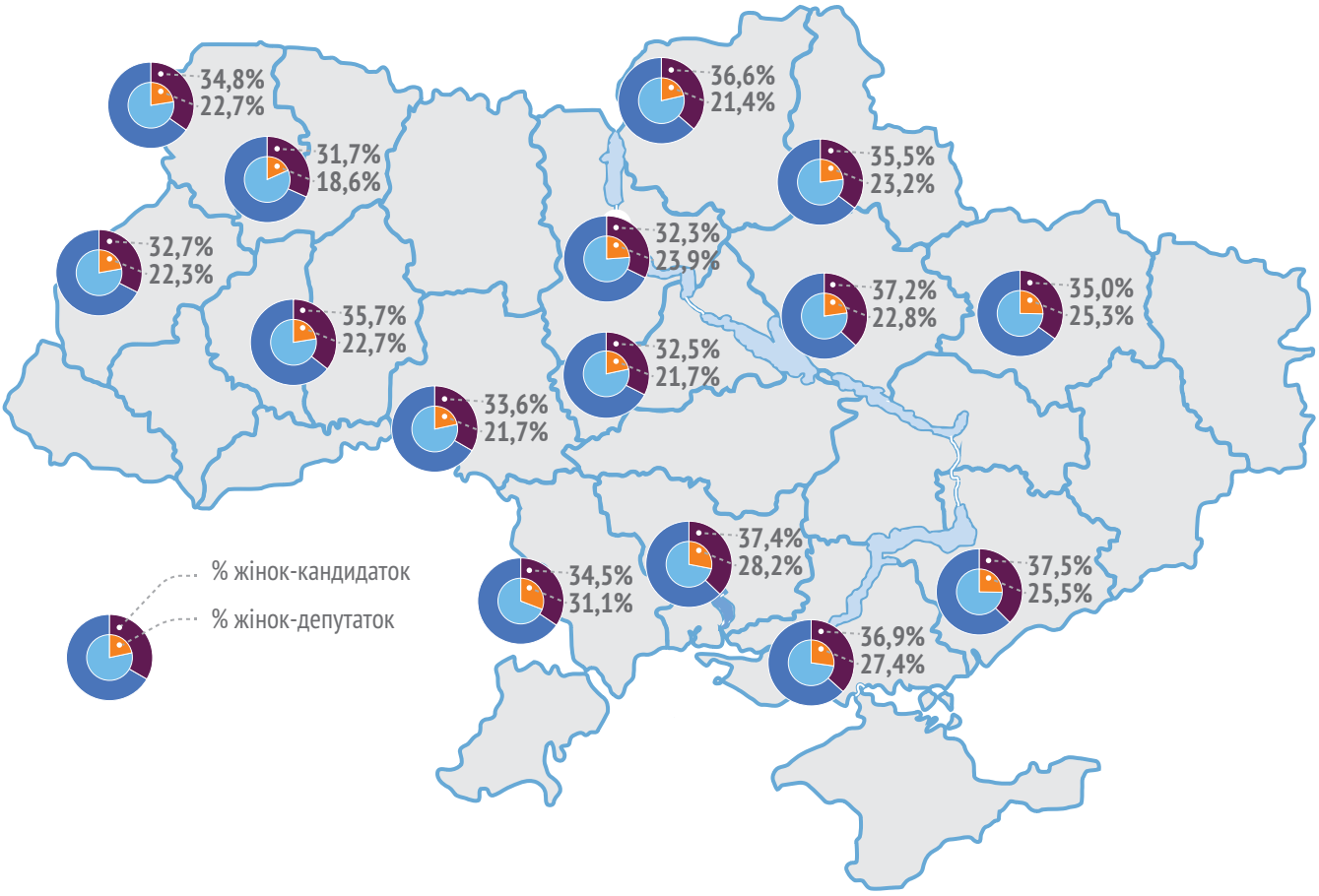

Порівняння представництва жінок у складі місцевих рад з представництвом у списках кандидатів дає більш точне уявлення про масштаби розриву у представництві залежно від рівня рад.

РОЗРИВ МІЖ ВІДСОТКОМ ЖІНОК-КАНДИДАТОК І ВІДСОТКОМ ЖІНОК-ДЕПУТАТОК

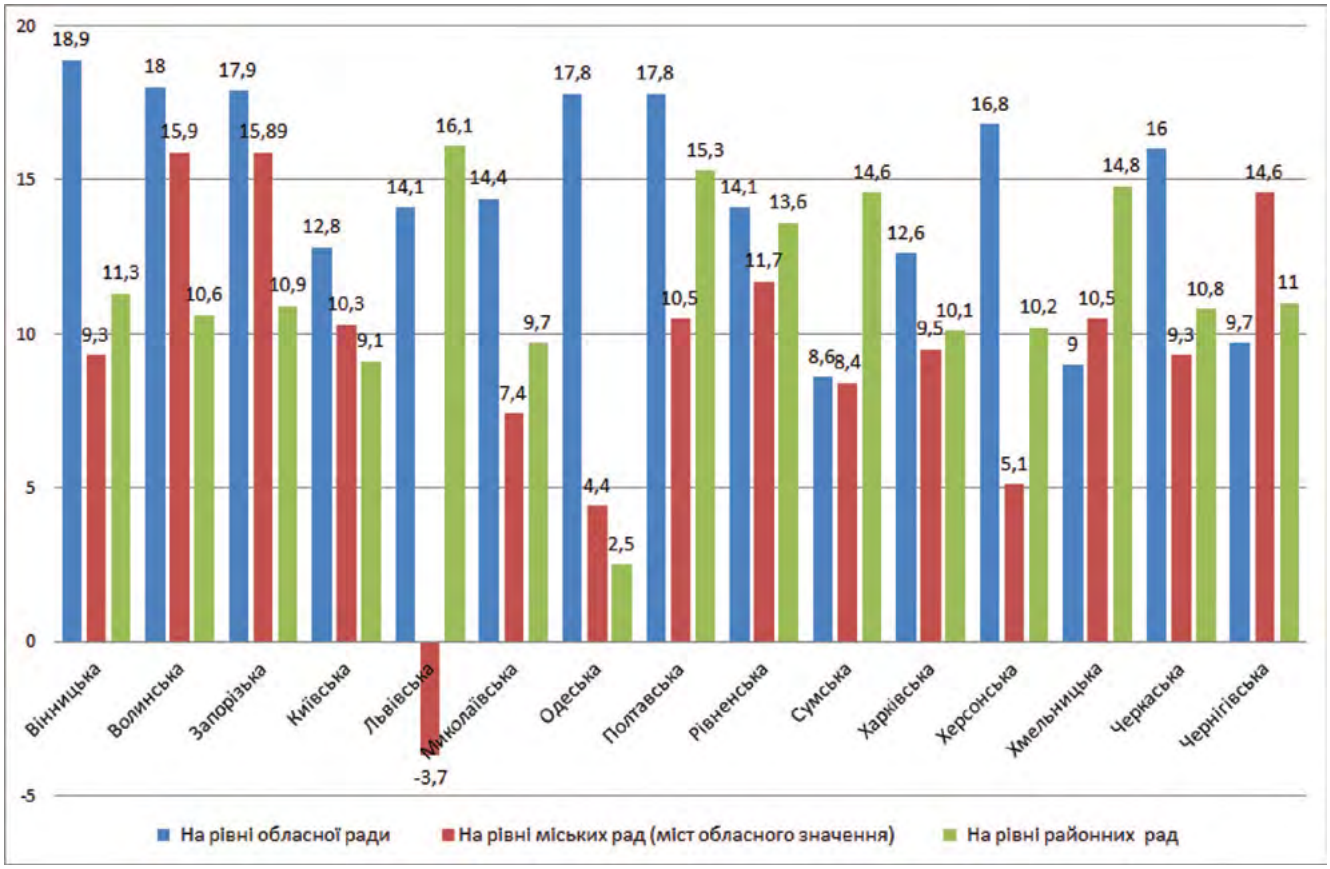

Так, найбільший розрив зафіксовано:

- на рівні обласних рад – у Вінницькій (18,9 %), Волинський (18,0 %), Одеській (17,9 %), Миколаївській (17,8 %) та Полтавській (17,8 %) областях;
- на рівні міських рад міст обласного значення – у Запорізькій і Волинській областях (15,9 %);
- на рівні районних рад – у Львівській (16,1 %), Полтавській (15,3 %), Хмельницькій (14,8 %) і Сумській (14,6 %) областях.

Позитивним є приклад Львівської області, де на рівні міських рад міст обласного значення маємо переважання частки депутаток над часткою кандидаток на 3,7 %

Детальніше можна розглянути ситуацію в таблицях за рівнями рад.

Таблиця 4. ПОРІВНЯННЯ ВІДСОТКА ЖІНОК У СПИСКАХ КАНДИДАТІВ З ВІДСОТКОМ ЖІНОК У СКЛАДІ МІСЦЕВИХ РАД

(на рівні обласних рад)

Область	% жінок-кандидаток	% жінок-депутаток
Вінницька	29,6	10,7
Волинська	30,5	12,5
Запорізька	33,4	15,5
Київська	28,3	15,5
Львівська	30,8	16,7
Миколаївська	30,0	15,6
Одеська	27,3	9,5
Полтавська	33,3	15,5
Рівненська	26,6	12,5
Сумська	27,4	18,8
Харківська	31,8	19,2
Херсонська	32,4	15,6
Хмельницька	30,4	21,4
Черкаська	27,9	11,9
Чернігівська	28,5	18,7

Таблиця 5. ПОРІВНЯННЯ ВІДСОТКА ЖІНОК У СПИСКАХ КАНДИДАТІВ З ВІДСОТКОМ ЖІНОК У СКЛАДІ МІСЦЕВИХ РАД

(на рівні міських рад міст обласного значення)

Область	% жінок-кандидаток	% жінок-депутаток
Вінницька	35,7	26,4
Волинська	31,7	15,8
Запорізька	36,4	20,5
Київська	35,3	25,0
Львівська	32,8	36,5
Миколаївська	36,7	29,3
Одеська	34,9	30,5
Полтавська	37,3	26,8
Рівненська	33,0	21,3
Сумська	36,9	28,5
Харківська	34,3	24,8
Херсонська	33,8	28,7
Хмельницька	34,0	23,5
Черкаська	32,9	23,6
Чернігівська	35,6	21,0

Таблиця 6. ПОРІВНЯННЯ ВІДСОТКА ЖІНОК У СПИСКАХ КАНДИДАТІВ З ВІДСОТКОМ ЖІНОК У СКЛАДІ МІСЦЕВИХ РАД

(на рівні районних рад)

Область	% жінок-кандидаток	% жінок-депутаток
Вінницька	32,9	21,6
Волинська	36,7	26,1
Запорізька	39,4	28,5
Київська	33,3	24,2
Львівська	32,9	16,8
Миколаївська	38,9	29,2
Одеська	35,9	33,4
Полтавська	37,8	22,5
Рівненська	32,2	18,6
Сумська	36,0	21,4
Харківська	36,4	26,3
Херсонська	39,2	29,0
Хмельницька	37,4	22,6
Черкаська	33,2	22,4
Чернігівська	36,5	25,5

Для узагальнення ситуації порівняємо склад новообраних рад зі складом рад попереднього скликання.

Порівняно зі складом обласних рад VI скликання найбільш помітне зростання представництва жінок спостерігається у Львівській (з 5,3 % до 16,7 %), Харківській (з 9 % до 19,2 %) та Хмельницькій (з 9,7 % до 21,4 %) обласних радах. Також істотно зросло представництво жінок у Сумській (з 11 % до 18,8 %) та Чернігівській обласних радах (з 10 % до 18,8 %).

Натомість маємо зменшення частки жінок у складі Миколаївської, Черкаської, Вінницької та Одеської обласних рад.

Порівняння складу міських рад обласних центрів попереднього скликання і новообраних виявляє ситуацію, певним чином схожу з тією, яку спостерігаємо на рівні обласних рад. Так, рекордне зростання представництва жінок спостерігається у Львівській міській раді (з 7,8 % до 25 %), а Чернігівська міська рада має у своєму складі 33,3 % жінок-депутаток.

ПОРІВНЯННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЖІНОК В ОБЛАСНИХ РАДАХ VI ТА VII СКЛИКАННЯ

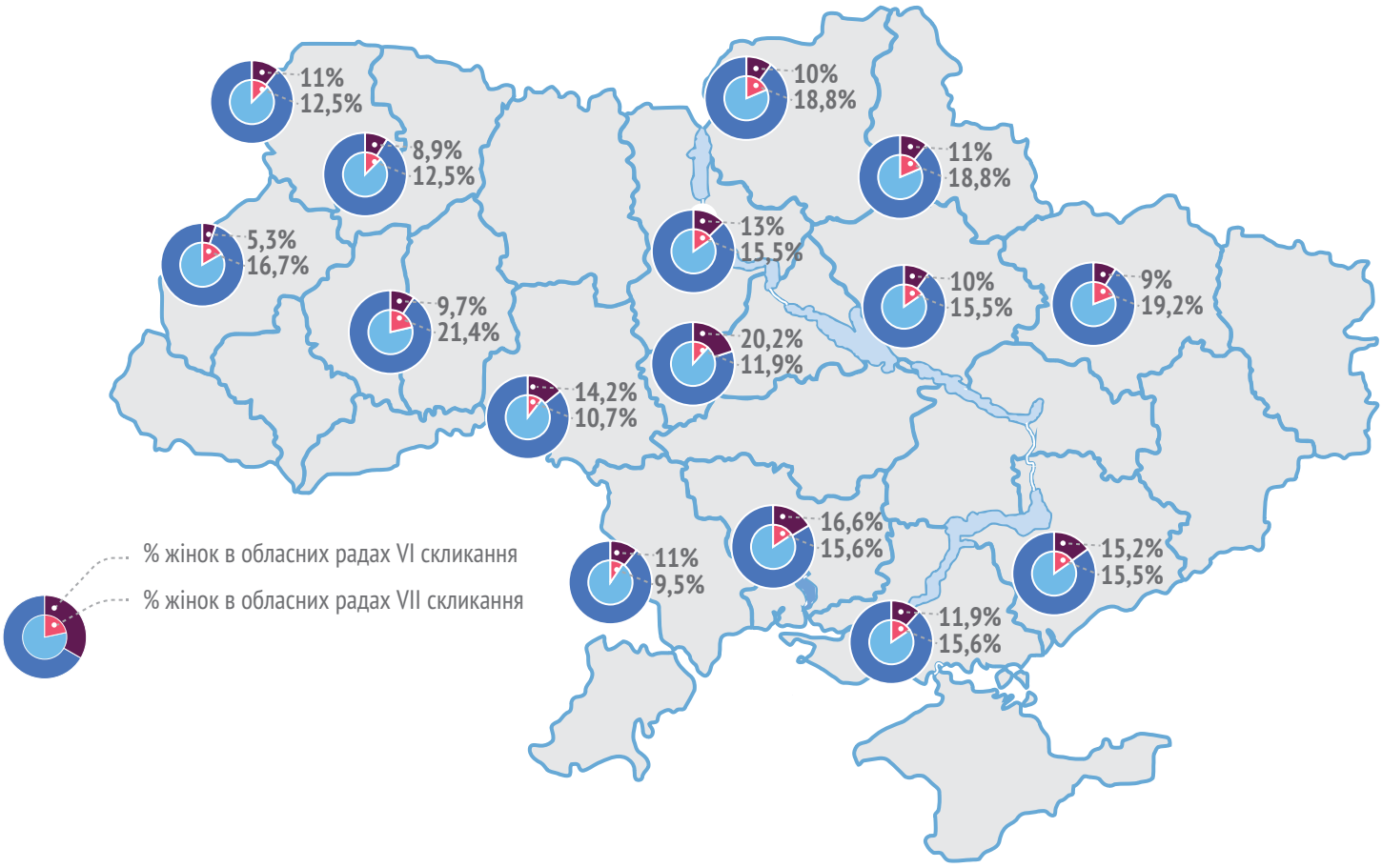

Суттєве збільшення частки жінок-депутаток відбулося у Харківській (з 11 % до 22,6 %), Луцькій (з 16 % до 21,4 %), Миколаївській (з 13,3 % до 20,4 %) та Одеській (з 14,7 % до 21,9 %) міських радах.

Маємо і приклади зменшення частки жінок-депутаток, яке відбулося у складі міських рад Полтави, Черкас та Херсона.

Певним чином таку ситуацію можна пов'язати зі зменшенням загальної кількості депутатів у радах та іншими чинниками.

ПОРІВНЯННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЖІНОК В У МІСЬКИХ РАДАХ ОБЛАСНИХ ЦЕНТРІВ VI ТА VII СКЛИКАННЯ

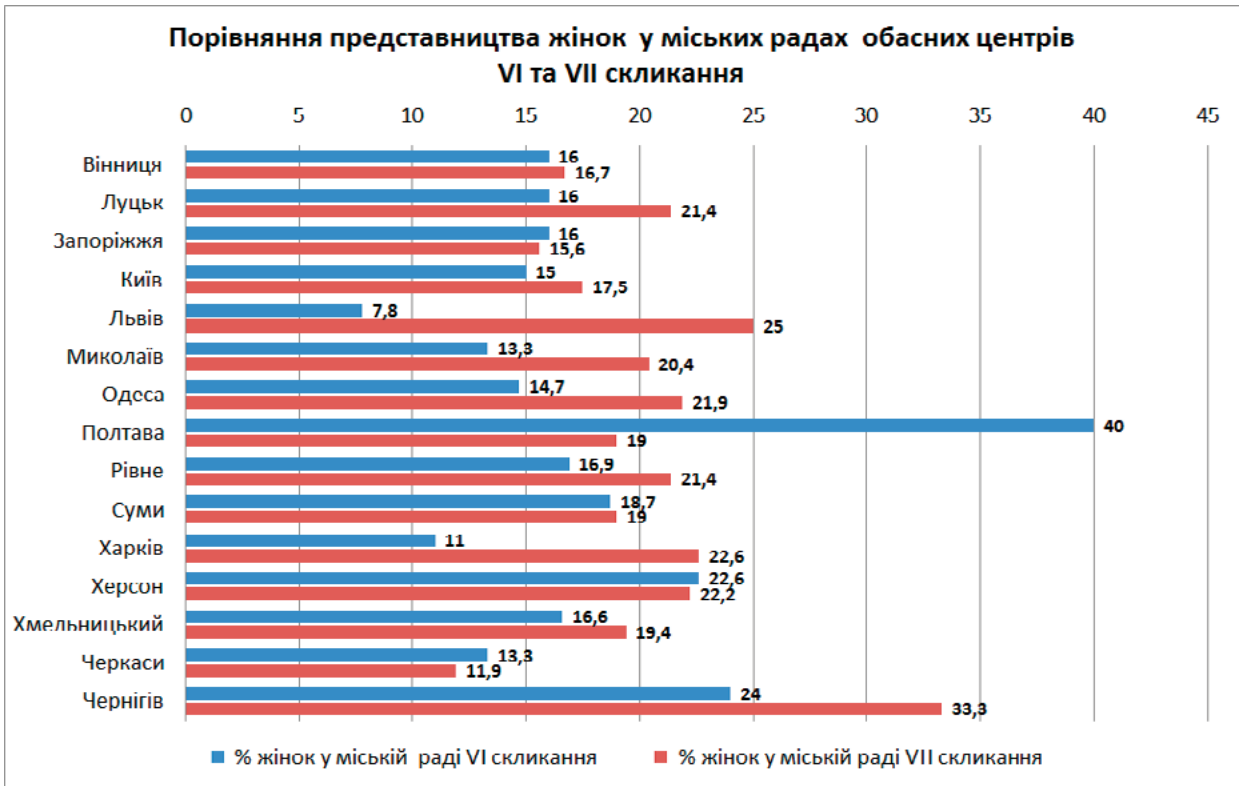

ВИСНОВКИ

1. Попри фактичну відсутність санкцій за недотримання положення законодавства, переважна більшість партій дотрималась квоти при формуванні списків кандидатів.

2. Аналіз за рівнем рад підтверджує залежність між рівнем влади і рівнем представництва жінок ще на етапі подання списків кандидатів. Так, якщо на рівні районних рад в усіх досліджуваних областях було дотримано 30-відсоткового представництва, то на рівні обласних рад цієї норми дотримались 8 областей з 15. На рівні міст обласного значення усі області дотримались квоти.

3. Навіть у тих областях, де квота на рівні списків до обласних рад витримана, частка жінок не перевищила 33 %, що певним чином може свідчити про формальне дотримання партіями норми закону.

4. Попри те, що у більшості виборчих списків політичних партій було дотримано гендерної квоти, за підсумками виборів спостерігається суттєвий розрив між часткою кандидаток і часткою депутаток у складах новообраних рад. Певним чином таку ситуацію можна пов'язати зі зменшенням загальної кількості депутатів у радах та іншими чинниками.

5. Порівняння представництва жінок-депутаток у радах різних рівнів підтверджує тенденцію, що чим вищий рівень ради, тим менше жінок у ній представлено. Так, наприклад, у жодній обласній раді не досягнуто 30-відсоткового представництва жінок-депутаток.

6. Рівень представництва жінок-депутаток суттєво залежить від партії, за списками якої вони обрані. Попри те, що переважна кількість партій дотрималась квоти при формуванні списків, на рівні представництва жінок у новообраних радах у досліджуваних областях лише партія «Наш край» забезпечила квоту (30 %), а партія «Відродження» впритул наблизилась до цього бар'єру (29,1 %).

7. Прямої залежності між рівнем включення жінок в списки кандидатів (навіть за умови дотримання квоти) і проходженням їх до складу місцевих рад не встановлено. Так, середній відсоток представництва жінок у списках депутатів місцевих рад не відповідає аналогічному показнику представленості жінок серед кандидатів.

8. Хоча мета забезпечення 30-відсоткового представництва осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад на рівні досліджуваних областей була досягнута, внесення в закон норми про дотримання 30-відсоткового представництва осіб однієї статі у списках кандидатів до місцевих рад не гарантує дотримання цієї квоти у списках.

4. ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ЖІНОК У ВИБОРАХ ДО МІСЦЕВИХ РАД – 2015: ШЛЯХИ, ВИКЛИКИ, ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПРОВЕДЕННЯ ФОКУС-ГРУПОВИХ ІНТЕРВ'Ю

ПЕРЕДМОВА
1. МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ УЧАСТІ ЖІНОК У МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ 2015 р.
2. ПАРТІЙНИЙ ЧИННИК У ВИБОРЧИХ КАМПАНІЯХ ЖІНОК
3. РЕСУРСИ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ ДЛЯ ЖІНОК НА МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ 2015 р.
4. ОСНОВНІ ФОРМИ РОБОТИ З ВИБОРЦЯМИ
5. РОЛЬ ГЕНДЕРНОЇ КВОТИ ДЛЯ УЧАСТІ ЖІНОК У ВИБОРЧІЙ КАМПАНІЇ НА МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ 2015 р.
6. БАР'ЄРИ, ВИКЛИКИ, ТРУДНОЩІ ДЛЯ КАНДИДАТОК ПІД ЧАС ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ
7. ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЩОДО ЖІНОК НА МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ
8. ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ УЧАСТІ ЖІНОК НА ЯКІСТЬ ПОЛІТИКИ
9. СТРАТЕГІЇ РОЗШИРЕННЯ ЖІНОЧОГО ПОЛІТИЧНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА
ВИСНОВКИ

ВГО «Жіночий Консорціум України» як всеукраїнська громадська організація та всеукраїнська мережа громадських організацій проводила гендерний моніторинг місцевих виборів 2015 р., складовою якого є дослідження «Гендерний моніторинг місцевих виборів – 2015 методом фокус-груп».

Актуальність дослідження «Гендерний моніторинг місцевих виборів – 2015 методом фокус-груп» було зумовлено низкою чинників:

1. Чергові місцеві вибори 25 жовтня 2015 р. проводились за новим Законом України «Про місцеві вибори», прийнятим 14 липня 2015 р., який суттєво змінив норми виборчого процесу та виборчу систему, за якою обирався депутатський корпус. Для аналізу, висновків та рекомендацій Гендерного моніторингу місцевих виборів 2015 р. методом фокус-групових дискусій нова виборча система стала одним із головних чинників. Кандидатки та депутатки, які були учасницями фокус-груп, обирались до обласних, районних, міських та районних у містах рад. На виборах до цих місцевих рад застосовувалась пропорційна виборча система. Кандидаток висували виключно політичні партії, зареєстровані як суб'єкти виборчого процесу на місцевих виборах. Партії мали подолати 5-відсотковий виборчий бар'єр і лише у цьому разі могли брати участь у розподілі депутатських місць. Якщо політична партія у межах виборчого округу долала 5-відсотковий виборчий бар'єр, то лідер списку або «перший кандидат» потрапляв у раду, а далі депутатські місця для інших кандидатів визначалися за внутрішньопартійним відсотковим рейтингом. Ці нові виборчі правила актуалізували наше дослідження.

2. Місцеві вибори 25 жовтня 2015 р. – перші вибори в Україні, що відбулися за існування гендерної квоти у виборчому законодавстві. Хоча норма про квоту не передбачала санкцій за її невиконання, вона є свідченням поступом України на шляху досягнення гендерної рівності та демократичного розвитку. Гендерне квотування жваво обговорювалось у суспільстві та було дещо несподіваним для політичних партій і їх лідерів. Тому було актуально дослідити, як гендерні квоти були сприйняті кандидатками, і простежити гендерні особливості виборчого процесу.

3. В Україні після Євромайдану та Революції Гідності значно розвинулось громадянське суспільство. З'явилися нові громадські організації, виник потужний волонтерський рух, змінилися політична свідомість та культура. На позачергових парламентських виборах з'явилися нові обличчя політиків та нові депутати у Верховній Раді VII скликання. Громадська активність могла спричинити оновлення місцевих рад та регіональної політичної еліти. Цей фактор оновлення депутатського корпусу місцевих рад був цікавим для дослідження.

Короткий опис дослідження «Гендерний моніторинг місцевих виборів 2015 р. методом фокус-груп»

Основна мета дослідження – узагальнити досвід та виявити особливості участі жінок у місцевих виборах 2015 року для формування подальшої стратегії розширення участі жінок у політиці України.

Географія: 15 областей України.

Кількість ФГ: по 1 ФГ у кожній із 15 областей.

Час, місце і дата проведення: 10–25 листопада 2015 р.

1. Вінницька область [ФГ 1] – 17 листопада 2015 р.
2. Волинська область [ФГ 2] – 14 листопада 2015 р.
3. Запорізька область [ФГ 3] – 19 листопада 2015 р.
4. Київська область [ФГ 4] – 20 листопада 2015 р.
5. Львівська область [ФГ 5] – 25 листопада 2015 р.
6. Миколаївська область [ФГ 6] – 10 листопада 2015 р.
7. Одеська область [ФГ 7] – 17 листопада 2015 р.
8. Полтавська область [ФГ 8] – 21 листопада 2015 р.
9. Рівненська область [ФГ 9] – 20 листопада 2015 р.
10. Сумська область [ФГ 10] – 12 листопада 2015 р.
11. Харківська область [ФГ 11] – 14 листопада 2015 р.
12. Херсонська область [ФГ 12] – 18 листопада 2015 р.
13. Хмельницька область [ФГ 13] – 13 листопада 2015 р.
14. Черкаська область [ФГ 14] – 25 листопада 2015 р.
15. Чернігівська область [ФГ 15] – 18 листопада 2015 р.

Кількість респонденток: 116 осіб.

Вік респонденток: від 19 до 65 років.

Респондентки: кандидатки, які балотувалися на місцевих виборах 2015 р., та обрані депутатки місцевих рад із 15 областей України, які балотувалися від політичних партій: БПП «Солідарність», «Відродження», ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», громадський рух «Народний контроль», «Громадянська позиція», ДемАльянс (Демократичний альянс), «Довіряй ділам», «За конкретні справи», «За Україну», «Конкретних справ», «Наш край», «Нова держава», «Об'єднання «Самопоміч», «Опозиційний блок», Партія вільних демократів, Партія простих людей Сергія Капліна, Радикальна партія Олега Ляшка, «Сила людей», «Соціалісти», «Справедливість», Українська морська партія Сергія Ківалова, Українське об'єднання патріотів (УКРОП).

Склад фокус-груп: кандидатки та обрані депутатки до місцевих рад із 15 областей України по 6–10 осіб у кожній фокус-групі (див. діаграми 1, 2 і таблицю «Кількісні характеристики дослідження «Гендерний моніторинг місцевих виборів 2015 р. методом фокус-груп»).

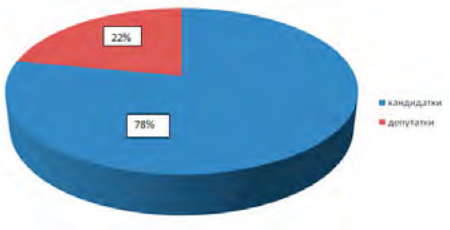

Діаграма 1

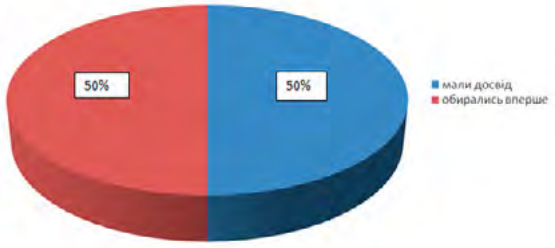

Діаграма 2

Процедура збирання даних

Збирання даних проводилося методом глибинного колективного інтерв'ю (метод фокус-груп) шляхом запису на диктофон особистих вражень учасників, відповідей на запитання, що ставилися модератором фокус-групи, або на репліки інших учасників для виявлення типового та специфічного у тенденціях щодо участі кандидаток у виборчому процесі на місцевих виборах 2015 р. Кількісні показники збиралися за допомогою анкети (електронна «гугл-форма»).

Обробка даних виконана шляхом розшифрування диктофонних записів, а також рукописних записів вражень з подальшим їх аналізом та інтерпретацією у цьому звіті.

Інструментарій дослідження. Для організації фокус-групового інтерв'ю був проведений відбір потенційних учасниць за ознакою їхньої відповідності необхідним особливостям даної фокус-групи, розроблений план фокус-групового інтерв'ю, який охоплював такі тематичні блоки питань:

- мотиваційні чинники участі жінок у місцевих виборах 2015 р.;
- партійний чинник у виборчих кампаніях жінок;
- ресурси виборчої кампанії для жінок на місцевих виборах 2015 р.;
- основні форми роботи з виборцями, які використовували кандидатки;
- роль гендерної квоти для участі жінок у виборчій кампанії на місцевих виборах 2015 р.;
- бар'єри, виклики, труднощі для кандидаток під час виборчої кампанії;
- гендерні стереотипи щодо жінок на місцевих виборах;
- оцінювання впливу участі жінок на якість політики;
- стратегії розширення жіночого політичного представництва.

Таблиця 1. КІЛЬКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ «ГЕНДЕРНИЙ МОНІТОРИНГ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ 2015 р. МЕТОДОМ ФОКУС-ГРУП»

Область	Загалом	Кандидатки	Депутатки	Вперше	Мали досвід
Вінницька	9	5	4	4	5
Волинська	8	5	3	4	4
Запорізька	10	5	5	5	5
Київська	6	5	1	2	4
Львівська	7	3	4	5	2
Миколаївська	9	5	4	5	4
Одеська	7	5	2	4	3
Полтавська	8	4	4	1	7
Рівненська	7	2	5	2	5
Сумська	9	4	5	4	5
Харківська	8	6	2	5	3
Херсонська	6	4	2	5	1
Хмельницька	7	4	3	4	3
Черкаська	7	6	1	4	3
Чернігівська	8	4	4	4	4
Загалом	**116**	**67**	**49**	**58**	**58**

1. Мотиваційні чинники участі жінок у місцевих виборах 2015 р.

Одним із завдань нашого дослідження було з'ясування основних мотиваційних чинників участі жінок у місцевих виборах. Були виявлені деякі тенденції. Розглянемо їх детальніше.

Прагнення змін у місцевій політиці

«Бажання впливати на місцеву політику» [ФГ 1].

«Набридло те, що робиться, хочу вплинути на місцеву політику» [ФГ 13].

«Я була готова брати відповідальність на себе, робити зміни реальні, а не тільки пропонувати, підтримувати. Саме брати відповідальність, здійснювати зміни, яких в реаліях я зараз не бачу…» [ФГ 4].

«…я бачила, як приймається або не приймається рішення, як реалізовуються або повільно, або не реалізовуються певні проекти в місті, і на мою думку, дуже важливою є добра співпраця виконавчих органів, депутатського корпусу, громадянського середовища, підприємців, тобто, власне, та комунікація, добре налагоджена співпраця представників різних цільових груп…» [ФГ 5].

«Все, що я роблю в своєму житті зараз – це є для моїх дітей, це є мета мого життя» [ФГ 5].

«Це виважене рішення приймалося задовго (2 роки тому)… у нас великі проблеми в освіті, з вихованням молоді. Ми бачимо, як по місту усілякі «наливайки» споюють молодь і підсаджують на наркотики. До кого ми не зверталися, нам казали, що це наша проблема, що ми самі маємо це вирішувати. От я і пішла» [ФГ 6].

Статус депутата розширює можливості для розв'язання актуальних місцевих проблем

«Ми розуміли, що займаючись громадською діяльністю, ми обмежені у розв'язанні багатьох питань порівняно з діяльністю політичною. Ми розуміли, що будучи депутатами, ми будемо мати більше можливостей» [ФГ 3].

«Я надзвичайно багато допомагала, коли був Майдан, коли тільки почалась у нас війна, я зрозуміла, що коли ти будеш десь принаймні вище, в тебе більше розв'язані руки» [ФГ 5].

«...Воювала [з ним] чотири роки – він ніяк на мене не реагував. А прийшла з депутатським значком – він зі мною заговорив по-іншому: треба написати лист Обленерго, енергонагляд, так-то, так-то, і вказати, що зробити за рахунок коштів тарифу...» [ФГ 7].

«...Постукала в інспекцію з енергозбереження, і все працює, і десь кнопочка знайшлася, світло горить, і напруга є. А так ходиш – нікуди достукатися не можна...» [ФГ 7].

«У мене мотивів було дуже багато. По-перше, працюю 2 роки в адміністрації. І на кожну сесію приходиш: дайте, дайте, дайте. А культура за пріоритетами завжди була на останньому місці. Ну, думаю, піду в депутати… Тепер я знатиму, як там і що» [ФГ 8].

Постійна громадсько-політична активність

«Я працювала депутатом міської ради шостого скликання у комісії соціального захисту населення та охорони здоров'я. Тому був досвід, і я хотіла б продовжити роботу, адже не все ще зроблено. Мабуть, це було не другою причиною, через яку я балотувалася, а першою, бо я хотіла би ще багато що змінити» [ФГ 3].

«Що особисто мене мотивувало взяти участь у місцевих виборах 2015 року – то це моя здатність впливати на ситуацію. Я була кандидатом у депутати до міської ради у своєму рідному районі, тому добре розуміла всі проблеми цього району. Це і є мій основний мотив: впливати на становище, бо я розуміла, як я хочу змінювати те, що не влаштовувало мене і моїх однодумців, моїх сусідів» [ФГ 4].

«…я хотіла відстоювати ці проблеми, якісь жіночі потреби піднімати «на поверхню». Це був мій мотив, і на цьому я не збираюся зупинятись. Я займаю активну соціальну, політичну позицію – я помічник депутата міської й Верховної Ради…» [ФГ 4].

«Було бажання. На минулих виборах я спромоглася кинути виклик чоловікам і стати мером міста. Всі розуміють, що неможливо здійснити все задумане за короткий строк. Тож хіба я могла покинути зрушені з місця справи? Я почала – мені і продовжувати» [ФГ 3].

«Я – найстарший депутат з новообраних у міській раді… Я завжди мала активну громадянську позицію, три останніх роки працювала помічником депутата міської ради, і хоч він і ровесник моїх дітей, але я багато чого в нього навчилась – яким саме повинен бути депутат. Як помічник я відвідувала сесії, бачила, які рішення приймалися на сесіях, і коли там були проти один-два депутати, а решта «одобрямс»… Це найбільше спонукало мене йти балотуватися до міської ради» [ФГ 4].

«...Громадянська позиція – якщо не я, то хто ж?» [ФГ 7].

Партійна приналежність

«Я як член партії, як учасник політичного життя, йшла на вибори тому, що вважаю важливими ті цілі та цінності, які запроваджує наша політична партія» [ФГ 3].

«26 серпня було прийнято рішення про те, що наша партія бере участь у виборах. 12 вересня ми лише сформували команду. І 25 жовтня нам це все-таки вдалося» [ФГ 2].

«Ці всі походи передусім розцінювала як командну гру, підсилення команди… Як командний гравець, роблю все можливе» [ФГ 2].

«Це моя п'ята спроба балотуватися на виборах, яка нарешті вдалася. Тож, по-перше, я мала досвід активної роботи в політиці. Я багато років координувала роботу партії…» [ФГ 3].

«...Голова партії переконав [що треба йти], мені треба було вирішити раніше і йти, набрати голоси могла, просто розмовляючи з людьми. Є проблеми точкові, їх багато, які можна розв'язувати. У місті вирішувалися питання більш глобальні, а у підвалах фекалії або бомжі, сморід, бруд, антисанітарія… Люди живуть у підвалах, за місцем проживання немає роботи, живуть у цьому смороді, бруді...» [ФГ 7].

Нові виборчі правила, створення нових партійних структур

«Мені запропонували три партії увійти до складу кандидатів – дві обласні та одна міська. Зваживши всі ЗА і ПРОТИ, я пішла з обумовленою партією. Я очолюю громадську організацію із захисту інвалідів, до якої входять різні партії. Я живу у цьому місті й розумію, що яка б політична сила не була, треба вирішувати важливі питання. Тому я пішла на вибори, але я вибирала політичну силу, бо такі нові правила» [ФГ 3].

«До мене також звернулася партія, я сама не шукала. Для мене це було дуже великою несподіванкою і досить веселою історією. Але коли це все розпочалося, я вирішила, що, можливо, мало просто любити своє місто…» [ФГ 5].

«Команда набиралася… пробували знайти спеціаліста в кожній галузі для того, щоб можна було командою вирішувати будь-яке питання, бо не може людина бути фахівцем у всьому, і власне як фахівця з ЖКГ мене запропонували…» [ФГ 5].

Оновлення місцевої політичної еліти

«Йшла на вибори як кандидат за власною ініціативою, щоб не пройшли кандидати з попередньої влади» [ФГ 13].

«Мене мотивувало те, що я зустріла нових людей, гідних і чесних політиків, які справді діяли послідовно. Вони запросили мене у свою команду. І для мене це був гарний досвід… І бажання підтримувати цю команду, тому що я мала багато пропозицій від інших політичних партій, але не погоджувалась іти в політику. Я глибоко переконана, що треба щось міняти на краще в нашій державі, мають бути якісь незаангажовані політики, нові, які десь себе проявили» [ФГ 4].

Прагнення реалізації у суспільно-політичній сфері

«В першу чергу це людина: позиція, активність. Але можливо, і були мотиви… що хочеться вийти, врешті-решт, «з кухні»…» [ФГ 4].

«В якийсь момент я відчула, що працюючи на своїй роботі, я не є реалізованою повністю, і почала шукати нові шляхи самореалізації. Недореалізованість – ось що стало вирішальним чинником під час прийняття рішення йти на вибори» [ФГ 9].

«Я журналіст обласного телебачення і багато років уже працюю для суспільно-політичних програм, тому доводиться вивчати багато державних програм, державні реформи, спілкуватися з тими, хто був у попередніх скликаннях депутатами обласної, міської рад, багато бачити, багато вивчати з того, чим займаються, тому всі ці питання не могли… пропозиція спробувати свої сили на виборах також доволі органічною видавалася…» [ФГ 5].

Можливість реалізації у політиці

«Активний вік жінки у нас в Україні, на жаль, починається після 30–35 років. Це не враховуючи той вищий прошарок, де жінки мають змогу (це моя особиста думка) найняти няню, якщо це заміжня жінка з дітьми, і так далі… Більшість жінок – ті, які вже закінчують свої декретні відпустки (це я кажу з власного досвіду), коли діти починають «ставати на ноги» більш-менш, і у тебе є активна позиція, ти можеш себе реалізувати…» [ФГ 4].

«Мені цікаво було спробувати свої сили не лише на роботі, а спробувати зовсім нове. Мені пропонували балотуватися 3 партії» [ФГ 6].

«...Скоротили лінійний відділ, звільнилося багато часу, мені було нудно. Прийшла до колеги і кажу: «Дайте мені чим зайнятися...» [ФГ 7].

Суспільно-політична ситуація. Війна

«Після того, що я пережила в житті, вирішила, що найстрашніше я пережила. І мені надалі немає чого боятися, що б не відбувалося в моєму житті. І треба в цьому житті все сприймати як стежку. І я вирішила спробувати» [ФГ 2].

«…ви знаєте, що найбільше мене тримало… це те, що… остання наша розмова з чоловіком, коли він їхав. Він мені сказав… так завжди мене пестливо називав – «цюмася»… Каже, в нас усе буде добре. Ти є сильна жінка, і в нас усе вийде» [ФГ 5].

Розвиток інформаційних технологій та соціальних мереж зумовив нові можливості

«Я була дуже подивована, коли наприкінці вересня (я саме була у відрядженні) отримала через Фейсбук запрошення взяти участь у перегонах від партії» [ФГ 1].

Особливі ситуації

«Мене насправді на вибори привів батюшка. Так, справді. Це було не під час сповіді (сміх). Просто людина, яку я поважаю, до якої я прислухаюся… Якби мені це говорили якісь політики, чесно, я би не зреагувала. А це насправді людина, з якою я радилася, для мене це було насправді шоком. Він мені: «От вам треба йти». Я кажу: «Ви що?! Я вас люблю, але не до такої міри». Сталося те, що сталося» [ФГ 12].

ВИСНОВКИ

Серед мотиваційних чинників участі жінок у місцевих виборах 2015 р. можемо назвати такі: прагнення змін у місцевій політиці; статус депутата підвищує можливості для розв'язання актуальних місцевих проблем; постійна громадсько-політична активність; партійна приналежність; нові виборчі правила, створення нових партійних структур; оновлення місцевої політичної еліти; прагнення реалізації у суспільно-політичній сфері, політиці; суспільно-політична ситуація, війна.

2. Партійний чинник у виборчих кампаніях жінок

У відповідях учасниць фокус-груп на запитання: «Чи самостійно Ви будували виборчу кампанію?» було виявлено такі тенденції:

Виборча кампанія проводилася згідно з партійною стратегією

«Цей закон унеможливив індивідуальний підхід, тому що грали команди політичних партій. І тут була можливість для рейтингових партій, але це фактично унеможливлювало таку саму участь молодих команд і сил. Тому говорити, що хтось сам особисто планував свою кампанію… Мені здається, в обласному центрі це неможливо. Дуже величезна була роль центрального і місцевих штабів. А кандидатки чи кандидати могли там трохи додати індивідуальності, залежно від особистості. У нас у штабі була концептуальна суперечка, бо технолог вважав, що люди голосуватимуть за особистості. І ми з ним навіть професійно посперечалися. І погодилися на тому, що вибори покажуть… І все-таки вибори показали, що люди будуть голосувати за партії й за команди» [ФГ 2].

«З огляду на особливість виборчого законодавства я саме у цій виборчій кампанії найменше докладала сил до особистої агітації, а більше спрямовувала на агітацію за партію, бо було важливо, щоб якомога більше людей проголосували за партію. І від того залежав успіх і того кандидата. Головне – агітація через партійний бренд, через газети, через діяльність, тому що це було важливо… на результат. І от, власне, так і будувала таку кампанію» [ФГ 2].

«Я вдячна партії за її інформаційну підтримку. Я балотувалася вперше і не мала досвіду. Тож мені допомагали майже в усьому. Все надавала партія: намети, група підтримки, розроблені заходи... Мені залишалося використовувати все і йти назустріч виборцям» [ФГ 3].

Виборча кампанія проводилася згідно з партійною стратегією, однак було індивідуальне наповнення і власний підхід

«В нас була така «пряма лінія», якої ми всі дотримувалися. Кожен робив акценти на чомусь своєму» [ФГ 4].

«Дуже пізно ми почали передвиборчу кампанію. На все в нас було десь близько двох тижнів. Тобто більше робота командою, ніж особисто. Там, де була особистість, тобто людина проїхалася і її знали, голосували за нашу партію. Бо де цього не було, то там уже було по-іншому» [ФГ 2].

«Від партії працювали штаби, які обумовлювали групу підтримки та їхні дії, надавали інформаційні матеріали, але я мала можливість іноді використовувати особистий досвід у виборі окремих методів та форм роботи. Та, на мій погляд, якби я мала більше свободи у проведенні виборної кампанії, результат був би кращим. Партія не враховувала в багатьох випадках мій практичний досвід і підготовку» [ФГ 3].

«Скоріш за все, враховувалось і те, й інше. Було дві складові, бо піар, інформаційна підтримка була з боку партії. Але був використаний і особистий попередній досвід, моя участь у політиці, вчительський досвід, комунікативні здібності певною мірою допомагали. Був план кампанії, але мою свободу у виборі методів роботи не обмежували» [ФГ 3].

«Партією був розроблений готовий бренд-бук, але ми могли все брати тільки за основу, могли використовувати, могли доробляти «під себе». Все робилося досить вільно. Акцент робився на особистості кандидата, тобто нам не нав'язували систему роботи. Була тільки схема, яку ми використовували з урахуванням особистого потенціалу» [ФГ 3].

Виборча кампанія проводилася самостійно

«Партії впливають там, де вони брендові, де вони розкручені і представлені на національному рівні. І принаймні потрапляють десь там у рейтинг» [ФГ 2].

«У мене є досвід участі в проведенні виборчої кампанії, є свій погляд і свої напрацювання. Тож участь у виборах – суцільно мій досвід, творчий потенціал та особисті напрацювання. Сама складала плани, прораховувала стратегію і втілювала в життя» [ФГ 3].

«… реалізовувала свою програму. Фактично партія не делегувала мені якихось повноважень, які я мала б здійснювати… чи говорити щось таке… Фактично я до них зверталася, і набридала тільки я» [ФГ 5].

«Сама і завжди сама. Незважаючи на партію, я балотувалася як «мажоритарниця», тому сама будувала кампанію згідно з потребами мікрорайону... і пройшла» [ФГ 6].

«Самостійно, бо в партіях розчарована, не підтримую їхні гасла, вони мене «втомили» за роки мого депутатства» [ФГ 6].

«При проведенні виборчої кампанії не обливала брудом конкурентів, робила акцент на собі, своїх можливостях та планах» [ФГ 2, ФГ 5, ФГ 7]

ВИСНОВКИ

Оскільки кандидування у місцеві ради, згідно з новим законом про місцеві вибори, було можливе виключно через партійні списки (крім сільських та селищних рад), то роль партій була значною. Політичні партії розробляли загальну стратегічну лінію та програму, оскільки в Україні вони є всеукраїнськими структурами. Водночас не варто применшувати роль особистості, оскільки тактика і план агітаційної роботи, визначення форм роботи з виборцями – це самостійна робота. Тому відповіді розподілилися на три блоки: «виборча кампанія проводилася згідно з партійною стратегією»; «виборча кампанія проводилася згідно з партійною стратегією, однак було індивідуальне наповнення і власний підхід»; «виборча кампанія проводилася самостійно». Була відзначена тенденція жінок-кандидаток проводити виборчу кампанію без застосування «брудних» технологій.

3. Ресурси виборчої кампанії для жінок у місцевих виборах 2015 р.

Політична партія як ресурс

Політична партія надавала значну підтримку

«...Партія нас збирала на зустрічі, навчання. Ми отримували централізовану підтримку з Києва в плані навчання, ідеологічно та інформаційно...» [ФГ 8].

«Навчання були дуже інтенсивними...» [ФГ 9].

«Командний дух, який практично оселився в нашому штабі, нам дуже допомагав. Він довго там залишався. Як тільки ми відчували, що нам чогось не вистачає, ми йшли до штабу. Ми там черпали цей дух, який допомагав нам працювати в такому напруженому режимі» [ФГ 14].

«Партія допомогла поліграфією: газети, брошури... І це не конкретно мені як жінці, а всім кандидатам. Це не стосується мене особисто як жінки. Це стосується всіх кандидатів від нашої партії. Тобто не можна так ставити акценти, що мені як жінці оплачували якусь агітацію. У нас є централізований штаб, який допомагає всім, це стосується членів нашої партії, стосується кандидатів, які не були членами партії. Крім того, з нами весь час проводять навчання, нас навчають. Є спеціальні програми... Нас мотивують таким чином: це – нові знання, нові можливості, можливість займатися політичною роботою...» [ФГ 4].

«Партія допомогла з агітаційною програмою, з друкованою продукцією, партія допомагала...» [ФГ 4].

«Я – безпартійна, але обрала партію, яка декларувала ті самі принципи, що й я. Буду і надалі використовувати ресурси партій для подальшого поширення своїх ідей» [ФГ 1].

Незначна підтримка від політичної партії

«Партії надавали загальну незначну підтримку. По ТОВ працював принцип «Кожен за себе». Взагалі допомога партій зводилася до навчання, корекції програм та агітаційних матеріалів кандидаток і публікації їхніх біографій у партійних ЗМІ» [ФГ 1].

«...інформаційна підтримка завдяки партії...» [ФГ 2].

«Маючи особистий досвід участі у виборах, можу сказати, що підтримка партії була недостатньою. Були інформаційні матеріали, але їх було недостатньо» [ФГ 3].

«З ідеологією допомогла партія, з фінансами я сама собі допомогла, і мої друзі, й близькі. Оскільки я не домогосподарка, в мене свій бізнес, то для мене фінансові питання не стояли настільки гостро. Тим більше, що я не наймала біг-бордів. Я вважаю, що це не настільки важливо, а краще прийти до тієї самої людини і допомогти їй особисто» [ФГ 4].

«Хочу сказати, що в нас, на жаль, партія не надавала коштів навіть на розповсюдження матеріалів. Ми мали все робити власним коштом. Допомагала інформаційно тільки (газети партійні). У деяких випадках друкувала продукцію, але дуже небагато. Здебільшого ті кандидати в депутати, які балотувалися в округах, робили це за власний кошт. Я розклеювала власні листівки по мінімуму – на свої будинки. І під час особистого спілкування розповсюджувала партійну газету. Вибудовувала свою політичну програму, відштовхуючись від політичної сили, тобто це основні ідеологічні тренди...» [ФГ 4].

«Партія проводила тільки деякі тренінги, взяла на себе консультування, можливість друкуватися у місцевих ЗМІ – це те, чим партія допомогла. Консультації давали, проводили навчання...» [ФГ 4].

«Організовувалися тренінги, але вони були дуже слабкими» [ФГ 11].

«...Але продукцію ми друкували за свій рахунок, забезпечували членів комісій за свій рахунок...» [ФГ 4].

Підтримка від політичної партії практично не надавалася

«Мене дуже здивувала організація кампанії. Матеріали приходили із запізненням. Проводились недоцільні заходи, але мене ніхто не слухав, і не зважали на моє прагнення досягти мети більш результативними методами. Все було сплановано, і я змушена була дотримуватись цього плану. Мій досвід виявився не потрібним» [ФГ 3].

«Важливою була підтримка моєї громадської організації. Тож група підтримки була найважливішою» [ФГ 3].

«Важливим у тому, що за мене проголосували виборці, стала моя діяльність депутата, моя публічність і громадська діяльність, тобто моя репутація. По-друге, це активна підтримка моєї громадської організації, моїх прихильників, які йшли до людей. Велику роль відіграли й зустрічі з виборцями» [ФГ 3].

«Я вже зазначила, що я безпартійна. Тож підтримки партії не мала зовсім» [ФГ 3].

«Я не відчувала підтримки з боку партії. Навпаки, деякі заходи доводилося планувати і проводити самостійно, бо в партії мої рекомендації ігнорувалися» [ФГ 3]

«В партії кожен за себе. Командної роботи у партії я не спостерігала. На жаль» [ФГ 1].

«…нема переживань лідерів за команду, за кожного» [ФГ 1].

«…командне плече не відчувається…» [ФГ 1].

«…партії не допомагали...» [ФГ 1].

«Вийшло те, що я сама, мені ніхто нічого не допомагав, і звичайно, трішки не добрала балів. Я б і сама могла пройти, але допомоги від партії, від когось іншого я зовсім не бачила» (ФГ 11].

«У нас не було навіть центрального штабу партії…» [ФГ 10].

ВИСНОВКИ

Проявилася тенденція, що партії з давньою історією та кадровою політикою більшу увагу приділяли допомозі та підтримці кандидатів. Кандидатки, які не були членами партії, відчували, що мали менший ресурс, хоча це могли бути лише їхні внутрішні відчуття. Менше третини учасниць говорили про командну, інформаційну підтримку та участь колег по партії у зустрічах з виборцями. Решта учасниць говорили про відсутність командного духу, про те, що «кожен за себе». Місцеві кампанії проводилися здебільшого за рахунок самих кандидаток, крім потужно ресурсних партій. Також варто зауважити, що «першими кандидатами» рідко коли були жінки, тому й ресурс виділявся більший на політичну рекламу партії, аніж на кандидата. Це було зумовлено також і особливостями нового закону.

Підтримка сім'ї, друзів, колективу, «своєї» громадської організації, волонтерів

«…я свою передвиборчу кампанію проводила зі своїм сином. Він ходив зі мною агітувати. В мене була дівчинка-агітаторка, але я зрозуміла, що вона мене не знає, тому потім зі мною ходив мій син» [ФГ 2].

«Без підтримки рідних просто неможливо витримати» [ФГ 3].

«Що ще допомагало? Вся сім'я мені допомагала, близькі, друзі, колеги. Я не наймала нікого» [ФГ 15].

«Мені допомагали тільки близькі. Друзі, сусіди...» [ФГ 15].

«Нічого не змогла б зробити без підтримки моєї сім'ї. На протязі всієї кампанії поруч був чоловік. Він у мене був і агітатором, і волонтером, і охоронцем під час вечірніх переміщень, і особистим водієм. Ну як же без нього?» [ФГ 3].

«У мене підтримка сім'ї, тато пішов у виборчу комісію» [ФГ 11].

«Перш за все – підтримка сім'ї та друзів. Це і університетські одногрупники… Дуже допомогли, в плані підтримки, також зголосилися разом поширювати агітації, ходити спілкуватися з людьми» [ФГ 11].

«Найбільшою мотивацією і підтримкою у цих виборах була моя сім'я і маленький син. Коли моя мама гуляла з сином, вони взяли газету, там були кожного портрет і коротенька автобіографія. Іде якийсь чоловік, і він каже так: «Мама!», – і ще раз так: «Мама!» [ФГ1].

«Я небагато витрачала своїх грошей, тому що допомагали мої друзі, рідні, але знаю депутатів, які витратили істотні суми на виборчу кампанію» [ФГ 4].

«У першу чергу чоловік. Він відкладав усі справи. В 7 ранку намет складав, машину підганяв. Сам мене підштовхував. Потім сусіди з великих будинків, навіть ті, що в партії були від початку. Я дуже задоволена» [ФГД 6].

«Найбільше щастя в моєму житті – це мій чоловік. І навіть не діти, і навіть не зяті. Я з ним одружена 21 рік, і чим далі я живу, тим він мені дорожчий. Це мій тил, опора, підтримка, розслаблення. Без нього ні про що не могло б бути мови» [ФГ 14].

«В мене сім'я вся допомагала, в мене агітаторів не було, тільки свої, сімейний підряд. І мені приїхав допомагати… ще не зять, але, може, буде. І коли в нього запитали: «Скільки тобі платять?» – він каже: «Та мені не платять, я – зять» [ФГ 10].

«Скільки вам там платять?» – «Та я сама за себе». І от таким чином ти привертаєш увагу, і отакі от спонтанні зустрічі виникають, тобто люди збираються, і ти з ними просто спілкуєшся, говориш, і це теж привертало дуже багато уваги. От, і, до речі, родина – це відчувається. Зі мною дуже часто ходив мій брат, і ходили мої просто друзі, які допомагали. У вихідні колеги ходили, я не просила їх. Я в принципі живу на тому окрузі, і коли там мій брат ходив, він казав: «Та я агітую за свою сестру» [ФГ 10].

«Не можу не відзначити моїх волонтерів. Одна особливість – мої волонтери не були призначені й оплачені партією. Це була суто особиста ініціатива моїх прихильників. Я їм вдячна» [ФГ 3].

«По-перше, хочу відзначити підтримку моєї громадської організації. Вони зраділи моєму залученню до політичної діяльності і повною мірою розділили зі мною весь тягар виборчої кампанії» [ФГ 3].

«Моєю основною підтримкою стали волонтери з моєї громадської організації» [ФГ 3].

«Мене підтримав мій виш. Я не очікувала. Ми побували у всіх школах. Це була підтримка простих людей. Була підтримка колег від всіх сил, навіть від інших партій. Мені казали: «Давай, іди. Тільки не підведи!» [ФГ 11].

«Дуже велику роль в моїй передвиборчій кампанії відіграв мій чоловік. Бо в нас у сім'ї так, що хто вдома, той і мама. Він мені в усьому допомагає. Але якби йшли деякі мої знайомі подруги, то їм було б дуже важко в цьому плані, тобто без підтримки» [ФГ 2].

Особисті якості

«На мене на цих виборах працювала моя репутація» [ФГ 3].

«Тут іде питання те, що ви повинні побачити, що я така сама проста людина, і оцей додаток «депутат» – це вже йде як додаток, у першу чергу ти йдеш як людина, як особистість» [ФГ 5].

«Я стала тим новим обличчям, і напевно, через те мої люди довірили мандат депутата обласної ради. Але, як ми розуміємо, я виборчу компанію не будувала тільки на тому, що я волонтер, тобто якби не був піар… але робила, говорила, що місцеві вибори – це є більше господарка, це є наші села. Ну, якщо десь по містах ще якесь фінансування більше виділяється, то в селах… У мене приблизно сорок сіл в окрузі, і є такі віддалені села, які далеко не тільки від міста, а навіть і від районного центру» [ФГ 5].

«Чоловік в мене не дуже вірив, і мені це допомогло: хотілося довести, що я щось можу. Мама пишається по сьогоднішній день» [ФГ 6].

«Великий ентузіазм» (сміється) [ФГ 4].

«Я дуже люблю вибори, обожнюю передвиборчу кампанію, мені подобається цей процес. Мені подобається іти до людей. Неординарні ситуації, обшуки в офісі, виклики в міліцію, демонстрації, мітинги наші… Я від цього отримую таке задоволення!.. Може, це і негарно. Боже, виборча кампанія, революція… Давайте мені ще, і ще більше! Допомагала мені любов до процесу, підтримка чоловіка, хоч він і працює в протилежному штабі. Але насправді це загартовує» [ФГ 1].

«Особисто мені допомагав мій спортивний досвід боротьби та бажання завжди досягати поставлених цілей» [ФГ 14].

Власний досвід

«Перш за все я завдячую своєму досвіду. На мене працювала моя репутація. Велику допомогу надали члени моєї громадської організації, тобто волонтери. Вони не лише мене підтримували, а й практично допомагали: роздавали листівки, спілкувались з людьми – певною мірою працювали на мій імідж» [ФГ 3].

«Допомагали розуміння проблем округу, активна участь у громадському житті міста, досвід участі в попередніх виборах до міської ради» [ФГ 14].

Особлива думка

«Я наймала волонтерів. Волонтери були за гроші…» [ФГ 1].

ВИСНОВКИ

Щодо ресурсів, крім партійного, виокремились наступні: підтримка сім'ї, друзів, колективу, своєї громадської організації, волонтерів; створення команд (інші ГО, бізнес-структури); особисті якості; досвід.

Для кандидаток важлива група підтримки. Важко проводити виборчу кампанію, коли нема ближнього «пулу» людей, які тебе підтримують. Успішний результат отримували на виборах ті, які вже мали певний публічний старт, пізнаваність та суспільний авторитет, незважаючи на складнощі виборчої системи. А ще важливий характер та енергетика, націленість на перемогу (не «завдяки», а «незважаючи на»), особливо такі риси, як комунікабельність, фізична та емоційна стресостійкість, позитивний настрій, прагнення особистісного зростання.

Кампанія «від дверей до дверей» (КВДД)

«У мене на окрузі був приватний сектор. Тож я обходила майже кожен будинок, спілкуючись з людьми. Це дуже дивувало, бо раніше ніхто з депутатів такого не робив. Був гарний роздатковий матеріал і активна команда підтримки. Завдяки своєму досвіду я працювала тісно з квартальними, і через них виходила на людей і їхні проблеми. Були задіяні ЗМІ» [ФГ 3].

«Я йшла до виборців від дверей до дверей, і більше, в принципі, ніякої агітаційної продукції я не використовувала. Я спілкувалась з людьми, я їх збирала, вирішувала якісь проблеми. Крім того, ми збирали депутатські запити і звернення і особисто для кожного вирішували під час виборчої кампанії ці проблеми. Тобто ми співпрацюємо з людьми весь час: це не сама я, в нас ціла команда людей. Ми один одному допомагали, ми маємо одну спільну позицію стосовно цих питань» [ФГ 4].

«Особисто я використовувала особисте спілкування з виборцями – і стихійні, й організовані зустрічі, використовувала методику «від дверей до дверей», додатково в мене було декілька видів матеріалів, які я могла залишити після того, як ми поспілкувалися. Це календарі, буклети. І ще один вид комунікації, який я використовувала (оскільки я є власником бізнесу, що пов'язаний з юриспруденцією) – безоплатна юридична допомога. Особисто для мене це стало і натхненням, і допомогою, тому що є багато людей, які вельми вдячні, людей, які заряджають тебе позитивом, коли вони до тебе звертаються і бачать, що ти жінка, і ти ще й фахівець. Можеш їх підтримати, розумієш їхні проблеми, можеш їм допомогти. Багато людей до сьогодні залишаються з нашою підтримкою. І це допомагає у виборчій кампанії» [ФГ 4].

«Головне – це спілкування з виборцями, розв'язання нагальних питань. У мене була перевага в діях – я була діючим мером. Тож могла вирішувати питання, відповідаючи на звернення» [ФГ 3].

«Також ходила «від дверей до дверей» [ФГ 4].

Зустрічі біля наметів, у дворах

«Постійні зустрічі біля партійних наметів…» [ФГ 3].

«Пряме спілкування, особисті зустрічі. Щодо методу… «Від дверей до дверей» ми не практикували, бо на якомусь етапі зрозуміли, що люди це агресивно сприймають. І вирішили таким чином не працювати. Організовували зустрічі у дворах» [ФГ 4].

«Використовувала різні методи роботи, і «від дверей до дверей». Також впевнилась, що зараз це не дуже ефективно: люди бояться, люди розчаровані. Найбільш ефективною мені здалася форма розклеювання на дошках оголошень візуалізації своєї: моє фото, моя програма і номер. Але доводилось кілька разів на день клеїти, бо конкуренти постійно зривали. На зустрічі збирається небагато людей, переважно старшого віку, молоді дуже мало, люди розчаровані. Методи різні, але друкована агітаційна продукція, напевно, найефективніший метод, якщо він доходить до людей» [ФГ 4].

«Особисто на зустрічах або біля наметів» [ФГ 3].

«Це безпосереднє спілкування з виборцями, інтерактивна участь, спілкування з виборцями віч-на-віч… вислуховували їхні побажання» [ФГ 4].

«Найкраще, коли кандидат стоїть у наметі» [ФГ 10].

Публічні акції

«Було задіяно багато форм роботи, але, як показує практика, не все було доцільним. Наприклад, навіть ті борди, які встановлювались, показували лише кандидата, що йшов першим номером. Ні партії як політичної сили, ні команди не було видно, тож виборці не могли повною мірою оцінити кандидатів. Ми були невпізнавані. Але ми проводили креативні акції, заходи з залученням якнайбільшої кількості людей. Та найбільш ефективними були зустрічі з виборцями» [ФГ 3].

«...ми організовували масові заходи, робили концерти. Також спілкувалися з виборцями у дворах. Але я зробила для себе такий висновок, що коли команда молода і ще маловпізнавана, ніхто не знає, чим ми займаємося, то люди не дуже охоче ідуть. Хоч ми і вішали оголошення у дворах. Тяжко сказати, як саме можна знайти підхід до виборців, бо в них глибока депресія...» [ФГ 4].

Надання послуг, розв'язання проблем виборців

«Робили юридичну приймальню безкоштовну. Ця приймальня працює й досі. Ми збираємо звернення, незважаючи ні на що, ми працюємо і будемо працювати далі. Це дві громадські приймальні» [ФГД 4].

«Збирала підписи за встановлення теплового лічильника, це допомогло» [ФГ 4].

«Надання юридичних послуг» [ФГ 2].

«Збирала підписи за демонтаж незаконно встановлених гаражів, теж це допомогло» [ФГ 4].

ВИСНОВКИ

Кандидатки вказували на основні форми роботи: «Від дверей до дверей» (КВДД), зустрічі біля наметів, у дворах, надання юридичних та інших консультацій, послуг, розв'язання проблем виборців, публічні акції. Метод «Від дверей до дверей» був найбільш затребуваним у виборчій кампанії. Лише поодинокі учасниці вказували на його неефективність. Важливий також «креативний» підхід, особливо коли нема потужного фінансового ресурсу.

Роль гендерної квоти для участі жінок у виборчій кампанії на місцевих виборах 2015 р.

Завданням дослідження було з'ясувати, яку роль для участі жінок у виборах відіграла гендерна квота, встановлена новим Законом України «Про місцеві вибори». Було виявлено наступні тенденції:

Гендерна квота не відіграла жодної ролі

«Гендерний принцип для нас був важливим, адже так склалося, що в партії по всій Україні жінки складають 30 %. Ми запрошували до участі у виборчій кампанії не для виконання гендерної квоти, а запрошували людей з досвідом роботи, з активною життєвою позицією...» [ФГ 3].

«Мене запросили за професійний досвід, а не за те, що я жінка, щоб виконати гендерну квоту» [ФГ 3].

«Про квоту вперше чую від Вас» [ФГ 15].

«Квоти не вважаю за доцільне дотримуватися, як і набирати якихось технічних жінок для списку» (ФГ 15].

«Квота не зіграла визначальної ролі» [ФГ 4].

«Балотуватися мені пропонували чотири партії, але про гендерну квоту ніхто не казав. Я про квоту вперше чую» [ФГ 6].

Гендерна квота не стала основним чинником для участі жінок у місцевих виборах

«...Мене знають багато людей з того моменту, як стала займатися громадською діяльністю міста. Запросили чисто технічним працівником, швидко, швидко. Мені кажуть: «Ну що, підеш?» – «Піду». Запросили. Часу не було, закон… Я мало займалася своєю кампанією, більше займалася штабом партії ...» [ФГ 7].

«Це тільки починається. Ці 30 %, які нам пропонують взяти, – це все тільки на «старті». І не дуже адекватно ставляться до цього всі: чоловіки не сприймають це всерйоз. Це така формальність, яку доведеться ще не один рік утверджувати. Жінка має сама давати цю квоту: не 20–30–50 %, а своїми діями, показувати, що вона не просто жінка, а повноцінний член цього суспільства, такий як і чоловік…» [ФГ 4].

«Гендерна квота саме на мене не вплинула, але, на мою думку (з того, що я бачила), багатьом жінкам вона дала можливість проявити, показати себе. Тому що жінка дуже важливу роль у суспільстві виконує, але політику залишають чомусь чоловікам. Аби щось змінити, все-таки жінка має йти до влади і змінювати, бо на ній більше суспільних «важких сторін» якраз і тримається у суспільстві» [ФГД 4].

«Квотування відіграло не останню роль у тому, що нам як жінкам надали таку можливість» [ФГД 4].

Гендерна квота була важливим чинником для участі жінок у виборах

«Я можу сказати як керівник обласного виборчого штабу, що мені довелося збирати цю квоту – 30 % жінок, список обласної ради і список міської ради. Аж до того, що довелося записувати свою маму балотуватися. Вона суспільно активна, але балотуватись не планувала» [ФГ 10].

«Чоловіки займають завжди (сміється) більш активну позицію у прагненні отримати місце в радах. І коли обирали кандидатів [від партії], у жінок було більше [після прийняття квоти] можливостей бути почутими» [ФГ 4].

«Мене запрошували тричі…» [ФГ 11].

«Мене запрошували різні партії…» [ФГ 11].

«Мене дуже «підкупив» закон про 30 %. Думаю: «Нарешті! Хто проходить? Ті, у кого є гроші. У мене нема грошей. Але в мене є 30 %! Мабуть, пройду! Я ж досвідчена! Нарешті свій досвід віддам людям, буде така можливість…» [ФГ 11].

«…Гендерна квота теж. Коли я дізналася про це, я замислилась, що, можливо, справді треба спробувати. І ще, хотіла б зауважити, як попередні спікери говорили, що не лише у підготовці до виборів гендерна квота, а й у самій раді (я підтримую колегу) радах 30–50 % має бути. У нас по округах дуже багато хороших жінок набрали найбільше голосів, але не пройшли, через цей новий Закон про партії, про партійну квоту, так шкода. Активні, розумні, гідні, які б принесли багато користі громаді» [ФГ 4].

«Я не збиралася, мені одного досвіду ота-а-ак вистачить, але совість мені не дозволила відсидітися десь там, на задвірках… підштовхнула квота» [ФГ 10].

«Завдяки введенню гендерної квоти пожвавішали пропозиції від партій щодо участі у виборчому процесі, що також мотивувало жінок взяти участь у передвиборних перегонах» [ФГ 1].

«Це моє перше балотування на всіх рівнях рад, тому що треба було закривати жіночу квоту. Я просто пішла, тому що працюю два роки в партії. Потрібно було… партія сказала закрити – закрили» [ФГ 8].

Необхідно запровадити гендерну квоту 50/50

«Треба говорити про те, що, справді, 30 % – це чудово, але треба виходити з рівних прав. Тому що жінки не тільки у політиці, а й в інших сферах суспільного життя… у жінки навіть більше… Не хочу ображати чоловіків у жодному разі, вони – рушійна сила заробляння грошей, але на жінку покладають більшу відповідальність у суспільно-побутовому житті. Мені здається, що треба виходити на рівні хоча б 50 на 50» [ФГ 4].

«Гендерна квота саме на мене не вплинула, але, на мою думку (з того, що я бачила), багатьом жінкам дала можливість проявити себе, показати себе. Тому що жінка дуже важливу роль у суспільстві виконує, але політику залишають чомусь чоловікам. Аби щось змінити, все-таки жінка має іти до влади і змінювати, бо на ній більше суспільних «важких сторін» якраз і тримається у суспільстві. Вона [гендерна квота] допомагає жінкам, і я за збільшення квоти…» [ФГ 4].

Особлива думка

«Я б пішла навіть далі, щоб не тільки у списку, а й у самій раді була квота на участь жінок. Хоча б на попередніх етапах, поки суспільство до цього звикне – дати якусь перевагу жінкам відстоювати себе і свої погляди…» [ФГ 4].

«На вихід це повинно працювати. Не на старті, а на вихід» [ФГ 10].

ВИСНОВКИ

Жінки розподілилися на чотири категорії: ті, які вважали, що гендерна квота не відіграла жодної ролі; ті, які були переконані, що гендерна квота не стала основним чинником участі жінок у місцевих виборах; ті, що вважали гендерну квоту важливим чинником участі жінок у виборах; ті, які підтримують ідею запровадження гендерної квоти на рівні 50/50.

Жінки висловлювали думки, що для партій квота була формальністю і несподіванкою. Водночас, гендерне квотування наробило багато шуму і мало просвітницький ефект для громади, що варто віднести до позитивних наслідків її впровадження.

БАР'ЄРИ

Нерівні умови ведення виборчої кампанії, підкуп виборців, адміністративний тиск, обов'язкова партійна приналежність

«Депутат зорав людям городи; другий домовився з головами ОСББ та роздав по 150 грн мешканцям будинків. Є й інші приклади: «Він мені яму перед магазином заасфальтував; «провів захід для дітей з клоунами»; «сходинки зробив» і т. ін. Траплялися і зовсім кричущі випадки. Наприклад, у однієї кандидатки п'ятеро молодих людей з конкуруючої (провладної) партії просто відібрали агітматеріали, засадили в мікроавтобус, у якому спробували пояснити, «хто в домі господар». Зрештою, з'ясувавши, що дівчина балотується в обласну раду, а їхній кандидат у міську, її випустили» [ФГ 1].

«Фальсифікації на дільницях, напевно, були, є, і будуть. На моїй дільниці, наприклад, викликали міліцію для з'ясування таких моментів. Але чомусь порушення завжди з'являються...» [ФГ 13].

«Великі проблеми були відзначені кандидатками з приводу тиражування, розповсюдження та розміщення наочної агітації. Майже половина відзначила той момент, що друкарні під різними приводами відмовляли в тиражуванні агітаційної продукції кандидаткам усіх партій окрім провладних. Аргументи були різні: від «не сьогодні – завтра, непомірне завантаження» до «не хочу проблем». В силу чого багатьом жінкам доводилося друкувати агітки в домашніх умовах, на чорно-білому принтері. Проте навіть якщо кандидатки надрукували листівки, то вони не могли їх розповсюдити. Листівки заклеювалися, обривалися представниками інших партій. У багатьох місцях суспільного значення не дозволяли викладати агітацію, аргументуючи відмову тим, що «ось уже «висить» кандидат. Не можу порушити домовленість». Така сама ситуація склалася і з банерами. Якщо жінці-кандидатці вдавалося зробити банери-розтяжки, вона тут-таки стикалася з новою проблемою – їх не дозволяли розмістити на вулицях. («Ось уже «висить» кандидат. Не можу порушити домовленість») [ФГ 1].

«Коли захочеш замовити банер, на жаль, ти телефонуєш, тобі кажуть: «Всьо замєчатєльно, але ти звідки? З такої партії? Не з владної...» [ФГ 1].

«Три скликання – весь час один і той самий депутат. Тільки він приїхав, то до бійки доходило. Сенс у тому, що всі бабусі йому в очі плювали, казали: «Скотиняка»... І от стою на виборчій дільниці, всім кажу: «Доброго дня, проходьте, голосуйте, Спасибі, що прийшли». А бабця після голосування виходить і каже: «Знаєте, він, отой, мені вчора 150 гривень привіз, і я проголосувала за нього. Ви, звісно, молодець, я до вас буду дзвонити, якщо мені щось треба, але я в нього взяла цих 150 гривень... Кажу: «Ну хто ж Вас бачить у цій кабінці?» – «Я ж так не можу, я ж совісна» [ФГ 1].

«Потім всі ці концерти, надувні батути, зустрічі для дітей, для мам, з музикою, танцями-манцями – це не витримує жодної критики» [ФГ 14].

«Райони підкуплені певними депутатами (ті ж самі «городи»)...» [ФГ 1].

«...прийшов на зустріч чоловік, його питають: «Чого ти прийшов?» – «А я чекаю, коли гречку будуть роздавать...» [ФГ 7].

«Вилізла з машини, а там стоїть народ і каже: «О-о-о, гречки не буде». Подивились, на якій я машині приїхала, і зразу: «О-о-о, гречки не буде?» А я підійшла і кажу: «Гречки точно не буде». – «А чьо? Нам тут видавали недавно». Так я зрозуміла, від кого...» [ФГ 12].

«Під час зустрічей з виборцями у дворах, під час зустрічей «від дверей до дверей» іноді доводилося спостерігати «супровід» чоловіків спортивної статури, доводилося об'єднуватися з жінками-кандидатками чи агітаторками з інших партій» [ФГ 9].

«До мене було застосовано «чорний» піар. У перші два тижні всі говорили: «Так, це – реальний кандидат, який може щось змінити». Останні два тижні було так, немов тебе брудом облили. Була дана команда...» [ФГ 11].

«Серед сусідів-жінок розповсюджували плітки, створювали антирекламу» [ФГ 4].

«Зневага опонентів, які дозволяли собі пустопорожні висловлювання. Та з цим потрібно було справлятися. Вважаю, що це невихованість політиків» [ФГ 3].

«Порушений також принцип людини обиратися і йти самій від себе, можливо, представлятися» [ФГ 10].

«З цими людьми я пішов би, з вами мені комфортно, я вас поважаю, але от ні, політична сила – ні» [ФГ 10].

Сімейні обов'язки

«Одна з причин, через які жінки не йдуть у політику, – брак підтримки з боку чоловіка» [ФГ 11].

«Двом жінкам заборонили чоловіки…» [ФГ2].

«Жінкам, котрі вперше брали участь у виборчому процесі, довелося спостерігати байдужу позицію членів сім'ї, чоловіка. Жінки не отримували допомоги, на яку очікували. Їм не перешкоджали, але водночас і не намагалися допомогти, наприклад, транспортом, чи в хатній роботі… Сім'я з полегкістю зітхнула, коли виборчі перегони закінчилися» [ФГ 9].

Власний досвід

«Досвід частково заважає, тому що ти дивишся крізь призму… і іноді цей погляд може бути викривлений» [ФГ 8].

ВИКЛИКИ

Стислі терміни кампанії

«Труднощі для мене – це бажання охопити неможливе. Катастрофічний брак часу. Дуже стислі терміни виборчої кампанії не давали змоги якісно використовувати часовий ресурс. Зробити хотілося багато, та на все не вистачало часу. Інша перешкода – неможливість зустрічатися з трудовими колективами. Партія, від якої я балотувалася, не була в числі керівних, тож вільного доступу до колективів виборців у мене не було. Це ставило нас у нерівні умови» [ФГ 3].

«Найважливішою перешкодою був брак часу. Неможливо було підмінитися на основній роботі, щоб повноцінно поринути у виборчий процес» [ФГ 3].

«Брак часу (дуже коротка кампанія) не дав мені у повній мірі розкрити всі свої побажання в спілкуванні, висловити свої прагнення. Основний меседж – це взаємодопомога в праці, «взаємовідповідальність». Тому що дуже часто (така вже наша ментальність) чи то депутат жінка, чи чоловік – наші виборці хочуть покласти на когось відповідальність: «Ми тебе вибрали – працюй!» І самі не контролюють, не ставляться відповідально до свого вибору і до подальшої співпраці. Тому для мене був важливий саме цей алгоритм: як ми будемо співпрацювати далі» [ФГ 4].

«За 23 календарних дні нереально було розказати про те, яка я класна дівчина і чого йду в міську раду» [ФГ 11].

Брак коштів

«Без грошей що вона зробить? Не проведе кампанію, не оплатить комісію…» [ФГ 11].

ТРУДНОЩІ

Нові виборчі правила

«Розчарувало те, що люди плуталися у списках, у системі виборів, не могли розібратися» [ФГ 6].

«Для всіх виборча система цього року склала труднощі…» [ФГ 6].

«…Ввели нові закони, але не було ніякої роз'яснювальної роботи. Зокрема й щодо депутатів: хто від якої партії, яка програма…» [ФГ 7].

Політична свідомість та культура виборців

«Байдужість людей та відчай від того, що нічого не змінюється» [ФГ 6].

«…Ідіть звідси, у нас тут дитина спить!» [ФГД 1].

«По-перше, необхідність вийти з зони комфорту. Не кожен може з цим упоратись, бо це велика відповідальність. На мою думку, це суто лідерська якість. Були певні труднощі при подоланні деякого стереотипного сприйняття виборців: «Ви молоді, без досвіду»; «Ми вас не знаємо»; «Чому у вас немає біг-бордів?»; «Чому у партії немає лідера з гучним ім'ям?» і таке інше. Тож наша справа полягала в подоланні стереотипного сприйняття, а також у вихованні виборців» [ФГ 3].

«Заважало те, що у нас безлідерська партія. Є людина, яка очолює політраду, а лідера немає. Це деколи бентежило виборців. Крім того, до складу партії входять дуже одіозні особистості, ставлення до яких виражається по-різному. Заважала негативна інформація про політичну силу» [ФГ 3].

«Із 546 виборців нашого мікрорайону завжди голосувало 70 %, а зараз тільки 40. Люди стали байдужі. Приїхали зі скриньками додому до людей, а ті відмовилися голосувати» [ФГ 6].

«Неймовірне розчарування людей, приходять тільки пенсіонери. Молодь байдужа, амбівалентна. Вже 4 роки я їх тягну на своїх плечах, балотувалися лише 2. Де ми тільки не були, що не проводили – молодь не хоче брати участь» [ФГ 6].

«Я колись працювала у соціальних службах, то там бачила багато негативу, але коли пішла кандидатом… Це просто страшно...» [ФГ 1].

«…При зустрічах з виборцями бачиш, що люди у розпачі, нікому і ніяким обіцянкам не вірять, що видно з явки людей на вибори…» [ФГ 9].

«Люди не розуміють функції депутата, вони думають, що депутат має зі своєї кишені ремонтувати дорогу, спостерігається політична безграмотність...» [ФГ 11].

«В нас політичний бізнес. Тобто бізнес дуже пов'язаний з політикою. Через це чоловіків значно більше. Жінок більше в обслуговуючій праці, тобто в ДВК майже немає чоловіків, саме жінки, які обслуговують чоловіків, голосують за них, просувають їх у депутати» [ФГ 11].

«Агітатори конкурентів зривали оголошення про зустрічі біля будинків на дошках оголошень, тобто вони не знали законодавства. Я всю кампанію намагалася будувати на позитиві, розказувала і про інші партії, які теж існують, що є і від них гідні кандидати» [ФГ 15].

Низький рівень розвитку політичних партій

«…розчарованість у всіх партіях» [ФГ 6].

«…Партій нема як таких, є бренди, фірми, «кишенькові партії». Нема ідеології» [ФГ 7].

«Партія використовувала для своєї «розкрутки» іміджеву кандидатку. Водночас, використавши її суспільний вплив, партія не внесла жінку до списків. В другій партії, для того, щоб провести «потрібну» кандидатку, 50 осіб вийшли зі списку партії, а четверо відмовилися від депутатських мандатів. Зафіксовано випадок, коли кандидатка в депутати вже була у списках ЦВК, а потім несподівано пропала» [ФГ 1].

ВИСНОВКИ

Учасницями були названі такі бар'єри: нерівні умови ведення виборчої кампанії, підкуп виборців, адміністративний тиск; сімейні обов'язки; брак коштів; власний досвід, а також труднощі: низький рівень розвитку політичних партій; низька політична культура виборців; стислі терміни проведення кампанії; нові виборчі правила.

Гендерні стереотипи щодо жінок на місцевих виборах

Відчували упереджене ставлення до себе як до жінок

«Якось одна бабця нам сказала, що вона принципово не буде голосувати за жінок, тому що жінки мають сидіти вдома і доглядати дітей (сміється), і вона голосуватиме тільки за чоловіків. Тому що в жінок інша місія в цьому житті має бути, а не побудова політичної кар'єри. Це один раз я чула таку думку…» [ФГ 4].

«Знаєте, мені здається, важливо, яка сім'я в кандидата і т. ін. Ви знаєте, бувають різні сімейні обставини» [ФГ 2].

«Незважаючи на мою посаду мера, я відчула дуже дивне ставлення своїх знайомих. Мені висловлювали повагу як жінці, як людині, але не бачили в мені лідера. Я гадаю, що це не зневага, це радше стереотипне сприйняття жінки. І з цим потрібно боротися» [ФГ 3].

«Бабусі, середній клас довіряють жінкам, але не довіряють молодим дівчатам...» [ФГ 11].

«Чесно кажучи, мене не завжди сприймали серйозно виборці. І це при тому, що я завжди позиціоную себе серйозно, але от були навіть пропозиції вийти заміж та інші. Може, вплинуло і те, що я молода. Я намагалася людям пояснити, але поки що не дуже хочуть чути і сприймати молодих серйозних жінок-кандидаток» [ФГ 2].

«…Підозра, запитання: «Чия ти знайома?». Наступне запитання: «Скільки тобі років?» [ФГ 11].

«Це не ваша справа! Це не ваша партія! Чого ви туди пішли? Сидіть удома і займайтесь дітьми». Коли спілкуєшся з людьми, то люди тебе починають сприймати незалежно від того, чоловік ти чи жінка» [ФГ 4].

«Можу відзначити лише з боку своїх опонентів. Чомусь вони вирішили, що моє висування – це несерйозно, і я для них загрози не являю» [ФГ 3].

«Вони [виборці] були в легенькому шоці, тому що кожен день до мене було безліч запитань. Напевно, через те, що я ще молода, мені тільки двадцять шість років, це мій перший політичний досвід…» [ФГ 5].

«Мене не сприймали серйозно зовсім» [ФГ 7].

«…Упереджене ставлення як до жінки було з боку чоловіків, хоча була невелика заздрість з боку жінок…Чому саме вона? Відчувала це серед тих, кому не вдалося потрапити в список. Не наш, ми всім дали можливість, хто до нас хотів. Чоловіки теж не розуміли частково: чому саме вона, чому на неї акцент? Вони вважали себе більш гідними» [ФГД 8].

«Хто твій тато? Може, підтримує якийсь мужичок?» [ФГД 10].

«Заміж пропонували дуже багато разів. Спочатку веселило, а потім уже дуже дратувало. Це викликало відразу…» [ФГД 2; ФГД 10].

«У людей таке стереотипне хибне враження, що жінка, якщо вона чогось досягає, то в неї робочий орган голова не може буть» [ФГД 10].

«Тобі треба, дитинко, заміж виходити, думати про сім'ю…». [ФГД 10].

Гендерні стереотипи є, тому варто змінювати суспільство

«Чому чоловіків більше у політиці? Тому що жінки повністю перебувають у домашніх справах і обов'язках. А не раз сидиш і думаєш: «Коли я ще уроки з дитиною вивчу?» А тут треба працювати у виборчому штабі. Нашим жінкам те, що вони жінки, не завадило брати участь, але проблема в тому, що над цим наші чоловіки навіть не замислилися» [ФГД 2].

«Я вважаю, що жінка має виборювати свої права як жінка нарівні з чоловіками. До жінки ставлення в нашій країні таке, що вона є домогосподарка, вона слабша, вона не має власних грошей…» [ФГД 4].

«Є певні стереотипи, які формувалися не один десяток років. У нас зовсім не проводиться правильно сформована політика. Раніше в ЗМІ проводилась хоч якась робота, а на сьогодні не проводиться, і це має свій вплив на думки людей. Політика пов'язана з тим, що права мають бути у всіх рівні. А хто і як їх використовує – це вже інше питання. Серед чоловіків і серед жінок, і серед молоді, і серед людей похилого віку є різні люди. Особисто в кожного як складеться. Але що стосується тих стереотипів, які закладені ще з Радянського Союзу… на жаль, десь у десятої частини з тих, з ким я спілкувалася, спочатку я зустрічала упереджене ставлення. Але пізніше, коли ти починаєш доносити свою точку зору… і ми розуміємо, що незалежно від статі ми прагнемо до одного і того самого… змінювалась думка у людей. І навпаки, бажали успіху. Це залежить від людини» [ФГД 4].

«Молодим людям все одно, жінка ти чи чоловік. Вони слухають тебе і хочуть почути для себе якісь нові думки, нові ідеї, нову програму і так далі. Упереджене ставлення більше від жінок похилого віку. Не від дідусів. А от жінки похилого віку висловлювались дуже негативно» [ФГД 4].

«Партія дуже допомагала, а в суспільстві теж упереджене ставлення від жінок старшого віку...» [ФГД 4].

«З боку виборців інколи було. Інколи, хто старший за віком: «Дівчинко, куди ж ти?» Я кажу: «Дівчинка – так. Але я з 2010 року я депутат, і нічого, не згризли» (сміється). Але дуже мало такого. В принципі сприймали абсолютно нормально» [ФГД 14].

«Не так від чоловіків я негатив такий почула, як від жінок. Заздрість…» [ФГД 9].

«Декілька разів чула, що жінці не місце в політиці, але вважаю такі думки винятком. Більшість виборців переконана, що жінки мають поєднання якостей і здібностей, необхідне для політика нової формації» [ФГД 14].

«Суспільство не допомагає жінкам, з його боку нема підтримки. Ми (жінки) високо піднімаємось, але всі ми маємо родини. Суспільство не створює нічого, щоби зменшити навантаження з обслуговуючої праці вдома. Маленькі діти – це «провал у яму» на кілька років, потім винурювання з ями. Суспільство не допомагає, і не кожна жінка у 40 років, навіть розумна і з освітою, може адаптуватися після тривалого сидіння вдома. Тому що немає підтримки з боку суспільства» [ФГД 11].

«Чому жінці так важко в політиці? Тому що від неї вимагають виконання або чоловічих ролей, або… Добре, будь жінкою, але будь добра і роби те, що ми хочемо. Стосовно того, що в мене вдома… Діти вже дорослі, тому жалітися, що заважали домашні справи, я не можу. Ні діти, ні домашнє господарство не можуть завадити жінці бути активною. Тобто кожна обирає свою роль в житті. Хтось вибирає домогосподарство, і їй комфортно в цьому житті, а хтось обирає активну суспільну діяльність. І навіть якщо у неї багато клопотів, вона, маючи бажання, буде займатися активною суспільною діяльністю. Але тут треба враховувати, на який електорат розраховує жінка-кандидатка. Якщо вона, наприклад, розлучена і планує, що за неї будуть голосувати старші люди, то потрібно попередньо пояснити, чому так сталося. Суспільство цього вимагає, бо в нас у першу чергу за розлучення будуть засуджувати жінку, а не чоловіка» [ФГД 2].

Не відчували упередженого ставлення

«Від партії – ні, абсолютно. Ми були всі нарівні. Працювали. В кожного були свої ідеї. В нас була дуже така злагоджена робота. І я була одна жінка, а решта всі чоловіки. Зовсім ніякої дискримінації не було» [ФГД 4].

«Не те що не було упередженого ставлення, а навпаки, пошана до тих жінок, які не хочуть сидіти вдома, а хочуть справді виходити і змінювати життя на краще» [ФГД 4].

«З боку партії і з боку наших чоловіків-партійців абсолютне було порозуміння і підтримка. Повністю нас, жінок, підтримували. З боку чоловіків була тільки підтримка нас, жінок, які йдуть правильним шляхом. Ми повністю залишилися командою: і чоловіки, і жінки» [ФГД 4].

«Чесно кажучи, навіть не можу пригадати такого упередженого ставлення. Можливо, навіть навпаки. Ніякого упередженого ставлення. Відчувала підтримку. Звичайно, ще спрацювало те, що політична сила наша зараз переслідується. З боку партії, з боку суспільства жодного упередженого і дискримінаційного ставлення я не відчувала.<...> Партія нас тільки підтримує. У травні в межах партії було організовано жіночу організацію, де жінки, які не мають змоги або бажання реалізувати себе на політичній ниві, таким чином будуть реалізовувати себе в громадському такому жіночому об'єднанні…» [ФГД 4].

«Чоловіки з партії нас підтримували, навіть занадто. Можливо, дуже багато нам було уваги. Для чоловіків це, мабуть, теж була новинка – таку кількість жінок бачити на виборах і в політиці. І така позитивна увага дуже допомагала нам, жінкам. В суспільстві помітила, що багато чоловіків старшого віку готові голосувати за жінок. А от жінки старшого віку, я згодна, упереджено ставляться. Але можливо, нам навіть легше було на цих виборах, ніж чоловікам [ФГД 4].

Гендерні стереотипи кандидаток

«Наш лідер дуже толерантний до жінок і дуже з великою пошаною ставиться. В нас навіть були окремі програми, фотосесії саме для жінок, щоб ми відчули своє значення і місце (сміх в аудиторії). Тобто не було партійної дискримінації» [ФГД 4].

«Жінкам більше довіряють, але самі жінки ніколи не голосують за жінок...» [ФГД 11].

ВИСНОВКИ

Відповіді учасниць виокремились у наступних судженнях: «відчували упереджене ставлення до себе як до жінки»; «не відчували упередженого ставлення»; «гендерні стереотипи є, тому варто змінювати суспільство». Була виявлена тенденція, що найбільш упереджене ставлення серед різних вікових категорій жінок до жінок-кандидаток виявляють жінки поважного віку.

Оцінювання впливу участі жінок на якість політики

Більша участь жінок покращить якість політики

«Збільшення кількості жінок у радах різних рівнів привело б до покращення роботи політичних сил, бо, на мій погляд, жінки більш відповідальні, більш ініціативні, тому я вважаю, що користі було б більше» [ФГД 3].

«Кількість жінок у політиці насправді вплине на якість політики. Але це має бути не штучний підбір жінок. Якість політики залежить від якісного відбору. Тож не тільки кількість жінок вплине, а й якість, бо жінки – це мудрість, толерантність, гнучкість, і саме жінки як матері і господарки з розумінням можуть вплинути на будь-яке рішення» [ФГД 3].

«У нас є приклади, коли жіноча ініціатива впливає на стан речей. У 90-х роках, коли я працювала у міському управлінні освіти, по школах почалося скорочення навчальних годин, люди залишалися без роботи. Ми тоді вийшли на мера з пропозицією щодо перепідготовки вчителів на психологів. Багато ми вислухали претензій з цього приводу, бо в 90-му році про психологів ніхто навіть не замислювався. Але пропозиція набула чинності, і згодом ми відчули переваги такого рішення. Тож жінки у владі багато можуть передбачити і змінити» [ФГД 3].

«Все, що пов'язано з дітьми – це тільки жінка може вирішити. Освіта, медицина, позашкільна освіта…» [ФГД 4].

«Проблеми пенсіонерів теж більше покладені на жінку» [ФГД 4].

«Можливо, жінки ближче до серця приймають проблеми людей, їхні переживання, відповідно, вони більше можуть у це вкласти і зробити для тих самих пенсіонерів, малозабезпечених» [ФГД 4].

«Я особисто знайома з двома жінками, які є головами сільських рад. В цих селах порядок – «село-віночок», бо господиня є» [ФГД 4].

«А я б трохи по-іншому все це сформулювала, тому що в нас весь світ має бути в гармонії. Це взаємне доповнення. Чоловіки сильніші в чомусь одному, а жінки сильніші в інших питаннях – це та сама соціальна сфера, проблеми освіти, здоров'я. Тому якби у нас була пропорційна система, 50/50, чоловіки б займалися тим напрямком, в якому вони сильніші, й відповідально ставилися б до цих питань. А жінки не давали б залишити поза увагою свої питання. І якби було не 10 %, а 30 % в тій самій раді, вони б більше звертали увагу на інші питання, які справді стосуються кожного і які лише жінка може донести…» [ФГД 4].

«Якби більше жінок було в політиці, було б більше порядку» [ФГД 9].

«Політика стане добрішою: жінка гасить конфлікти, а чоловік частіше розпалює та загострює їх» [ФГД 9].

«Участь жінок у політиці сприяє розв'язанню соціальних проблем» [ФГД 9].

«Жінки більш розсудливі, розважливі. Коли чоловік придумав тільки два варіанти, то у жінки їх може бути шість для розв'язання проблеми. Більше налаштовані на дискусії. Миротворчі процеси, домовляння. Більше конструктиву…» [ФГД 15].

«Це перша хвиля жінок, треба далі дивитися, хто зайшов у міську раду. На вас будуть рівнятися. Треба показати, що можна досягати певних успіхів. І щоб, наприклад, студентки на гарних прикладах були більш мотивовані. Просто стати прикладом для них…» [ФГД 15].

«Виваженість жіноча і досвід роботи дуже цінні…» [ФГД 6].

«Є величезна кількість прикладів цивілізованих країн, які мають велике представництво жінок у політикумі, що завдяки цьому підвищили рівень життя громадян, особливо в соціальній, економічній, освітній, медичній та інших сферах. Жінка-політик на своєму прикладі може заохотити інших жінок ставати депутатами» [ФГД 6].

«У багатьох питаннях, які розглядаються на сесіях: охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, місцеві бюджети, – голос жінок надзвичайно важливий» [ФГД 14].

«Ми більше схильні до переговорів, схильні вирішувати питання так, а не мордобоєм, більш порядніші, якісніші… Жінки більш відповідальні, тільки чоловікам не кажіть (сміється)…» [ФГД 14].

«Жінки більш дипломатичні, не такі категоричні, різні, знову ж таки, жінкам більш притаманне… спокійніші вони, тактовніші, одним словом – хитріші по життю, бо розуміють, що їм треба за всяку ціну того результату досягти, і там уже всякі засоби – чисто жіночі (сміється). Вони ділові, відповідальні, тактовні, не будемо говорити, що розумніші, але більш зважені, делікатні. Чисто жіночі речі доводиться застосовувати (я й по собі суджу) – можна менш категоричними речами і більшою наполегливістю, старанністю домогтися результату. Чоловікам це менш притаманно. Вони рубають з плеча: ні – то ні, так – то так» [ФГД 14].

«Ті жінки, які потрапляють в обласні й міські ради, – це жінки з чоловічим характером. Тільки маючи такий чоловічий характер, можна працювати в раді. Якщо подивитися, чи потрібно там багато жінок – то вони потрібні, щоб було, звичайно, у меншості» [ФГД 14].

«Це виплати – це не політика. Є міністерство соціальних виплат, але немає соціальної, молодіжної, сімейної політики. У нас поховали напрямок створення громадянського суспільства...» [ФГД 7].

«Якість політики повинна змінитись, якщо прийдуть жінки, лише на краще. Жінка почне мислити як політик» [ФГД 12].

«Вважаю, що жінка повинна йти в політику, якщо може бути і доброю жінкою, і депутаткою. Я вмію це робити» [ФГД 12].

«Ми живемо переважно за чоловічими програмами: вони планують війни, вони планують пістолети, кулемети. Їм це цікаво. Вони озброюються... Постійні конфлікти в усьому світі. Чоловіки приймають рішення, живуть за своїми правилами. Якщо жінка долучиться до прийняття рішень, то акцент буде зовсім на іншому» [ФГД 11].

«Жіноче життя не представлене... Життя родини з дітьми, навіть не тільки з дітьми... з бабусями, дідусями – це жіноча частина життя. Ця частина в суспільстві не представлена, ці інтереси жінок не захищені. Щоб виправити ситуацію, необхідне створення рівних можливостей, курси для жінок, їх включення в соціум, підтримка. Причому не тільки жінок – потрібна підтримка родини, потрібні рівні можливості для жінок. Тоді кожна жінка внесе в політику свою точку зору» [ФГД 11].

«І ще дуже важливо – працювати з чоловіками... Насаджувати думку, що жінки необхідні тому, що вони роблять у колективах. У сім'ях. В суспільстві формувати суспільну думку… Потрібно формувати імідж жінки-політика. Потрібно формувати розуміння, що це професія, щоби жінки бачили себе політиками... Потрібно самоорганізовуватися жінкам. Сьогодні політика – це гроші, розподіл території та влади. Жінок там немає…» [ФГД 11].

«Поки жінок не буде у політиці, ці питання (сім'ї, дітей, здоров'я) підійматися не будуть. Тому що це – невигідно, нецікаво… Ми розуміємо, що успішна жінка невигідна на сучасний момент. І поки жінки не зрозуміють, що це їм потрібно, що це їм вигідно, нічого не зміниться. Але для цього потрібно зустрічатися з ними, розповідати, розмовляти… Це мають бути інформаційні кампанії, соцмережі, радіо, телебачення – всюди, де тільки можливо… Всі жінки дійшли згоди, що присутність та активна діяльність жінок в політиці привнесе у суспільство певний порядок і добробут. Чим більше жінок буде у політиці, тим більше будуть підійматися питання родини, освіти, програм на підтримку сім'ї» [ФГД 11].

Взаємозв'язок між участю жінок і політикою не однозначний

«В ідеалі не повинно бути відмінності між чоловіком і жінкою. Її від початку немає, її потрібно долати. Повинні дивитися, порядна людина чи ні» [ФГД 12].

«Проблема в тому, що не буде нормальних якісних політиків-жінок, поки не буде нормальних, ідеологічних, принципових партій, які матимуть якийсь вектор» [ФГД 13].

«Йшли в політику, брали мох і болото. Є знайомі, які пішли в політику, які не знають, що таке адміністрація, що таке міська рада» [ФГД 13].

«Це залежить від того, чи достатньо зрілі та підготовлені жінки прийшли у політику, яку позицію вони займають: «жертви» чи «переможця». Чи готові вони співпрацювати, а не конкурувати» [ФГД 13].

ВИСНОВКИ

Переважна більшість учасниць вважають, що жінки впливають на якість політики, однак була менша частина, які вважають, що проблему варто розглядати комплексно. Учасниці переконані, що участь жінок у політиці вплине на якість політики, але це залежить від багатьох чинників, зокрема від кількісного співвідношення жінок у радах та їх фахової підготовки як політиків.

Стратегії розширення жіночого політичного представництва

Думки щодо посилення участі жінок у політиці та подальшого залучення їх у виборчі та політичні процеси виокремились у наступні стратегії.

Створення широких жіночих коаліцій, міжфракційних об'єднань на зразок парламентського МФО «Рівні можливості», груп підтримки жінок-депутаток

«А можливо, що потрібно об'єднуватися не двом жінкам, а кожній брати свою команду. Де є і чоловіки, і щоб працювали разом... Мені здається, що треба об'єднуватися» [ФГД 2].

«Доцільність такого об'єднання полягає ще й в обміні досвідом. У нас є жінки-лідери, колишні депутатки або діючі, які мають, по-перше, обмінюватись досвідом з метою покращення роботи політичних сил, по-друге, з метою навчання і професійної підготовки молодих лідерів... У нас багато громадських організацій. Але справді діючі організації можна на пальцях перерахувати. Це люди, не навчені популізму. Вони працюють, розв'язуючи багато питань. Це ще одна платформа для виявлення жінок-лідерів» [ФГД 3].

«...Це створення клубів для жінок» [ФГД 4].

«...Навчати жінок у клубах. Але клубів у нас немає. От говорили про молодих мам, клуби за інтересами, але цим має займатися влада + громада. Влада має фінанси, громада має ентузіазм і енергетику. Хто з них почне перший? Тоді можна щось отримати. Клуби треба створювати по районах, інакше їх не охопити».

«Не покидати своїх жінок-кандидаток, що брали участь у перегонах, та навчати їх далі політтехнологій, для участі у наступних виборах» [ФГД 6].

«Об'єднуватися з громадськими організаціями, які працюють з політиками, проводити тренінги із психологами для депутатів, співпрацювати з дітьми виборців, з мамами...»

«Через жіночі організації. Активних жінок залучати, навчати. Немає зацікавленості. Байдужість жінок – від малої поінформованості... Мало ініціативних жінок, ми в новому корпусі знову в меншості. Бути більш активною в місті. Не казати, що хтось за нас це зробить. Проводити бесіди в такому колі, як зараз наше, щоб пояснити, що це робиться не для нас особисто, а для наших дітей, оскільки кожна жінка – мати...»

«Жіночі клуби – це довго, але не кожна може висловити свою думку на публіку. А от жіночі клуби і разом з цим зустрічі сам на сам змогли б допомогти. Клуби треба невеличкі, по 10 осіб» [ФГД 6].

«Мені здається, треба створювати платформу, гендерну платформу, яка давала б можливість усім жінкам, незалежно від того, в якій вони партії, якого спрямування, сьогодні вчитися. І я спостерігала сьогодні, що багато жінок, коли йшли в ті чи інші партії, сподівалися, що буде по-чесному.

«Якщо жінка хоче щось змінити, кидайте каструлі, йдіть у політику. Давайте разом щось змінювати. Жінки можуть щось змінити... Ми маємо так само радіти тим жінкам, які пройшли, і ми сьогодні говоримо про те. Ми навіть не обговорюємо, хто як проходив, хто кого підтримував, головне – щоб їх було більше. Ми ж можемо створити свою регіональну платформу підтримки один одного» [ФГД 1].

«...Через конкретні проекти, які пов'язані зі свідомістю жінки, такі організації за місцем проживання, завжди є найбільш активні жінки. Жінок хвилюють господарські питання. Це як наведення порядку в квартирі – для цього потрібна господиня».

«...стажування, наставництво...» [ФГД 7].

«Будемо жінок підтримувати. Можна створити жіночу партію» [ФГД 13].

Просвітницька робота щодо просування ідей гендерної рівності серед виборців та жінок

«...абсолютно змінити всю цю політичну «навалу», яка пройшла – це неможливо, але готувати їх тренінгами, вчити поважного ставлення один до одного, бо країна – це не кухня. І вони не мають ставитись так ні до жінки, ні один до одного. <...> Якщо в нас немає абсолютно ніякої культури, то до нас і ставитись так будуть у світі».

«Я би говорила, що треба працювати з молоддю, студентами і учнями, бо в наших політиків і так усе добре... І вони ніколи нічого не будуть змінювати. Має прийти якісно нове молоде покоління до влади».

«На місцевому рівні, можливо, якісь проекти освітні для жінок. Тобто просвітництво, щоб жінки не тільки тягнули на собі «лямку», а й приймали участь у суспільному житті».

«...і починати працювати з суспільством» [ФГД 4].

«Навчання проводити»; «підіймати рівень, імідж жінки у суспільстві. Голосують за «своїх», не має значення, як працюють депутатами» [ФГД 12].

«Для мене – це почати займатися політикою, а не політиканством. Потрібно працювати з виборцями не тільки за два тижні до виборів. І потрібно мати нормальну партію» [ФГД 13].

«Точно, мені здається, треба розвивати жіночі громадські організації, які надалі можуть бути політичними. Потрібна більша зацікавленість жінок у проходженні в органи влади і сприяння розвитку міста».

«Треба зі школи робити такі рухи жіночі, брати з самої школи» [ФГД 12].

«Потрібно розширювати, але не формально. Не так, як було на виборах. Тут виправдовуються, що закон тільки прийняли і не встигли підготуватися. Жінка має в першу чергу хотіти. Тому я роблю акцент на молоді. Жінка старшого віку, якщо раніше не займалася політикою, то і не буде цього робити. А от молодь може. Головне – кількістю не підмінити якість. Потрібне навчання, але бачимо, що активні дівчата, які займаються бізнесом. Бо вони звикли брати на себе відповідальність і щось робити. І вони цього не бояться» [ФГД 15].

«Жінка, коли народжує дітей, вона втрачає певний період активного професійного зростання. <...> треба піднімати питання якісної освіти» [ФГД 4].

«Можливості в кожної з нас для розкриття принципу гендерної рівності є. У мене журналістські можливості, викладацькі, через дітей, через пресу» [ФГД 6].

Навчання для депутаток

«...Проводити тренінги обов'язково для новообраних депутатів і депутаток» [ФГД 11].

«Нам треба підсилювати жінок, які вже брали участь і знову хочуть іти в політику. Вони будуть упізнавані» [ФГД 1].

Вдосконалення виборчого законодавства, зокрема й щодо гендерного квотування

«Потрібно порушувати питання про зміну виборчого законодавства, бо прив'язка до певної партії часто відштовхує виборців від кандидатів» [ФГД 3].

«Є квота, нібито 30 %, і всі були так позитивно налаштовані, але коли я почула заяву пана Охендовського, що ця квота не є обов'язковою для виконання, я зразу зрозуміла, що то є ігри. І мені було дуже сумно від того, що жінки готувалися, втратили і час, і енергію, і всі вони не пройшли» [ФГД 1].

«Закон може бути досконалим, але коли його тобі дають за місяць до виборів...» [ФГД 1].

Співпраця з політичними партіями з метою посилення впливу жінок на прийняття рішень

«Потрібно також працювати і з політичними силами. Щоб кількість жінок була ще і якістю, потрібно, щоб партії готували резерв для висування в кандидати всіх рівнів» [ФГД 3].

«Жінок політичні партії бояться з двох причин. Перша причина – це те, що жінками важче керувати. Коли керівником партії є чоловік і в партії половина жінок, то з ними не так важко домовитися. І вони не будуть працювати і руку піднімати тому, що так треба. В нас не показують результати діяльності жінок. Чоловіки обирають ремонти доріг і т. ін, а жінки – там, де діти, сім'я, тобто те, що ближче. Але це і те, що вимагає більше часу на їх втілення. Квоти потрібні. Принаймні для того, щоб про нас говорили. І доводити, що нас не варто боятися. Тобто визнайте це і все. В нашій раді не буде об'єднання суто жінок чи чоловіків. Ми будемо обирати питання і разом їх вирішувати» [ФГД 2].

«Залучати до помічників депутатів – жінок. Ми сьогодні обговорювали підтримку партійних інтересів, і я озвучила, що кожна з нас має право як депутат на власну думку. Але коли потрібні спільні дії, збираєш громаду. Треба об'єднуватися партіями» [ФГД 6].

«Треба зібрати навіть не прихильників, а фанатів гендерної рівності, які розуміють механізми запровадження квоти. Політиків – щоб щось просувати, треба самому бути в цьому переконаним. Якщо ми зберемо просто жінок – вродливих, розумних, і будемо просто балакати – на тому і закінчиться. Тому треба знайти тих, хто вважає, що це треба робити. Я була б дуже вдячна, якби ви започаткували такі зібрання, я б до цього долучалась» [ФГД 14].

Підвищення мотивації жінок до залучення до політичної діяльності, розвиток їхніх лідерських якостей

«Жінка має сама усвідомити, що їй це потрібно…»

«Треба доносити це до жінок, «вмикати» їх» [ФГД 11].

«Багато жінок задіяні в громадській діяльності. Багатьох запрошували до участі у виборчій кампанії, але вони відмовились, посилаючись на велику зайнятість. Вони зайняті господарськими або громадськими справами. Якщо здійснювати інформаційну підготовку цих жінок, то згодом ми отримаємо готових кандидаток» [ФГД 3].

«Мало просто інформувати, мало залучати жінок до громадської діяльності, мало запрошувати на громадські слухання. Жінок потрібно вчити. Потрібно навчати жінок бути ініціативними» [ФГД 3].

«Розворушити дівчат треба. Мені в страховому бізнесі для цього знадобився цілий рік, аж потім вони відчули бажання і впевненість» [ФГД 6].

«Жінки багато чого не пробували робити, і це їх лякає. Залучення їх до громадського життя дасть їм упевненість» [ФГД 6].

«Потрібно дати якусь впевненість жінкам, показати, що вони можуть…» [ФГД 13].

«Жінка-керівник повинна показати себе з кращого боку: що вона діловитіша, що вона може. І бути відкритою та доступною для підлеглих. Кращою від того чоловіка, що був її попередником на цій посаді або буде заступником. Бо є такі жінки, які дійшли до цієї посади, але не можуть на ній утриматися. Вони можуть бути гарними працівницями, але не можуть себе проявити як керівниці, тому над цим слід працювати» [ФГД 6].

«Поки жінки самі не захочуть і не підуть у владу, нічого не буде. І говорити треба не «нас сюди допустіть», а «отут моє законне право». А ми не готові. Я готова. Ще хтось готовий. А інші ні» [ФГД 2].

«Вода камінь точить, тож потрібно починати розмову про участь жінок. Це потрібно суспільству, це потрібно політиці, це потрібно самим жінкам. Багато є питань, які можуть вирішуватись на місцевому рівні, і саме жінки мають вплинути на ці питання» [ФГД 3].

«Мені доводилося перебороти стереотипи, коли… зустрілися керівники, я і чоловіки. Мене зовсім ігнорували на початку зустрічі, а наприкінці вибігали і відкривали двері до машини. Довелося перебороти упередженість. На минулих виборах до мене всі чоловіки, 100 %, говорили: «Блондинко, що ти там робиш взагалі?» Треба йти і вірити у свої сили» [ФГД 6].

«Виховувати у жінок лідерські якості, виявляти і розвивати» [ФГД 14].

«Значно легше жінок у громадський сектор залучити, а звідти вже легше перейти в наступний – політичний, тому треба спочатку залучити їх у громадський сектор, щоб вони повірили у свої сили» [ФГД 10].

«Треба, вибачте, виростати зі своїх штанців громадського активіста. Я якось в один момент дуже, знаєте, різко усвідомила… Те що говорила Марина, мені також дуже близько. Я очолювала молодіжну громадську організацію, потім заснувала місцеву газету «Говоримо в голос», щоб хоча б щось писати про те, що влада там не так робить і як ми це бачимо. Я зрозуміла, що можна, вибачте, плюватися з платформи громадського активіста, можна плюватися з платформи ЗМІ і нічого реально не вирішувати, і тому… наступний крок, наступний левел» [ФГД 10].

«Моя мотивація йти в політику: кращий спосіб змінити владу – стати нею» [ФГД 10].

Підвищення публічності, «видимості» жінок у медіа та в соціумі

«Були часи, коли по телебаченню йшла програма для жінок, висвітлюючи різні можливості суто жіночі, і це були не розваги для домогосподарок. Це були пізнавальні, ділові зустрічі. Був жіночий клуб, який об'єднував та навчав жінок. Зараз існує такий собі інформаційний вакуум. Потрібна міська об'єднавча платформа для жінок. Я навіть вдячна нашій сьогоднішній зустрічі, бо ми тут в рамках питання гендерних квот порушили ще одне важливе питання – об'єднання жінок з метою виховання лідерів» [ФГД 3].

«…допомагати жінкам самореалізовуватися. Тобто можливо зробити, з метою популяризації цієї тенденції, випуски телевізійних програм, де показувати успішну жінку, яка може і здатна бути нарівні з чоловіками. Навіть якщо вона не депутат і не партієць, і не керівник підприємства, а просто – жінка, яка може і здатна. Щоб змінювалась психологія тих самих «бабусь», про яких ми говорили, тих самих чоловіків…. Я теж стикалася з тим, що людина хоче підтримувати, але не розуміє, що підтримує жінку як образ, а не як людину, котра буде для них працювати і щось змінювати. Тобто треба змінювати світогляд, усвідомлювати, що ми рівні, і кожен виконує своє завдання в межах своїх можливостей. І жінка більш відповідальна» [ФГД 4].

«Пропагувати соціальні проекти, ролики на телебаченні якісь із життя жінок показувати (сміється)… поширення інформації» [ФГД 14].

Особливі акценти

«Не можу не зазначити, що у жінок-кандидаток доступу до ресурсів набагато менше, тож і можливостей менше. Потрібно змінити цю ситуацію» [ФГД 3].

«В кожного органу, який більш-менш впливає на становище в державі, є громадські ради. Громадська рада – це та рада, яка впливає на діяльність і допомагає органу, і там мають бути жінки» [ФГД 4]

ВИСНОВКИ

Серед запропонованих стратегій були найбільш популярні такі: створення широких жіночих коаліцій, міжфракційних об'єднань на зразок парламентського МФО «Рівні можливості», груп підтримки жінок, «жіночих клубів»; підвищення мотивації жінок до участі у політичній діяльності; розвиток їхніх лідерських якостей; підвищення публічності, «видимості» жінок у медіа та в соціумі; розвитку співпраці з політичними партіями щодо посилення впливу жінок на прийняття рішень, просвітницька робота щодо просування ідей гендерної рівності серед виборців.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проведене дослідження «Гендерний моніторинг місцевих виборів 2015 р. методом фокус-груп» у 15 областях України за участі 116 респонденток дало можливість виокремити основні тенденції їхньої участі у місцевих виборах 25 жовтня 2015 р. і зробити певні узагальнення та висновки.

1. Мотиваційними чинниками участі жінок у місцевих виборах 2015 р. стали: прагнення змін у місцевій політиці; бажання здобути статус депутата, бо це підвищує можливості для розв'язання актуальних місцевих проблем; постійна громадсько-політична активність, що спонукала включитись у вибори; приналежність до партії, яка стала суб'єктом виборчого процесу; нові виборчі правила, зумовлені новою виборчою системою; створення нових партійних структур, коли нові команди шукали активних діячок та відомих осіб у громаді; особисте прагнення до оновлення місцевої політичної еліти; прагнення реалізації у суспільно-політичній сфері; можливість реалізації у політиці; суспільно-політична ситуація та воєнні дії (коли втрата найдорожчої людини спонукала до участі у політичному процесі для майбутнього дітей та громади). Бажання і можливість брати участь у політиці для жінок України зумовлені їхнім сімейним станом, віком, освітою, громадянською позицією та ін.

2. Оскільки кандидування жінок у місцеві ради, крім сільських та селищних, згідно з новим законом про місцеві вибори, було можливе виключно через партійні списки, то роль партій у виборчих кампаніях була значною. Партії мали загальну стратегічну лінію та програму, оскільки політичні партії в Україні є всеукраїнськими структурами, то й транслювали свої стратегії на місцеві рівні. Водночас роль особистості була вагомою, оскільки тактика та план агітаційної роботи, визначення форм роботи з виборцями – це самостійна робота кандидаток. Відповіді учасниць розділились більш-менш паритетно на три блоки: «виборча кампанія велася згідно з партійною стратегією»; «виборча кампанія велася згідно з партійною стратегією, однак було в ній індивідуальне наповнення і власний підхід»; «виборча кампанія велася самостійно».

3. Щодо партійного ресурсу, то була виявлена тенденція, що партії з давньою історією та постійною кадровою політикою більшу увагу приділяли допомозі та підтримці кандидатів. Кандидатки, які не були членами партії, відчували, що мали менший ресурс, хоча це могло бути лише їхнє внутрішнє сприйняття. Менше третини учасниць говорили про командну, інформаційну підтримку та участь колег по партії у зустрічах з виборцями. Решта учасниць говорили про відсутність командного духу, про те, що «кожен за себе». Місцеві кампанії проводилися здебільшого за рахунок самих кандидаток, крім потужно ресурсних партій. Також варто зауважити, що «першими кандидатами» рідко коли були жінки, тому більший ресурс виділявся на політичну рекламу партії, а не кандидата. Це було зумовлено також і особливостями нового закону. Так звані «нові партії» робили ставку на командну кампанію, що привело до успіху. Успішною технологією була названа та, коли партія одночасно йшла на виборчому окрузі, маючи у партійному списку «першого кандидата», який висувався на міського голову. Це покращувало медіавплив на виборців і забезпечувало результат.

Ресурси виборчої кампанії, окрім партійного, були такі: підтримка сім'ї, друзів, колективу, громадської організації, волонтерів; створення власної команди, яка охоплювала інші ГО, бізнес-структури; особисті якості; досвід. Для кандидаток була важлива група підтримки – важко проводити виборчу кампанію, коли нема ближнього «пулу» людей, які тебе підтримують. Були відзначені риси характеру та енергетика, націлена на перемогу («не завдяки, а незважаючи на»), комунікабельність, фізична та емоційна стійкість, позитивний настрій, прагнення до особистісного зростання.

4. Учасницями були названі бар'єри на шляху успіху виборчої кампанії та участі у виборах: нерівні умови ведення виборчої кампанії серед кандидатів, підкуп виборців, адміністративний тиск; сімейні обов'язки; брак коштів; власний досвід, а також труднощі: низький рівень розвитку політичних партій; низька політична культура виборців; стислі терміни проведення кампанії. Новий виборчий закон знизив мотивацію жінок іти на місцеві вибори, оскільки кандидатів в обласні, міські, районні, районні у містах ради могли висувати лише політичні партії. Жінки достатньо активні у громадській, волонтерській діяльності, а їх залучення до політики варто посилювати. Для цього варто запроваджувати просвітницькі програми для громадськості, популяризувати через медіа успішні історії жінок у вітчизняній політиці.

5. Щодо гендерної квоти як чинника участі у виборах, то учасниці фокус-груп розподілились на чотири категорії: ті, хто вважав, що гендерна квота не відіграла жодної ролі; ті, які були переконані, що гендерна квота не стала основним чинником участі жінок у місцевих виборах; ті, хто вважав, що гендерна квота була важливим чинником участі жінок у виборах; ті, що підтримують думку про необхідність запровадження гендерної квоти на рівні 50/50. Жінки висловлювали думки, що введення квоти було формальністю та несподіванкою для партій. Водночас, гендерне квотування наробило багато галасу і викликало просвітницький ефект серед громади, що є позитивним моментом. Гендерні квоти були важливим складником, особливо у просвітницькому аспекті, однак їх застосування варто вдосконалити. Звертали увагу на те, що треба не лише збільшувати представництво жінок у радах, а й підвищувати якість депутатського корпусу. Політичні сили для дотримання гендерної квоти залучали жінок до участі у виборчих перегонах. А для тих жінок, які прагнули взяти участь у виборах, квота стала додатковим аргументом під час переговорів з партіями.

6. У виборчій кампанії проявились також стереотипи та упередження. Відповіді учасниць щодо гендерних стереотипів виокремились у наступних судженнях: «відчували упереджене ставлення до себе як до жінки»; «не відчували упередженого ставлення»; «гендерні стереотипи є, тому варто змінювати суспільство». Проявилася тенденція: найбільш упереджене ставлення серед вікових категорій до жінок-кандидаток виявляють жінки поважного віку. Була виявлена залежність: що молодший вік кандидатки, то більше упереджень та негативу вона отримувала від виборців.

7. Переважна кількість учасниць опитування вважають, що жінки впливають на якість політики, однак є менш численна частина тих, які вважають, що варто розглядати це питання комплексно, оскільки участь жінок у політиці впливає на якість політики загалом, однак це залежить від багатьох факторів, зокрема й від їх кількості у радах та від їхньої фахової підготовки як політиків і майбутніх депутаток.

8. Серед запропонованих стратегій посилення участі жінок у політиці учасницями фокус-груп були найбільш підтримуваними такі: створення широких жіночих коаліцій, міжфракційних об'єднань на зразок парламентського МФО «Рівні можливості», груп підтримки жінок, «жіночих політичних клубів»; просвітницькі програми щодо підвищення мотивації жінок до участі у політичній діяльності; розвиток лідерських якостей жінок; підвищення публічності, «видимості» жінок у медіа та в соціумі, співпраця з політичними партіями щодо посилення впливу жінок на прийняття рішень всередині партійних структур, просвітницька робота щодо просування ідей гендерної рівності серед виборців.

5. ВИСВІТЛЕННЯ ГЕНДЕРНОГО МОНІТОРИНГУ У ЗМІ

У рамках гендерного моніторингу місцевих виборів 2015 року здійснювався загальний моніторинг медіапростору, та різними способами поширювалася інформація про моніторинг, який проводив ЖКУ.

Слід зауважити, що висвітлення теми участі жінок у місцевих виборах 2015 року кардинально (кількісно та якісно) відрізнялося від усіх без винятку попередніх виборів. Якщо раніше увага ЗМІ до гендерної проблематики в політиці була вкрай обмеженою, публікацій та сюжетів було мало, то у 2015 році тема участі жінок у виборах практично вийшла у топ новин. Усі без винятку ЗМІ так чи інакше висвітлювали цю тему. Окрім новин, тему обговорювали на політичних ток-шоу, у прямих ефірах теле- та радіопрограм, на шпальтах друкованих ЗМІ та в Інтернеті.

Така кардинальна зміна була викликана двома чинниками.

- Роз'яснення ЦВК щодо «необов'язковості» дотримання норми 30-відсоткового представництва жінок у партійних списках (Постанова № 362 від 23.09.2015) спровокувало два судових позови, які оскаржували цей документ (партії «Самопоміч» та «Сила людей»). Київський апеляційний адміністративний суд прийняв за цими позовами два **змістово протилежні рішення.** Внаслідок цього виник хаос та скандали буквально по всій Україні, що змусило ЗМІ детально й усебічно висвітлювати тему.
- Вперше у 2015 року гендерний моніторинг виборів проводив Комітет виборців України – потужна організація, з розгалуженою мережею представництв. КВУ проводив виключно кількісний підрахунок участі жінок у виборах. Завдяки тому, що в період будь-яких виборів діяльність КВУ опиняється у центрі уваги усіх ЗМІ без винятку, моніторинг участі жінок також став частиною головного фокусу медіауваги.

Саме сукупність цих двох чинників призвела буквально до інформаційного вибуху на тему «гендерний моніторинг», «жінки у виборах», «роль жінок в політиці». Саме завдяки скандалу, викликаному діями ЦВК та наступними судовими рішеннями, цю тему широко висвітлювали великі, так звані «олігархічні», ЗМІ, які раніше про гендерні аспекти навіть не згадували. Також тема активно висвітлювалась у регіональних ЗМІ.

Найактивніше тему висвітлювали ті ЗМІ, які постійно цікавляться цією темою: Радіо Свобода, Громадське радіо.

Слід зауважити, що така активність ЗМІ у висвітленні цієї теми дала можливість підняти у медіапросторі низку дотичних питань. Зокрема, окрім кількості жінок у партійних списках та в новообраних радах, почали піднімати тему якісної участі жінок у політиці: якості дотримання партіями гендерних квот та причин недотримання цих квот, якості участі жінок у політичних та управлінських процесах різних рівнів.

Інтерес ЗМІ до цієї теми сприяв медійній популяризації Жіночого консорціуму України, оскільки експерток ЖКУ почали активно запрошувати до участі в ефірах. Така співпраця, а також власне висвітлення перебігу моніторингу дали змогу встановити кілька важливих і проблемних моментів:

- журналісти та редактори нерідко погано поінформовані про предмет гендерної проблематики загалом і проблеми гендеру в політиці зокрема;
- жінки-кандидатки часто недооцінюють важливість співпраці як зі ЗМІ, так і з громадськими організаціями;
- подекуди виявляється просто низька культура рівня комунікації, що в майбутньому вимагатиме, очевидно, окремої хвилі навчання/популяризації/роз'яснення;
- суспільство все ще з осторогою ставиться до гендерних проблем, а журналісти часто не готові формувати толерантність у цьому питанні.

За результатами моніторингу було проведено низку прес-конференцій у регіонах.

- В Луцьку 21 грудня 2015 року відбулася прес-конференція за результатами моніторингу, в якій взяли участь громадські діячі, депутатки, експерти, представники політичних партій «Самопоміч», громадський рух «Народний контроль», «Батьківщина», «Громадянська позиція», журналісти.
- В Одесі 24 грудня 2015 року проведено прес-конференцію «Гендерний вимір місцевих виборів – 2015 в Україні: уроки та перспективи розширення жіночої політичної участі». У заході взяли участь жінки-кандидатки та новообрані депутатки обласних, міських і районних рад з Одеської та Вінницької областей України, представники Бюро з демократичних інститутів та прав людини (ODIHR) ОБСЄ, міжнародних і національних неурядових організацій, що працюють у сфері гендерної рівності, представники центральних органів виконавчої влади.
- 10 грудня аналогічна прес-конференція відбулась у Сумах, 22 грудня – у Вінниці. Підсумковий круглий стіл з презентацією результатів гендерного моніторингу відбувся у Києві 18 грудня.
- Перебіг та результати гендерного моніторингу ЖКУ 2015 року постійно висвітлювались у ЗМІ.

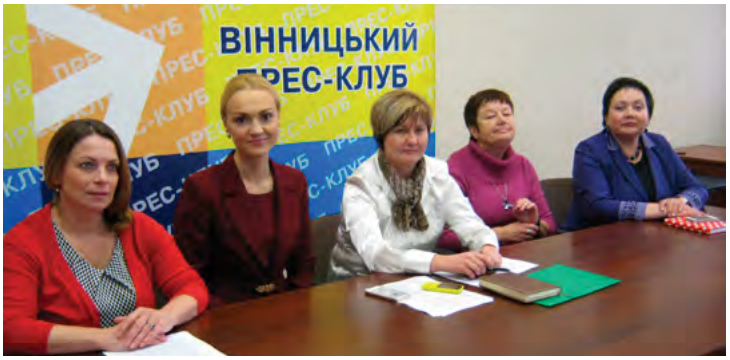

Реакція всеукраїнських ЗМІ:

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/Gendernii_montoring_viborv_Molodii_vk_dlja_cholovkv_-_perevaga_a_dlja_zhnok_%E2%80%93_nedolk

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/Jak_kandidatka_u_Cherngov_vd_gendernogo_montoringu_xovalas

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/Kandidatki_na_Lvvxhin_zlamali_stereotipi

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/Predstavnictvo_zhnok_u_radax_Volin_zblshitsja

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/Vibori_cholovkv_jak_organzovujut__provodjat_zhnki

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/Notatki_na_poljax_gendernogo_montoringu_Organzacinii_bezlad__nevmnnja_agtuvati

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/ZHKU_porvnja%D1%94_jakst_viborchix_kampani_cholovkv__zhnok

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/ZHKU_provodit_treti_%D2%91endernii_montoring_mscevix_viborv-2015

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/Gendernii_montoring_viborv_Cherez_vdsutnst_groshei_na_poltreklamu_kandidatkam_dovodilos_kreativiti

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/Rzn_vdtnki_gendernogo_montoringu_u_Mikola%D1%94v

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/Startu%D1%94_drugii_etap_gendernogo_montoringu_mscevix_viborv_ZHKU-2015

http://wcu-network.org.ua/ua/possessing-equal-rights/news/Rezultati_%D2%91endernogo_montoringu_viborv_2015_roku

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/Chomu_parti_ne_dotrimuvalis_gendernix_kvot_u_spiskax_Sensacine_vikrittja_z_Sum

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/ANONS_PREZENTAC%D0%86%D0%87_REZUL%D0%ACTAT%D0%86V_%D2%90ENDERNOGO_MON%D0%86TORINGU_ZHKU

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/Jak_zhnki_na_viborax_probivalis_Rezultati_gendernogo_montoringu_ZHKU

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/Gendernii_montoring_mscevix_viborv-2015_Sumska_oblast_pdbila_pdsumki

http://vybory2012.wcu-network.org.ua/Jak_parti_proveli_naiblshe_zhnok_u_nov_radi_Rezultat_montoringu

Інформація регіональних ЗМІ, які проявили ініціативу щодо висвітлення моніторингу:

http://povaha.org.ua/peretvorymo-lymon-na-lymonad/

http://ilikenews.com/article/u-vinnyci-nazvaly-naybilshyh-porushnykiv-gendernoyi-kvoty-u-politychnyh-partiyah

http://vlasno.info/politika/vlada/mistseva/item/7985

http://vn.depo.ua/ukr/vn/na-vinnichchini-zhinok-deputatok-naybilshe-23122015091700

http://www.volynpost.com/news/62631-hto-z-volynskyh-deputativ-ne-maie-vyschoi-osvity-i-roboty-video

http://hromadske.volyn.ua/yaki-volynski-deputaty-bez-vyschoji-osvity-i-roboty/

http://myinforms.com/ru-ua/a/13525574-sered-volinskikh-deputatv--neosvchen-ta-bezrobtn/

http://vip.volyn.ua/articles/sered-volynskyh-deputativ-ye-neosvicheni-ta-bezrobitni

http://socportal.info/2015/12/21/sered-deputativ-zhinki-stanovlyat-bliz-ko-15-dani-gendernogo-monitoringu.html

http://www.dancor.sumy.ua/articles/community/165181

http://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/files/s_genders_b.pdf

http://krona.org.ua/chomu-part-ne-dotrum-gendernux-kvot.html

http://7kanal.com.ua/2015/12/itogi-vseukrainskogo-monitoringa-zhenshhinyi-na-vyiborah-2015-video/

http://www.prostir.ua/?news=hendernyj-monitorynh-mistsevyh-vyboriv

http://www.prostir.ua/?news=zhinky-bachat-sebe-politykamy

http://press-club.at.ua/news/skilki_zhinok_prijshli_u_vladu_na_sumshhini/2015-12-14-267

http://intellect.sumdu.edu.ua/38-skilki-zhinok-sumshchini-projshovshi-viborchi-peregoni-prijshli-do-organiv-vladi-rozpovidali-na-pres-konferentsiji-v-oblasnomu-pres-klubi.html

http://gender.at.ua/news/2015-12-15-1310

http://hromadske.volyn.ua/zamalo-zhinok-potrapylo-do-orhaniv-mistsevoji-vlady-doslidzhennya/

Варто зауважити, що окрім висвітлення власне теми гендерного моніторингу, експерти проекту стали в ЗМІ спікерами щодо загальної проблематики гендеру і постійно запрошувались на прямі ефіри різних ЗМІ у Києві та регіонах. Увага журналістів до теми була спричинена саме моніторингом, адже в інші часи тема гендеру та прав жінок висвітлювалася вкрай скупо.

http://hromadskeradio.org/gromadska-hvylya/spracyuvala-elementarna-zazdrist-ekspertka-pro-nevykonannya-zakonu-pro-genderni-kvoty

http://hromadskeradio.org/2015/09/02/na-volyni-25-zhinok-liderok-mozhut-staty-deputatkamy-na-miscevomu-rivni

Крім того, на сайті http://vybory2012.wcu-network.org.ua/ постійно висвітлювалися події та факти щодо участі жінок у виборах, кількісних результатів та початку роботи (зокрема призначення на посади) жінок у радах.

Загальний висновок висвітлення гендерного моніторингу свідчить про нагальну потребу ближче ознайомлювати журналістів з темою гендеру загалом та проблематикою участі жінок у політичних процесах зокрема шляхом залучення їх до різноманітних форм навчальних процесів. Також варто проводити окреме навчання чи роз'яснювальну роботу для редакторів ЗМІ усіх рівнів, аби припинити практику помилок та ненавмисного сексизму у висвітленні цієї теми.

Результати гендерного моніторингу місцевих виборів підтвердили важливе значення законодавчого забезпечення гендерної рівності у виборчому процесі, а саме – внесення до ст. 4 Закону України «Про місцеві вибори» норми щодо обов'язкового 30-відсоткового представництва осіб однієї статі у партійних списках.

Було підтверджено, що запровадження гендерних квот сприяло оновленню системи рекрутингу і, відповідно, політичної еліти країни, забезпечило розширення можливостей жінок брати участь у політичному житті країни; привернуло увагу суспільства до питання паритетного представництва, цінності жіночої політичної участі.

Разом з тим, результати гендерного моніторингу партійних списків кандидатів до місцевих рад засвідчили, що, незважаючи на законодавче закріплення гендерної квоти, не всі партії дотрималися вимоги 30-відсоткового представництва жінок у списках кандидатів, що підтвердили необхідність чіткого визначення санкцій за недотримання норм закону.

Відомі, зокрема провладні, партії виявили меншу прихильність до забезпечення гендерної рівності у виборчому процесі, ніж нові політичні сили, хоча декларували принципи рівності у своїх програмах, стратегіях та зверненнях до виборців.

Представленість жінок у списках кандидатів і місцевих радах відрізняється залежно від рівня ради, що підтверджує тенденцію: чим вищий рівень ради, тим менше жінок у ній представлено.

Порівняно зі складом міських рад попереднього скликання ситуація з гендерним балансом у місцевих радах, особливо міських та районних, покращилася.

Однак представленість жінок у складі рад не відповідає представленості жінок серед кандидатів.

Таким чином, результати гендерного моніторингу місцевих виборів засвідчили, що формального дотримання квот під час реєстрації списків кандидатів недостатньо для забезпечення жінкам рівних можливостей участі у політичному житті.

Для забезпечення жінкам-кандидаткам рівних з чоловіками можливостей ефективно вести передвиборчу кампанію, агітувати за своє обрання і бути обраними необхідна пропорційна фінансова, організаційна та освітньо-методична підтримка з боку політичних партій.

Жінки готові бути лідерками, брати участь у політиці, але часто потребують заохочення та підтримки.

Заохочуючи жінок до участі у виборах, партії зможуть закласти фундамент для використання професійного, інтелектуального та особистісного потенціалу жінок, внесення до політичного порядку денного нових тем, прийняття більш виважених рішень, що враховують потреби та інтереси всіх громадян.

Рівноправна участь жінок і чоловіків у виборчому процесі сприятиме посиленню соціальної та гендерної чутливості політичних процесів, зміні парадигми розвитку країни, в центрі якого – людина.

Рекомендації щодо розширення участі жінок у політиці та виборчому процесі

- Удосконалення законодавства з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та виборчого законодавства:
  - визначення механізмів застосування квот та відповідальності, зокрема санкцій за невиконання норм закону щодо обов'язкового 30-відсоткового представництва осіб однієї статі у списках кандидатів;
  - узгодження квот з виборчою системою;
  - законодавче закріплення відповідальності партійних організацій за дотримання гендерної рівності у виборчому процесі та у виборах на керівні посади в середині партій: внесення питань ГР до статутів партій, програм та стратегій;
  - законодавче закріплення відповідальності ЦВК за здійснення контролю за дотриманням гендерної рівності у виборчому процесі;
  - законодавче закріплення за ЦВК, ТВК повноваження організовувати навчання членів комісій з питань забезпечення гендерної рівності у виборчому процесі; удосконалювати збирання гендерної статистики, зокрема за рівнем рад.
- Запровадження програм і заходів, спрямованих на розвиток гендерної чутливості партій, врахування гендерної рівності при відборі кандидатів, розподілі коштів та наданні підтримки.
- Запровадження програм і заходів, спрямованих на зміцнення лідерського та професійного потенціалу жінок-кандидаток.
- Створення бази даних жінок-лідерок.
- Розширення програм підтримки жінок-кандидаток.
- Розбудова мережі жінок-кандидаток та депутаток.
- Інтенсифікація широких інформаційних кампаній, спрямованих на подолання у суспільстві гендерних стереотипів та подвійних стандартів в оцінювані можливостей, потенціалу та досягнень жінок і чоловіків.
- Продовження суспільного діалогу щодо важливості розширення жіночої політичної участі та значення у цьому процесі спеціальних тимчасових заходів – гендерних квот.

- Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2866-15
- Закон України «Про місцеві вибори» від 14.07.2015 № 595-VIII: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/595-19
- Закон України «Про політичні партії в Україні» № 2365-III від 5 квітня 2001 року: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2365-14
- Global Gender Gap Report 2015: http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/
- Gender Inequality Index / Human Development Reports. – United Nations Development Programme: http://hdr.undp.org/en/content/table-4-gender-inequality-index
- Human Development Reports: United Nations Development Programme [Virtual Resource]. – Access Mode // URL: http://hdr.undp.org/en. – Title from Screen. – Date of Access: 4 April 2015.
- Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_207
- Заключні коментарі Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок / CEDOW, Україна: 45 сесія (18 січня – 5 лютого 2010 р.). – 10 с.
- Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна 2014 [Електронний ресурс] // Щорічна моніторингова доповідь UNDP. – К., 2014. – С. 21–27: http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/2014%20MDGs%20Ukraine%20Report%20ukr.pdf
- Women in National Parliaments: [Inter-Parliamentary Union]: http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm (on 10.03.2015).
- Quota Project: Global Database of Quotas for Women: http://www.quotaproject.org/country.cfm
- Міжпарламентський союз: http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm
- Гендерний моніторинг КВУ на місцевих виборах 2015 року. – Комітет виборців України: http://www.cvu.org.ua
- Гендерний моніторинг місцевих виборів 2015 року // ОПОРА: http://www.oporaua.org
- Центральна виборча комісія України: http://www.cvk.gov.ua/wvm2015/wm001.html
- Гендерний моніторинг парламентських виборів 2014 року: аналітичний звіт ВО «Жіночий консорціум України». – К., 2014. – С. 48–49.
- Дослідження, проведені в рамках підготовки восьмої періодичної доповіді про виконання Україною Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: http://www.unfpa.org.ua/files/articles/4/51/CEDAW_3%20surveys_%20UKR.pdf
- Захарова О. Гендерні квоти: виклики, можливості та ризики для партій, жінок-кандидатів та виборців // Презентація круглого столу МЦПД «Чи спрацює гендерна квота на місцевих виборах?», жовтень 2015 р.: http://icps.com.ua
- Кіммел М. Гендероване суспільство / Пер. з англ. С. Альошкіної; Наук. ред. С. Оксамитна. – К.: Сфера, 2003. – С. 4.
- Марценюк Т. Чи спрацює гендерна квота на місцевих виборах 2015 року? – К.: Міжнародний центр перспективних досліджень, 2015. – 16 с.: http://www.ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/6460
- Мельник Т.М. Гендер у політиці // Основи теорії гендеру: навч. посіб. – К.: К.І.С., 2004. – С. 248.
- Розширення прав та можливостей жінок з метою посилення політичних партій // Програма розвитку ООН. – Нью-Йорк: Національний демократичний інститут, 2011.